

Grazia
Deledda
Trstiny
vo vetre

Časť II

Donna Ruth sa pominula a mlčanlivé tône znova zaľahli na dom.

– Efix sedel na schodoch, jazmín v ruke, hlavu opretú o múr. S nejasným pocitom strachu čakal, že Giacinto sa vráti.

Giacinto sa však nevracal. Istotne sa dozvedel, že dom tetiek navštívila smrť a zámerne odkladal návrat. Kde bol? V Oliene, v Nuore, alebo ešte ďalej?

Efix sa pokúšal zrovnať v hlave myšlienky, spomienky a dojmy z tých strašlivých dní. Zdalo sa mu, akoby ešte stále sedel pred chatrčou na usadlosti. Ustavične sa mu marilo, že počuje spievať slávika tamhore v jelšínach. Počul celkom zreteľne hlas bublajúcej rieky, vnímal záplavu harmónie, ktorá sa šírila po zemi, aby osviežila noc. Tá harmónia bola taká dojemná a drásavá, že aj noční duchovia povychádzali z jaskýň na okraj vrška a nepohnuto načúvali. Efix cítil, akoby ho odnášal závan vetra. Spomienky a nádeje ho dvíhali vozvyšok. Čakal Giacinta a Giacinto prišiel s fantastickými správami. Našiel si miesto, dodržal sľub, že odteraz budú mať z neho tety iba radosť a úžitok. A don Predu popýtal donnu Noemi za ženu.

Namiesto Giacinta prišiel však Zuannanto s čiernou páskou na hrudi ako mŕtvy sup. To Efixa vytrhlo z otupenosti: razom si uvedomil, že sa potáca v záchvate blúznivej horúčky. Sadlo to naňho ako mora, ktorá prichádza gniaviť

ľudí s nečistým svedomím. Belavá cesta v noci a hlas harmoniky schádzal z vrška a prehlušil slávičie trilkovanie! Lesní škriatkovia a strašidlá sa striasli a pustili sa do divého tanca okolo Efixa, obkolesili ho a dobiedzali doňho.

A teraz čakal znova. Aj Giacinto vyzeral ako strašidlo. Noční duchovia ho väznili v svojom tajomnom kráľovstve a on sa odtiaľ vracal strašne znetvorený.

Radšej keby sa nebol nikdy vrátil.

Z kuchyne vychádzal záblesk svetla a osvetľoval časť dvora. Znútra sem doliehal tichý šuchot. Donna Noemi a donna Estera chodili tak ticho, akoby sa báli, že ešte žijú.

Ale niekto potlačil bránu a všetci traja, ženy i sluha, vyskočili, akoby sa prebudili zo smrteľného sna.

Bola to stará Pottoička a prišla sa spýtať na Giacinta. Prikradla sa ako tôňa, ale za bránou niekoho nechala, pretože sa podchvíľou obzerala, kým panie sa od nej opovržlivo odťahovali.

– Chlapec nebol doma už päť dní. Nevieme, kde je! Povedz nám ty, duša kresťanská, povedz nám, Efix, kde je?

– Ako vám môžem povedať, keď to sám neviem?

– Povedz mi, povedz, – nástojila Pottoička, skláňajúc sa nad sedacieho Efixa, chytajúc si pritom náhrdelník, akoby ho chcela stiahnuť a darovať Efixovi, ak jej povie dobrú správu. – Poslali ste ho preč? Poslala ho preč donna Noemi? Povedz mi, Efix, ty to istotne vieš. Moja Grixenda umiera...

Skláňala sa, hrbila sa, a na jej tmavom profile ako na končiari Vrchu Efix zazrel žiariť hviezdou.

– Čo ti môžem dať, duša moja?

– Nič, starena! – povedal nahlas. – Prisahám, že nič neviem! Ale keď sa ukáže, oznámim vám...

– Ty si dobrý, Efix! Pánboh ti to odplatí. Poď a poteš ju...

Chytila ho za ruku a vytiahla ho za bránu. Grixenda tam stála opretá o múr a plakala, akoby stála za múrom žalára, v ktorom je uväznené jej šťastie a ona nemôže za ním.

– Tak čo ti je? Vráti sa, iste sa vráti.

– Počuješ, duša moja? – utešovali ju starena a horko-ťažko odtrhla Grixendu od múru. – Vráti sa! Neodišiel predsa navždy, nie!

– Vráti sa, dievča, vráti sa!

Grixenda chytila Efixovu ruku a s plačom mu ju bozkávala. On pocítil dotyk jej mäkkých perí, mokrých od slz: pečat', ktorú zanecháva na ruke vlhký a zarosený kvet. Zachvel sa a cítil, že mora, ktorá ho už tri dni gniavila, z neho spadla a rozplynula sa.

– Vráti sa, – zopakoval nahlas. – A všetko bude v poriadku. Dostane rozum, oľutuje, budete šťastní a všetko bude v poriadku...

Obidve ženy odchádzali uspokojené. Efix sa vrátil do kuchyne a donna Noemi sa pred ním vynorila ako strašná hmatateľná tôňa.

– Efix, počula som! Vybi si z hlavy, že aj nás doženieš na smrť! Giacinto sa už nesmie vrátiť do tohto domu!

Efix žmolil ešte v prstoch jazmín a kvietok sa triasol, akoby sám prežíval bolesť a strach.

– Dohnať vás na smrť... ja! Prečo?

– Efix, počula som! – zopakovala monotónne. Odrazu sa jej postava narovнала, tóna sa roztiahla do šírky i do výšky. Efix cítil, že by bola schopná vrhnúť sa naňho ako tigrica.

– Efix, rozumel si? On sa sem už nesmie vrátiť, ani do dediny! Ty, ty si všetkému na vine! Ty si dovolil, aby prišiel! Ty si povedal, že nás budeš pred ním chrániť... Ty...

Efix si strhol čiapku ako kajúcnik.

– Donna Noemi, odpusťte mi! Ja som myslel, že robím dobre... Myslel som si: Keď mňa nebude, aspoň sa budete mať o koho oprieť...

– Ty? Ty? Ty si sluha a dost! Nemôžeš nám odpustiť, že sme šľachticné! Bol by si rád, keby sme si vzali tvoju kapsu a išli po žobraní! Ale najprv ti oči krkavce vyklovú! Videl si, ako dve z nás odtiaľto odišli... Ale nás odtiaľto nedostaneš. Ty budeš vždy sluhom a my budeme vždy panie...

Efix sa prežehnal, akoby stál pred ženou, ktorú posadol diabol. Potom si vzal kapsu, rozhodnutý odísť hoci na koniec sveta. Ale donna Estera ho schmatla za plece a donna Noemi, ktorá za ním tiež vyskočila, padla na lavicu ako donna Ruth, oči zatvorené, tvár fialovú.

Efix sa vrátil, sadol si znova na schody a s tvárou v dlaniach tam prebdel celú noc.

Pred úsvitom sa vybral hľadať Giacinta. Kráčal dohora sivou, bielou a ružovou ulicou. Ranné zore pretrhli obruč úsvitu a svojím ružovým oparom zaplavovali údolie a vrchy fantastických tvarov na obzore. Vrch Corراسي, vrch Uddé, Bella Vista, Sa Bardia, Svätý Ján, vrch Nou vynárali sa z priesračnej ulity ako lupienky obrovského kvetu, ktorý sa otvára pod blahodarnými lúčmi. Zdalo sa, že aj blednúca obloha sa dojato skláňa nad toľkou krásou. Ale keď vyšlo slnko, čaro sa stratilo. Sokoly poletovali so škrekotom a krídla im žiarili v slnku ako ostrie nožov. Medzi končiarom Orthobena a bielymi baštami Olieny sa rozkladalo mesto kužeľových stavieb a z nich sa na obzore vynárala nuorská katedrála.

Efix kráčal a zrak mu zastieral závoj horúčky. Zdalo sa mu, že je mŕtvy, že blúdi ako trpiaca duša, ktorá musí ísť za svojím večným osudom. Chvilami ho premohol pocit vzbury a prinútil ho zastaviť sa, sadnúť si na mílnik pri ceste a dívať sa do diaľky. Cesta stúpala z doliny do vrchu medzi sivými skalami, olivami a figovníkmi. Prichodila mu ako cesta jeho kalvárie, ale aj ako cesta vedúca rovno na miesto slobody. Hľa, pomyslel si, keď sa díval na končiar Orthobena, tamhore je žulové mesto s tichými a mocnými hradbami! Prečo sa ta neuchýlim, sám a slobodný, prečo by som sa nemohol živiť predajom zeliniek, ukradnutých oviec, slobodný ako zbojník?

Ale z otvoreného priestranstva v údolí zazrel Spasiteľa na veľkom kríži: stál na skale a zdalo sa mu, že spája belasé nebo so sivou zemou. Pokľakol, sklonil hlavu, hanbiac sa za svoje reptanie.

Giacinto bol v Oliene. Dozvedel sa o nešťastí a o smrti tety Ruth a hanbil sa vrátiť domov. Žil z niekoľkých lír, ktoré si zarobil nákupom vína pre Mileseho, ale nevedel, čo bude robiť potom. Aj on sa díval do diaľky z oblôčika svojej izbičky, z ktorého ako z diery bolo vidno veľké údolie Isporosile s nuorskou katedrálou, vysoko medzi dvoma vrchmi, na nebi posiatom ružovými žilkami.

Ale nemal sily, aby sa rozhodol ísť do Nuora. Ustavične na niečo čakal, na niečo, čo sa malo ešte stať. A medzitým sa ponevierať po dedine, opíjal sa slnkom pred kostolnou bránou. Biela dedina pod belasými vrchmi, ako vykresanými z mramoru a vzduchu, pálila ani vápenka. Ale zavše ho osviežil závan vetríka a liesky a broskyne v záhradách si šepkali a miešali sa so šumením vody a štebotom vtákov.

Giacinto pozoroval ženy, ktoré sa uberali na omšu do kostola, upravené a vypäté, s hranatými bledými tvármi, hustými vlasmi, žiariacimi ako čierne rúno, s holými laními členkami v krásnych pestrých topánkach. Sedeli na kostolnej dlažbe v červených živôtikoch, bohato pokrytých vyšívanými šatkami, boli ako lúka zakvitnutá pestrými kvetmi. Kostol bol plný stužiek a obrázkov: čierni krpací svätci s perlovými očkami, veľkí znetvorení svätci, skôr obludy ako predmety zbožňovania.

Keď sa nábožné obrady skončili, ľudia odchádzali do svojich domov a Giacinto sa vracal do svojej skrýše. Prechádzal okolo ošarpaného kostola a v mysli sa mu vynoril dom jeho tetiek. Myslel viac na tetu Noemi než na Grixendu. Slzy sa mu tisli do oči, rád by sa bol vrátil, rád by si bol prisadol k nej, ako šije na dvore, rád by zložil hlavu na jej lono, pod jej rám s výšivkou. Ale vzápätí sa hanbil za svoje rojčenie, a vrátil sa k oblôčiku spustnutej izbičky a díval sa na nuorskú katedrálu. Azda tam v Nuore je jeho záchrana.

Lastovičie hniezda, ktoré časom nadobudli farbu kameňa, vytvárali takmer ornamenty medzi strechou a oblôčkmi domčeka. V každom hniezde švitorili lastovičky.

Podchvíľou sa vystrčila biela okrúhla hlávka ako kastaneta, lastovička vyletela, po nej druhá, desať, dvadsať. Vyzeralo to, akoby vzduchom poletovali čierne krížiky a pri Giacintovom obloku sa rozliehal melancholický štebot.

Keď vyletovali z hniezda, dotýkali sa mu priam tváre: snažil sa niektorú chytiť. A tak stál a nepohnuto striehol a čas sa mu míňal. Až jedného dňa zazrel, ako sa po dvorčeku terigá ustatá Efixova postava a uvedomil si, že vlastne naňho čaká.

Sluha prišiel pod oblôčik a pozrel mlčky hore. Nevládal takmer otvoriť ústa, iba čo zakýval hlavou smerom na cestu, naznačujúc Giacintovi, aby vyšiel von. A Giacinto šiel za ním.

Zašli za kostol, opreli sa o rozpadajúci sa múr. Odtiaľ bol krásny výhľad na krajinu zaliatu jasom.

– Ako sa máš? – opýtal sa Efix trasľavým hlasom. Giacinta sluhove slová rozosmiali. Nevedel, prečo sa odrazu cítil pri pohľade na sluhu mocný, dokonca škodoradosný.

– Ty sa pýtaš mňa, ako sa mám? Ja sa pýtam teba. Čo ťa priviedlo, čo sa mi ustavične lepíš na päty? Prišiel si nakupovať víno na svadbu tety Noemi?

– Váž si svoje tety! Už nikdy ich neuvidíš! Donna Ruth umrela.

Vtedy Giacinto zvesil hlavu a díval sa na svoje prsty.

– Vidíš? Vidíš? Ani to ťa nedojalo! Ani slza ti nevypadla! A umrela tvojou vinou, ty ničomník! Umrela od žiaľu... kvôli tebe.

Giacintovi sa začalo triasť plece. Triasla sa mu aj horná pera, ale on do nej zúrivo zahryzol, stisol zuby, roztvoril ruku, akoby chcel niečo schmatnúť a odhodiť od seba.

– Čo som urobil? – opýtal sa bezočivo.

Efix si ho premeral bolestným a opovrhlivým pohľadom.

– Ešte sa pýtaš? A prečo si ešte tu, keď nevieš, čo si urobil? Ja ti nič nevravím, nič od teba nežiadam, pretože nič nemáš. Ani srdce nemáš! Iba som ti prišiel oznámiť, že sa už nikdy nesmieš ukázať v ich dome!

– Mohol si si ušetriť námahu s cestou! Kto myslí na návrat?

– Tak odpovedáš? Povedz aspoň, čo chceš robiť. Priviedol si ich na žobrácku palicu! Tvoje nešťastné tety sú na mizine! Čo chceš robiť?

– Neboj sa, všetko splatím.

- Ty? Sľubmi! Preboha, neuvedomuješ si, koľko si toho nastváral?! Teraz už nikoho neoklameš, vieš! Je koniec. A prestaň robiť zo seba hlupáka, aj tak ti už nemôžeme nič dať. Rozumel si, ničomník?

Vtedy si zasa Giacinto jeho premeral od hlavy po päty, zlostne a s úžasom. Potom zdvihol plecيا, striasol sa a vystrel proti Efixovi ako orol, ktorý sa chce vrhnúť na svoju korisť. Oči a zuby mu zaiskrili v odlesku zapadajúceho slnka a tvár sa mu zhúžvala ako dravcovi.

- Nehanbíš sa? - zasipel Giacinto, chytil ho za plecيا a pohľady sa im stretli.

Efix si myslel, že Giacintov pohľad mu spáli zreničky. V ušiach mu priam zazvonilo.

- Nehanbíš sa? Ty si ničomník! Ja som sa mohol myliť: som mladý a ešte môžem všetko napraviť. Prečo si ma prišiel trápiť? Vedel som, že prídeš, a čakal som ťa. Ty, predovšetkým ty ma musíš pochopiť, a nie odsúdiť! Rozumel si? Prečo mlčíš? Aha, teraz sa trasieš, vrah! Chod', lebo sa hanbím, že som sa ťa vôbec dotkol!

Odsotil ho a vykročil na odchod. Efix ho dohonil a chytil ho za ruku. - Počkaj!

Chvíľku mlčky stáli, akoby počúvali vzdialený hlas.

- Giacinto! Musíš mi povedať jediná vec! Giacinto! Zhováram sa s tebou ako človek, ktorý čoskoro umrie. Giacinto! Povedz mi to pri pamiatke svojej mŕtvej matky! Ako si sa to dozvedel?

– Čo ti na tom záleží?

– Povedz mi, povedz, Giacinto, pri pamiatke svojej mŕtvej matky.

Giacinto nikdy nezabudol na Efixove oči. Tie oči akoby úpenlivo prosili z hĺbky priepasti, kým ruka, ktorá stískala jeho ruku, ho sťahovala dolu a sluhovo telo sa krčilo, až sa zviezlo pomaly na zem.

Giacinto mlčal.

Efix mu pustil ruku. Padol stúlený, ohmatával zem a začal kašľať a vracať krv. Tvár mu sčernela a zhúžvala sa. Giacinto myslel, že Efix umrie. Zdvihol ho a oprel chrbtom o múr, potom sa k nemu postavil a zhora sa naňho díval.

– Povedz mi to, povedz! – chrčal Efix, dvíhajúc skrvavené ruky. – Povedala ti to matka? Povedz mi, či ti to nepovedala?

Giacinto potriasol záporne hlavou.

Vtedy sa Efix zjavne utíšil.

– Je pravda, – povedal potichu. – Ja som zabil tvojho deda – ja. Tisíc ráz som prisahal na ceste, v kostole, že to neurobím, aj keby ma o to prosili. Ale ak zlyhám ja, kto im pomôže z týrania? Stalo sa nešťastie, Giacinto! Prisahám, bola to nešťastná náhoda! Ja som ho nechcel zabiť. Vedel som, že tvoja matka chce ujsť z domu, a ľutoval som ju, pretože som ju mal rád. Viem, prvým mojím zločinom bolo, že som sa do nej zaľúbil. Ja som si dovolil myslieť na ňu, ja, červík, sluha. Ona využila moju náklonnosť a požiadala ma o pomoc... A on, jej otec, všetko uhádol. Raz večer ma chcel zabiť. Bránil som sa, hodil

som doňho kameň, a prebil mu hlavu. On sa zapotácal, urobil okolo seba niekoľko kruhov ako víčok... chytil si hlavu a klesol ďaleko od miesta, kde ma napadol... Myslel som, že to robí náročky... že sa zatajil, aby sa mohol na mňa znova vrhnúť... Čakal som... čakal... že vstane zo zeme... Potom ma zalial smrteľný pot... nevládal som sa pohnúť z miesta... Ustavične som si myslel, že sa iba pretvaruje... aby ma mohol skántriť... A tak som sa iba prizeral... prizeral... Prešlo veľa času. Napokon som sa predsa osmelil a priblížil som sa k nemu... Giacinto? Giacinto? – opakoval Efix ticho, prudko oddychujúc, akoby sa ešte stále prihovárал svojej obeti: – Volal som ho po mene... Neodpovedal. Ale nepriblížil som sa k nemu na dosah ruky... Utiel som od neho a znova som sa k nemu vrátil... Urobil som tak zo tri razy... a nikdy som sa ho nedotkol. Báľ som sa...

Giacinto počúval a skláňal sa nad Efixom ako čierny konár na úzadí ružového neba. Plece sa mu chvelo, a Efixovi, ako tam pod ním sedel zvinutý do kľbka, sa zdalo, že celý obzor sa zachvieva.

Ale Giacinto odrazu vykročil a mlčky odchádzal. Efix zazrel pred sebou voľný priestor, ružové údolie, zbrázdené tónami až po Nuorské vršky, čiernu bariéru, zastierajúcu dohasínajúci západ.

Okolo neho vládlo nekonečné ticho. Iba ojedinelý štebot lastovic vychádzal zo zrúcaných múrov a dupot konských kopýt sa rozliehal v diaľke – v čoraz väčšej diaľke.

– To je Giacinto, – pomyslel si Efix. – Vzal koňa a trieli domov a povie všetko tetám a ešte väčšmi ich zmučí...

Zbytril sluch. Tak sa mu marilo, že konské kopytá bežia nad ním po múre, potom nižšie a nižšie po jeho tele, po jeho srdci.

– Odišiel, a nič mi nepovedal! Ale ja, keď mi rozprával svoj príbeh o prístavnom kapitánovi, ja som neutiekol! Odrazu vyskočil, akoby ho niečo pichlo. Striasol zo seba prach a rozbehol sa za kostol dolu na cestu. Trápilo ho pomyslenie, že Giacinto sa vráti a zmučí tety na smrť.

No keď sa vrátil, v dome vládol mŕtvy pokoj.

Donna Estera prepierala obilie, aby ho mohla poslať zomlieť. Mala ho v site, a sito ponárala do vody vo veľkom kotle. Krútila ním a kamienky zostávali na nižšom konci. Obylie bolo plné hrudiek a kamienkov. Bolo to posledné vrece, ktoré im ešte zostalo.

Na Efixa však najväčšmi zapôsobilo, keď zazrel donnu Noemi s bielou šatkou na hlave – na znamenie smútku za donnou Ruth.

Ostarla a vybledla v tvári ako ten biely obrus, ktorý mal záplatu na záplate.

Sadol si na lavicu oproti nim. Vyzerali všetci spokojní, akoby sa nič nebolo stalo.

– Odišiel alebo neodišiel?

– Odíde...

Upreto naňho pozrela. Bol taký sivý a vyziabnutý, že ho v duchu poľutovala a už neprehovorila ani slovo.

Celý týždeň žili všetci traja v úzkostlivej nádeji, že Giacinto sa vráti a všetko napraví. A keď všetko napraví, odíde, a už nikdy sa im neukáže na oči!

Raz na jeseň zašiel Efix k donu Predovi. V dome boli iba slúžky. Staršia Stefana, riadne hebedo, sa správala, akoby bola rectorova sestra. Mladšia Paciana bola vrtkejšia, hoci ju sužovala zimnica. Efix musel čakať na pána v prízemnej svetlici a krátil si chvíľu tým, že pozeral oblokom na rozľahlý dvor: na trstinových rohožkách boli rozložené zelené a čierne figy, fialové hrozno a dopukané rajčiny, zasypané soľou. Celý dom dýchal pokojom a blahobytom. Na bledobelasých stenách domu sa chvela tôňa palmových listov a zlatistých ratolestí granátových jabloní. Z ich rozpuknutých plodov trčali perlové zrníčka ako detské zúbky. Efix si nevdojak spomenul na bezútešný dom svojich bedárskych paní, ale najmä na donnu Noemi, ktorá zo dňa na deň vädla ako vytrhnutý zemiakový šľahor v tmavej pivnici.

– Aký si len vychudnutý, – povedala postaršia slúžka, ktorá sedela pri dverách a priadla – máš zimnicu či čo?

– Láme ma v krížoch, štiepa ma v kĺboch, akoby sa mi oddeľovalo mäso od kostí – podľa božej vôle, – vzdychol si Efix, s očami na svojich čiernych trasúcich sa prstoch.

– Ako sa majú tvoje paničky? Už nechodia ani do kostola.

– A čudovali by ste sa po takom nešťastí?

– A don Giacinto sa nevráti?

– Nevráti. Našiel si miesto v Nuore.

– Máš pravdu, náš pán ho tam vraj posledne videl. Ale podľa toho, ako vyzeral, istotne tenko píska!

– Stačí žiť, Stefana! – karhal ju Efix, pričom ani nezdvihol hlavu. – Stačí žiť a nehrešiť.

– To sa ľahko povie: žiť a nehrešiť! Ťažko je dívať sa na riekú a neovlažiť sa v nej.

– Najmä keď človek prechádza po moste, – dodala zlomyseľne mladšia Paciana, sklonená nad kopou mandlí, z ktorých odstraňovala šupky. Potom sa opýtala: – A čo Gri-xenda? Vraj nosí smútok a už ani nevychádza z domu. Efix neodpovedal.

– A don Predu k vám chodieva?

– Ja neviem. Ustavične sa mrvím na usadlosti.

Ženy priam horeli zvedavosťou, lebo od istého času ich pán posielal čoraz častejšie s darmi k sesterniciam. A hoci sám si z nich robil posmech, nezniesol, aby ich iní ohovárali v jeho prítomnosti. Pravdaže, Efix nemal chuť na dôvernosti. Don Predu poňho odkázal a jeho povinnosťou bolo prísť a čakať, a nie tárať. Zimnica a ochabnutosť spôsobili, že mu v ušiach neprestajne hučalo. Počul, akoby mu v nich zurčala bystrina v noci, počul vzdialené hlasy a v hlave sa mu rozhostil svet, v ktorom si žil ďaleko od sveta skutočného.

Už mu nezáležalo ani na Giacintovi, ani na Grixende, ba dokonca ani na paniach. Všetko mu prichodilo také vzdialené, čoraz vzdialenejšie, akoby sa viezol na lodi a zo sivého a mútneho mora sa díval, ako sa stráca zem na obzore.

Vtom sa vrátil don Predu. Nebol už taký vytučený ako predtým, akoby sa bol trochu vyprázdnil. Zlatá reťaz mu visela zasa o poznanie nižšie pod dýchavičným žalúdkom.

Efix vstal a už si nehodlal sadnúť.

– Mám naponáhlo, – povedal, ukazujúc von ako človek, ktorý má pred sebou ďalekú cestu.

– Čo ťa vozy odbiehajú? Alebo sa hotuješ na nejakú slávnosť?

Irónia dona Predu ho už nepichala. Jednako však narážka na slávnosť ním šklbla.

– Áno, chcem ísť na púť k svätému Kozmovi a Damianovi.

– Svätý Kozma a Damian ti neutečú! Dúfam, že neodchádzaš hneď. Sadni si. Chcem sa ťa na niečo opýtať. Stefana, víno!

Efix však odmietol pohár s odporom. Už nikdy nebude piť, už nikdy sa nepoddá ľudským nerestiam! Veď už dva mesiace sa postil, dokonca v návale kajúcnosti si odoprel aj vodu. Sedel skrúšený a prezeral si ruky. Don Predu vyzrel na dvor, či slúžky nenatŕčajú uši, a celkom potichu sa ho opýtal:

– Povedz mi, ako je to vlastne s mojimi sesternicami. Efix zdvihol oči, ale zaraz ich sklopil. Temná červeň mu vbehla do ohorenej, vycivenej tváre, akoby mal natiahnutú na kostiach iba kožu.

– Moje panie mi už neveria, už sa mi nezdôverujú s ničím. Napokon, je to správne. Načo sa mi majú zdôverovať? Mne, obyčajnému sluhovi.

– Strela jasná! Platí ti predsa neplatia? O tejto veci by ťa predsa len mali informovať. Koľkože sú ti už dlžné?

– Prosím vás, don Predu, nehovorme o tom! Neurážajte ma!

– Ó, teba to uráža! Bibas! Ale počúvaj. Aj ja si záveďem k tým ženám, ale nemôžem z nich dostať ani slovo. Estera by hádam aj rozprávala. Ale Noemi je tvrdá ako podošva. Toho večera, čo sa stalo to nešťastie s donnou Ruth a ja som tadiaľ náhodou prechádzal, toho večera sa mi prvý raz zdôverila. Ale to bola výnimka. Vtedy bola na pokraji zúfalstva. Ale potom sa znova začala a uzavrela do svojej neprístupnosti. Keď prídem, slušne ma prijme, ale podchvíľou sa na mňa poďáva zamračeným pohľadom, akoby som jej bol vypálil sedem dedín. Som vari ja príčinou ich pohromy? A ak Estera otvorí ústa a chce prehovoriť, Noemi na ňu zagáni, že sa jej naskutku zasekne reč.

– Tak aj so mnou, – prisvedčoval Efix. – Presne, navlas.

A pocítil takmer úľavu, lebo spomienka na Noemine oči ho prenasledovala väčšmi ako staré výčitky svedomia.

– Teraz počúvaj, Efix. Vieš, že od nich sa nič nedozviem, tak som sa musel opýtať Kalliny. Ale aj ona, bodaj ju ohlo, mlčí ako hrob. Tá prekliata bosorka sa vyzná v tlačnici! Tvári sa, akoby Estera bola podpísala zmenku, a tvrdí, že ona chce iba svoje. Viem, že ty a Estera ste boli u nej, aby ste spratali vec zo sveta tichou cestou. Viem aj to, že Kallina predĺžila o tri mesiace splatnosť zmenky, pravdaže, nezabudla pritom zmenku zaťažiť ďalšími výdavkami za prolongáciu. A navyše sa poistila tak, že

uvalila hypotéku na usadlosť a na dom, bodaj ju štránok škrtill!
Prosím, to sú holé fakty. Ale čo chcete robiť v októbri?

– Neviem. Ony mi nič nepovedia.

– Viem, že Estera chodí a zháňa peniaze! Tá ich teda nazháňa! Iba čo pritom potratí posledné zuby! Viem, že by bola ochotná aj predať, ale nie mne!

Efix si mlčky prezeral čierne prsty. Dona Preda dráždila jeho ľahostajnosť a trepol ho rukou po kolene.

– Čo si myslíš, ty drevený svätý? Tak povedz?

– Prosím, poviem vám pravdu. Dúfam, že Giacintovi sa podarí všetko splatiť.

Don Predu sa od smiechu vyvrátil na stoličke a zuby mu zaiskrili medzi mäsitými perami. Zdalo sa, že ešte aj jeho prsty, zaklínené v zlatej reťazi, sa bezočivo smejú.

Efix sa naňho vyľakane díval a v očiach sa mu prelievala úzkosť raneného zvieraťa.

– Veď ten zgegne od hladu. Predvčerom som ho videl. Vyzerá ako vagabund v roztrhaných topánkach. Predal už aj bicykel, a to ešte nie je všetko...

– Čo všetko? Vari len nekradne?

– Si blázon? Vidíš, teraz ho ohováraš zasa ty, toho svojho maľovaného anjelika, čo vypadol čertovi z batoha! Čo môže ukradnúť taký chudáčik?

– A... čo vraví? Vráti sa?

– Ak mu zíde na um niečo podobné, dolámem mu hnáty,
– povedal don Predu a zamračil sa. A Efix si už v svojej

márnomyseľnosti bláhal, že jeho nešťastné panie našli konečne oporu, ochrancu silnejšieho, ako je on. Ach, buď pochváľený Pánboh! On nikdy celkom neopustí svojich ubohých tvorov! Kiež by sa don Predu oženil s donnou Noemi! Kiežby sa ich dom povzniesol zo zrúcanín! Ale jeho radosť tak rýchlo pohasla, ako sa bola zažala a on sa znova ocitol na svojej pustatine, v svojom mori, na svojej tajomnej a strašlivej ceste za božím trestom. Keby mu patrili všetky bohatstvá zeme, keby bol kráľom, aj keby mal moc urobiť šťastnými všetkých ľudí na zemi, nič by nevládalo zmazať jeho zločin, nič by ho nevytrhlo z pazúrov pekla. Ako sa teda potešiť? A znova si začal prezeráť čierne prsty, aby zakryl utkvelú myšlienku v svojich zreniciach. Don Predu znova začal:

– Giacinto sa nevráti, a nikdy dlh nesplatí, za to ti ručím! Ale nezabúdaj, Efix, čo som ti povedal už tisíc ráz. Usadlosť musí byť moja. Ja všetko zaplatím. Tak vám zostane aspoň dom. Snaž sa presvedčiť svoje neoblomné panie. Teba si ponechám v svojich službách...

– Prečo sa, pán môj, nepozhovárate s nimi sám? Mňa ani nevypočujú.

– A mňa hádam áno? Chcel som sa s nimi už niekoľko ráz pohovárať, ale akoby som hrach na stenu hádzal. Ty ich musíš presvedčiť, ty, – povedal don Predu mocným hlasom a znova ho trepol rukou po kolene. – Ak je pravda, že chceš iba ich dobro, toto je jediné východisko. Ty musíš, je tvojou povinnosťou otvoriť im oči, ak sú slepé. Musíš, počuješ, alebo nepočuješ?

Naozaj Efix sa tváril, akoby nepočul. Musíš? Vyhrážal sa mu don Predu? Vari niečo o ňom vedel? Ale Efixovi už na ničom nezáležalo a bál sa iba pekla. Jednako si však myslel, že don Predu má pravdu.

– Ako to mám urobiť?

– Musíš ukázať, že si chlap – aspoň raz v živote.

Musíš im povedať, že ak ti už nechcú alebo nemôžu zaplatiť v peniazoch, nech ti zaplatia vďačnosťou. Ak sa usadlosť dostane inému, vyžiením ťa ako psa. Veď potom nech ma Boh netresce! – pôjdeš na púť so žobrákmi, vieš!

Efix sa zachvel. Ako hriešnik, ktorý sa chcel kajať, po tom vlastne túžil. Vstal a povedal:

– Urobím všetko. Ale s podmienkou...

S podmienkou? – zreval don Predu a zdrazil ho za rukáv. – Sadni si, diabol, a pi! S akou podmienkou?

Efix sa zviezol na stoličku. Triasol sa, potil sa a mal pocit, že omdlie.

– S podmienkou, že sa oženíte s donnou Noemi.

Don Predu sa znova nadul smiechom. Smial sa, ale Efixa nepúšťal z rúk, akoby sa bál, že mu utečie.

– Ani som nevedel, že si taký prefikáný, diabol jeden! Nechám si ťa pri sebe celý život: budeš mi rozháňať zlú náladu! Počkaj, ožením ťa so Stefanou. Je pre teba trochu tučná, ale neublíži ti, lebo tridsiatku jej už dávno odzvonili...

– Stefana, Stefana, – zakričal, pričom ho stále pevne držal, obracajúc vysmiatu tvár ku dverám. – Počuj, Stefana, mám tu pre teba ženícha!

Stefana pribehla na prah dverí, celá čierna, brucho ako súdok, prsia vyduté, tvár prísnu ako veľkomožná dáma. Efix na ňu chvíľku prosebne pozerál.

– Zlé znamenie, pán môj! Vám sa chce smiať a iným je do plaču, – povedala Stefana, ostro sa dívajúc pánovi do tváre. Spoza jej pliec sa smiala bledá a cintľavá Paciana so širokými zatvorenými ústami a s dvoma obrovskými jamkami na lícach.

– Stefana, vravím ti, že sa vydáš za Efixa! Teraz môžeš povedať nie, ale keď pôjde do živého, povieš áno! Čomu sa smeješ?

– To je trpký smiech! – zvolala jej za chrbtom vyškierajúca sa Paciana. A štuchla laktom do Stefany, aby mu iróniu vrátila aj s úrokmi. Ale Stefana sa tvárila príliš dôstojne na to, aby pokračovala v žarte. A už neotvorila ústa, kým pán s Efixom neodišli.

– Potom obidve slúžky začali obracať páнове sesternice.

– Keď k nim prídem s košíkom, prijmú ma, akoby som prišla prosiť almužnu. Zatiaľ čo almužnu nesiem ja im! Nevidíš, akú vyhladovenú tvár má Efix? Dvadsať rokov mu neplatia a teraz mu už nedávajú ani jesť. A jednako, počula si, ako sa náš pán zježí, keď si niekto robí posmech z jeho sesterníc?

– Časy sa menia. Aj žrebce starnú a menia sa na kone, – zafilozofovala si Stefana. Ale obidve slúžky cítili, akoby nad ich osudom slúžok bez paní viseli ťažké čierne mračná osudu s paniami.

Medzitým don Predu odprevádzal Efixa hore po ceste vymytej poslednými dažďami.

Tráva znova šibala pri múroch opustených stavísk. Hlboké láskavé ticho zahaľovalo všetky neláskavé veci. Na vlhkom Vrchu viseli fantastické žlté mračná a z návršia nad dedinou spred brány paní Pintoriek bolo vidno rovinu posiatu zlatými plochami trstín a zelenú rieku hadiacu sa pomedzi ostrovčekmi bieleho piesku. Vládlo tu také dokonalé ticho, že bolo počuť, ako plieskajú ženy piestmi pod osamelou píniovou na brehu. Stará Pottoička pozerala z prahu, jednu ruku opretú o stenu, druhou si zaciľňala čelo pred páliacim slnkom. Bola scvrknutá, malá, takže šperky na stareckom krku sa jej odrážali ešte nápadnejšie a smutnejšie.

– Čo robíte? – pozdravil don Predu.

– Čakám na Grixendu, perie na rieke... Aby som pravdu povedala, ja som ju nechcela pustiť, lebo chlapec, synovec vašej milosti, jej to prísne zakázal, a ak sa to dozvie, urazí sa. Ale Grixenda si robí všetko podľa svojej hlavy.

– A písal vám Giacinto?

– Či nám písal? Ba vreda! Nevieme o ňom nič. Ale istotne sa vráti, lebo sľúbil.

– Tak, lebo aj mŕtvi sa vracajú, ako vravievate vy!

Ale starena sa obrátila k Efixovi, stála so sklonenou hlavou a dívala sa na dlažbu.

– Vari to nepovedal, že sa s ňou ožení? Povedz, povedal ti to, alebo ti to nepovedal?

Efix na ňu pozrel, ako predtým pozrel na Stefanu, a neodpovedal.

– Iba to ma mrzí, že panie sa na nás hnevajú, – povedala starena, hľadiac tupo do zeme. – Nás vyhánajú. Iba Zuannantovi dovoľia vstúpiť niekedy do ich domu. Och, ich dom je teraz zatvorenejší, ako býval v časoch nebohého baróna. Odpustili dokonca aj Kalline, mor na ňu, ale nám nie! Nech ich obmäkčí Panna Mária Pomocnica! Ale keď sa chlapec vráti, všetko sa znova dostane na poriadok. To povedala aj donna Noemi.

Dvaja chlapi vykročili. Ale starena ešte zadržala dona Preda a ticho mu povedala:

– Mohli by ste mi, prosím, urobiť láskavosť? Povedali by ste Grixende, aby už nechodila prať na riekú! Nie je to pre ňu dôstojné, keď sa má vydať za pána.

Don Predu otvoril ústa, chcel sa zasmiať a povedať svoju zvyčajnú bezočivosť. Ale sklopil oči nad trasúcu sa starenu, pozrel jej na náhrdelník a na náušnice, ktoré sa triasli s ňou, chytil si zlatú reťaz a zamračil tvár ako vtedy večer, keď prvý raz zazrel, ako sa Giacintovi začalo mykať plece.

Dobehol Efixa a o chvíľu už stáli pred zatvorenou bránou paní a sesterníc. Medzi kameňmi schodov rástli prhlávy. Don Predu nikdy nezabudol na večer, keď tam taká vzrušená čakala donna Noemi.

– Tak dobre, sme dohodnutí? Musíš urobiť, ako ti vravím, rozumieš?

– Rozumiem. Urobím všetko, – povedal Efix. Zabúchal, ale nikto neotváral. A don Predu tam stál, ihral sa so svojou reťazou a pozeral dolu k rieke, ako keby aj on niečo čakal.

– Hádam len nepomreli aj ony?

– Donna Estera bude v kostole a donna Noemi je už istotne v posteli.

– Prečo? Je vari chorá?

– Kdežeby! Od istého času, vždy keď sa vrátim, nájdem ju o takomto čase v posteli. Bolieva ju hlava.

– Bolo by ju treba vyviešť na prechádzku aby sa nadýchala. sviežeho vzduchu.

– To si myslím aj ja, ale kam ju vyviešť?

Don Predu sa díval dolu k rieke: Jeho tvár akoby sa odrazu zmenila, vyzerala takmer krásne, smutne a roztržito ako tvár synovcova.

– Ech, vravím, možno vyhľadať nejaké zákutie vo Vrbinách, alebo ju odviešť na moju usadlosť nad morom, je tam ešte trocha bieleho hrozna...

Efixovi sa tvár rozžiarila. Aj on by bol rád niečo povedal, ale vtom počul, ako sa znútra otvára brána, a don Predu sa potichu vzdáľoval, už sa ani neobzrel a snažil sa nepozorovane prejsť popri múre.

Na veľké Efixovo počudovanie donna Estera súhlasila s bratancovými návrhmi. Usadlosť bola predaná a zmenka vyplatená. To však nezabránilo, aby sa v dedine nešírili klebety. Efix zostal aj naďalej v službách donny Estery a donny Noemi. Obrábal usadlosť spolovice. Tak prinášal do domu svojich paní polovicu všetkej úrody, ktorá vlastne patrila jemu. Konečne, vraveli si zlomyseľné ženy v dedine, vyšvihol sa zo sluhu na príbuzného, ba čo viac, na živiteľa veľkomožných Pintoriek.

Najväčšmi prekvapovala všetkých vlúdnosť dona Preda. Od istého času sa napodiv zmenil. Dokonca schudol a povrávalo sa, že sa stal obeťou čarov, vraj mu pobosorovala čarodejnica pomocou svätých kníh.

Kto mal na tom záujem?

Nikto nevedel. Také veci sa nedajú nikdy jasne a presne zistiť. A keby sa aj dali zistiť, neobostieralo by ich už nič veľké a tajomné. Viditeľné bolo iba to, že don Predu navidomoči chudol. Tento posmeškár si dokonca prestal robiť posmech z blížnych a napokon vyviedol v očiach dedinčanov neodpustiteľnú hlúposť, že kúpil usadlosť, ktorá nemala takmer nijakú cenu, a s usadlosťou kúpil vlastne aj starého sluhu, ktorému ponechal úplnú slobodu.

Stefana a Paciana vravievali ironicky:

– Náš pán činí skutky milosrdenstva svojim nešťastným sesterniciam.

Pravdaže, vravievali si to iba medzi štyrmi očami pretože don Predu neprestával posielat' podarúňky – a boli presvedčené, že mu naozaj niekto počaril, a narážali potichu na Efixa, lebo verili, že na svete je všetko možné. A Efix mal rád svoje panie až natoľko, že pre ne bol schopný upísať svoju dušu hoci čertovi. Jeho ustavičné obšmietanie okolo dona Preda vzbudzovalo podozrenie predovšetkým u slúžok. Stefana starostlivo poprezerala, či pod prahom dverí nie je ukrytý nejaký bosorácky predmet. A Paciana našla raz ráno v pánovej posteli hrdzavý špendlík... Trpeli, že sa stane niečo strašné.

V zime Pintorky nikdy nevychádzali z domu a nikdy nerozprávali, že pôjdu na púť k Panne Márii Pomocnici. Ale dni sa začali pomaly predlžovať a na starom cintoríne začala rásť tráva. Vtedy sa už pocit únavy zmocňoval aj donny Estery. Cítila ochabnutosť na celom tele tak, ako to prežívala vždy zjari donna Noemi, viditeľne blednúca s príchodom jarného rozpuku. Nechodila už do kostola, motala sa ustavične po dome, podchvíľou si sadla, ruky nevládne spustené vedľa seba a večne šomrala, že ju bolia nohy. Biedy v dome oproti minulým rokom nepribudlo, lebo Efix sa vždy postaral o to najpotrebnejšie, ale vcelku bolo ovzdušie presiaknuté smútkom.

V štyridsaťdňovom pôste pred Veľkou nocou sa šli sestry vyspovedať. Bolo jasné ráno, všetko hýrilo životom. Bolo počuť

džavot detí, zvonce oviec dolu medzi trstinami na rovine a šum rieky, bublavý a čoraz mocnejší, akoby sa na bielidle škriepili práčky. Na belasom nebi nebolo ani obláčika a vzduch bol taký priezračný, že sa dali dopodrobna rozoznať ligotavé kamene na Kaštieli a prázdny oblôčik na zručanine, plný belasého neba medzi brečtanom, ktorý ho obrastal.

Kňaz Pasquale sedel v spovednici a nehodlal z nej ešte vstať, hoci Natolia ho už čakala v sakristii s kávou a zákuskami v košíčku.

Keď Natolia zazrela, že prichádzajú dve ďalšie ženy na spoveď, kývla beznádejne rukou a rozhodla sa, že bude lepšie, keď pôjde kávu prihriať ku Grixende. A hneď si dala košík na hlavu, vyšla bočným východom a už aj kráčala uličkou medzi kríkmi trblietajúcimi sa rosou.

Cez dokorán otvorené dvere starej Pottoičky zazrela, ako sa Grixenda skláňa nad ohňom a varí kávu pre starenu, ktorá ležala chorá.

– Zo dňa na deň si chudšia, – povedala Natolia, keď vošla.

Grixenda bola naozaj vychudnutá a poblednutá. Taká mladučká, a už taká zatrpknutá, vyschnutá. Chudý krk a žltkastá tvár sa jej starecky potrhávali. Iba veľké jasné oči jej žiarili a v očiach sa jej prelievalo melancholické a potmehúdske svetlo – ako záludná tichá voda dolu v močarinách medzi trstinami.

– Káva mi vychladla, lebo ako na zlosť prišli ešte aj tvoje tety, – povedala Natolia, vyťahujúc kanvičku z košíčka. – Aspoň si aj ja trochu odpijem.

– Moje tety! Bodaj ich dali verejne vyšľahať! A teba s nimi! Ak naňho vysypú vrece svojich hriechov, môžeš čakať, že nájdeš svojho farára v spovednici zaduseného pod ich ťarchou...

– Ty máš rečí! Poštípala ťa vari vretenica? Vezmi si radšej zákusok a oslaď si zatrpknuté srdce...

Ale Grixendino srdce bolo plné blenu a nemala chuť na žarty.

– Ak si ma prišla podpichovať, mylíš sa, Natolia. Ty nemáš trne, lebo ty si chvojka, a nie ruža. Mňa bolesť nezdrví, nič neľutujem, som mocná ako pínia na morskom pobreží. A príde deň, keď prídeš prosiť, aby si mohla byť mojou slúžkou.

– Za koho sa chceš vydať? Za Baróna z Kaštieľa?

– Vydám sa za živého, nie za mŕtveho, tebe sa mŕtvi vešajú na sukne! Ak chcem, vydám sa hoci za dona Preda, – povedala Grixenda a detsky hrdo zdvihla smutnú tvár, – lenže ja nemám dona Preda ani v päte!

Natolia na ňu hľadela a v duši ju ľutovala. Zdalo sa jej, že Grixenda nie je v svojej koži, že z nej hovorí nešťastie, a prestala si ju doberať. Vytiahla z košíčka ďalší zákusok a šla ponúknuť tete Pottoičke na jej brlôžtek. Slnečný lúč pršal zo strechy prízemnej izby, osvetľoval posteľ, na ktorej ležala oblečená starena, náhrdelník na krku a náušnice na ušiach, nepohnuto a meravo ako mŕtvola vystretá v truhle.

Natolia myslela, že starena spí. Dotkla sa jej ľahunko ruky: bola rozpálená. Ale starena Natoliu pritiahla k sebe a ticho vravela:

– Počuj, Natolia, urob mi radosť! Choď za Efixom a povedz mu, že sa chcem s ním zhovárať. Ale Grixenda sa nesmie o ničom dozvedieť! Choď, ty malá hrdlička, choď!

– A kdeže vám teraz nájdem Efixa? Je azda v dedine?

– Práve prichádza z usadlosti do dediny. Vidím, ako prichádza, – povedala starena a priložila si prst na pery, lebo Grixenda vchádzala s kávou.

– Vidiš, Natolia, dnes ráno chcela vstať, a má vysokú horúčku! Starká, starká, len sa prikryte, prikryte sa.

– Prikryjem sa, prikryjem. Všetkých nás prikryjú, – povedala starena a Natolia odchádzala s ťažkým srdcom.

Čudné! Keď zachádzala za dom veľkomožných paní Pintoriek, naozaj zazrela, ako Efix vystupuje po pustej ceste. Šiel zhrbený pod plecniakom, taký zhrbený, že to vyzeralo, akoby niečo ustavične hľadal.

– Starena istotne umrie a už vidí, – pomyslela si Natolia.

Efix na ňu pozrel očami ľahostajného zvieraťa a nesľúbil jej, či pôjde, či nepôjde k starene. Vedel, že jeho panie sú v kostole na spovedi, strhol si z chrbta plecniak a odložil ho na schod, sadol si a čakal: prhlávy mu poprhli ruky.

Natolia sa vrátila do kostola a rozmýšľala, ako by mohla oznámiť veľkomožným paniam, že sa vrátil ich sluha. Tak by aspoň nechali kňaza na pokoji. Ale z jednej strany spovednice kľáčala už donna Estera a zo spovednice jej trčal ako krídlo čierneho vtáka okraj vlniaka, na druhej strane kľáčala už pripravená na spoveď donna Noemi. Pod tmavou látkou sa jej

triasol chrbát a z vyhrnutej sukne jej vyčnievala dlhá nervózna noha.

Ostatné kajúcnice už kľáčali po kútoch kostola na zelenkastej dlažbe a odriekali otčenáše a zdravasy pokánia.

Hrobové ticho a beláskavé svetlo, vôňa poľných kvetín zaplavovali vnútro kostola, vlhkého a bezútešného ako jaskyňa. Mária Magdaléna sa vykláňala zo svojho sčernetého obrazu, akoby načúvala hlasy jari, ktoré sem vnikali zavše s voňavým vzduchom. A vo vnútri spovednice, pri mriežke, ktorá sálala pachom hrdze a ľudským dychom, cítila donna Noemi záchvev života, túžbu umrieť, vášnivú úzkosť, mučivú pokoru, všetky trýzne a žiale, lútosť i rozorvanosť ženy, ktorá hrešila z veľkej lásky.

Keď sa sestry vracali z kostola, zazreli, ako Efix namáhavo vstáva, opierajúc sa rukou o schod. Donna Noemi, skrušená presilou lútosťi a ošialom božskej lásky, si prvý raz všimla, že sluha nápadne schátral, ostarel, osivel, šaty na ňom viseli ako na žobráckej palici. Vystrela k nemu ruku, aby mu pomohla vstať. Ale on už bol na nohách a nepobadal jej dobrý úmysel.

Vošli na dvor a donna Estera sa vypytovala na usadlosť, akoby im ešte stále patrila. Efix však namiesto odpovede mrdol pohrdlivo plecom a šiel si umyť ruky k studni.

Apríl nasial radosti aj na smutný dvor. Lastovičky vystrkovali hlávky z hniezd na pavlači a dívali sa, ako lietajú ich družky, ako sa snažia chytiť vlastný tieň na hustej tráve starého cintorína.

– Efix, tak sa mi vidí, že nevyzeráš dobre. Mal by si si niekoľko dní oddýchnuť, – povedala donna Noemi.

– Naozaj, donna Noemi? Veď sa ešte celkom dobre držím na nohách!

– Vravím, že vyzeráš zle! Nežartuj. Čo ti je?

– Hľadel na ňu rozžiarenými, vďačnými očami. Jeho náhla radosť ho tak uveličila, že spleť vrások okolo očí sa mu zmenila na lúče.

– Starnem, – povedal a mädlil si dlane. Odrazu však jeho radosť pohasla práve tak rýchlo, ako sa predtým vznietila.

Vrátil sa do dediny, lebo si uvedomil, že poňho poslal don Predu. Inak by sa nepohol z usadlosti. Čo mu pomôže lútosť donny Noemi v jeho trápení? Iba ho ešte rozdrása.

Zašiel teda k svojmu novému pánovi. Našiel ho vysoko na rebríku, ako štepil vinič, plaziaci sa v konároch granátovej jablone, blýskajúcej sa zlatistými lístkami.

Aj nad ním si sadali lastovičky zo závratného vysokého letu a odrážali sa v priehlbine mliečneho neba. Z domu vychádzal tichý šum: ženy čistili a upratovali pred Veľkou nocou a vyrovnaný pokoj prýštil zo všetkého.

Efix nikdy nezabudol na tieto chvíle. Z usadlosti odchádzal v presvedčení, že sa stalo niečo zvláštne. Ale keď zdvihol oči od päty rebríka, pobadal, že aj don Predu je smutný, takmer chorý. Tento dojem sa v ňom upevnil, keď don Predu niekoľko ráz zaváhal, či už má zísť z rebríka, v jednej ruke blyšiaci sa štepársky nôž, v druhej fialový viničný výhonok, z ktorého kvapkala miazga ako krv z odseknutého prsta.

– Počkaj, hneď zídem. Alebo sa ponáhľaš? – povedal don Predu. Hneď sa však teperil dolu rebríkom, akoby si na niečo spomenul, a ťažko zišiel na zem. Pokynul Efixovi, aby odložil rebrík.

– Počuj, začal, keď už boli v prízemnej svetlici zaliatej slnkom a tieňmi poletujúcich lastovíc, – počuj, musím ti niečo povedať... A znova zaváhal, prezerajúc si nechty, – pozri, chcem sa oženiť s donnou Noemi... Efix sa tak mocne zachvel, že ruka na stolovej doske mu priam poskočila. Vtedy sa don Predu rozrehotal ťarbavým a zlým smiechom, ako to robieval kedysi.

– Dúfam, že sa s ňou nechceš oženiť ty! Tebe prenechám Stefanu, to vieš!

Efix mlčal. Mlčal a hľadel naňho. Jeho oči boli také plné lásky, hrôzy, radosti a smútku, že don Predu zrazu zväžnel. Ale jednako sa ešte pokúšal žartovať.

– Prečo ťa to tak vzrušuje? Myslíš, že ja ti zaplatím, čo ti za dvadsať rokov nezaplatili ony? Nie, pozri: ty sa dohodni s Esterou. To sa mňa netýka. A potom je tu ešte čosi...

Zoškrabal si nechtom škvrnu z kazajky a pozorne sa prezeral.

– Čo myslíš? Bude ma chcieť?

– Čo to vravíte! – zamrmal Efix.

– Nie som si taký istý! Ale teraz sa zhovárajme vážne. Dobře som si to rozmyslel, kým som sa pevne rozhodol. Môžeš mi veriť, že to robím skôr z povinnosti než z rozmaru. Čo čakám?

Kam idem? V mojich rokoch mi už nepristane veľmi mladá žena. Ale na tom nezáleží. Hlavné je, že som sa rozhodol. Napokon, načo tajiť? Noemi je krásna a páči sa mi. Ak mám byť úprimný, vždy sa mi páčila. Ech, čo chceš! Život beží ako rieka a my musíme bežať s ňou. Iba keď ho už niet, si začneme uvedomovať, že uplynul. Ech, nechajme to, – dodal, plásnúc si rukami o stehná, vstal a znova si sadol. – Teraz je dôležité, aby sme zistili, či ma Noemi neodmietne. Popýtam ju o ruku podľa zvyklostí. Pošlem za ňou kňaza Pasqualeho, alebo doktora, alebo niekoho iného. Ale nechcem dostať košom, za nič na svete, doparoma! Rozumieš, Efix?

Efix dobre rozumel a na súhlas prikyvoval hlavou a iskril očami.

– Mám sa pohovárať s donnou Noemi medzi štyrmi očami?

Don Predu mu tľapol rukou po kolene.

– Výborne! Urob to! A čím skôr, tým lepšie, Efix! Také veci nesmieme nechať skysnúť. Opýtaš sa jej, koho mám poslať, aby ju úradne popýtal o ruku? Kňaza Pasqualeho, alebo jeho sestru, alebo koho? Ak povie, aby sme nikoho neposielali, tým lepšie, verubože, tým lepšie! A potom to dáme dokopy čím skôr v tichosti... Nie sme predsa detičky. Čo na to povieš? A potom jej povieš, aby si s ničím nerobila starosti. Dom je vylíčený, všetko je pripravené, slúžky sú poruke. Sú to klebetnice, to je pravda, ale sú to slúžky, a dobre platené. Výbava je prichystaná, všetko ako zo škatuľky. Nič nám nechýba, ech, bude sa mať ako... Nie, to jej nevrav, o tom sa pohovárame s donnou

Esterou. Iba ma mrzí... No, veď tebe to môžem povedať... Iba ma mrzí, že donna Ruth sa tak chytró pominula... Možno by sa aj ona s nami radovala...

Efix vstal. Cítil, akoby ho niečo pichalo na celom tele a strašne sa mu žiadalo konať, popohnať osud.

– Počkaj ešte chvíľku, diabol! Frcneme si! Trocha pálenky? Rascovicu? Stefana, síra pekelná, obslúž si pytača! Stefana!

Bolo počuť, ako slúžky upratujú. Napokon sa zjavila na prahu staršia slúžka s jedným obrúskom na hlave, s druhým v ruke, vážna a impozantná, jednako však vždy otrocky oddaná vyhovieť akejkoľvek pánovej žiadosti. Otvorila almaru naliata rascovicu a pozrela na Efixa s hmlistým pocitom hrôzy, ale aj preto, či berie vážne kruté pánove žarty. Ale Efix bol taký pokorný a popletený, že sa vrátila a povedala mladšej družke:

– Ak mu pobosoroval, tak to urobil dokonale. Šťastie padá ako šíp na tých ľudí. Dobré, všetko poupratuj, ušetríš si na svadbu.

– Na tvoju svadbu s Efixom? – povedala Paciana.

– Pokiaľ ide o dona Preda, musíme najprv vyčakať, či mu donna Noemi nedá košom!

Ale Stefana jej ukázala figu, lebo Pacianine slová jej prichodili ako číry nezmysel.

Keď bol už Efix na ulici po tom, čo ho don Predu odprevadil až po bránu, rozhlíadal sa a vydýchol si.

Všetko sa zmenilo. Svet sa roztvoril ako údolie po uragáne, keď sa zdvihne chaos skazy... Kaštieľ na belasom nebi,

zrúcaniny, na ktorých sa chvela tráva plná periel, nízina tamdolu s hrdzavými krovinami trstín, všetko mu prichodilo ako sladké spomienky na detstvo, na veci dávno stratené, dávno oplakané, dávno vytúžené, potom zabudnuté a znova nájdené, keď si už človek na nič nespomína, keď už nič neľutuje.

Všetko je sladkosť, dobrota, milota. Tu sú kroviská okolo kostola, zelené a fialové pavučiny plné rosy, tu je sivá hradba, rozhľadaný portál, starý cintorín s bielymi kvetmi kostí uprostred ovsa a prhlavy, tu je ulička a živý plot s bledofialovými motýľmi a ružovými lienkami, pripomínajúcimi kvietky a zrelé jahôdky. Všetko je svieže, nevinné a krásne. A my sme deti a utekáme z domu a bežíme po čarovnom svete.

V čase štyridsaťdňového pôstu býva kostol ustavične otvorený a Efix si šiel kľáknúť na svoje zvyčajné miesto pod kazateľnicu.

Aj Mária Magdaléna sa naňho dnes dívala veselším okom, ako dáka španielska dáma, ktorá zavítala na návštevu k Barónovcom a vyzerá z balkóna ich kaštieľa. Aj ona cítila v duši jar, aj ona bola šťastná, hoci boli práve dni utrpenia nášho Pána. Istotne ju požiadal o ruku niektorý bohatý šľachtic a ona sa usmievala na chodcov zo svojho balkóna a usmievala sa aj na Efixa, ktorý kľáčal pod kazateľnicou.

– Ďakujem ti, Pane, teraz už môžeš prijať dušu služobníka svojho. Som šťastný, že som trpel, že som hrešil, pretože cítim tvoje božské milosrdenstvo, tvoje odpustenie, tvoju pomoc, tvoju nekonečnú veľkosť. Vezmi si moju dušu tak, ako si berie

vták zrnko z cesty. Pane, rozsej ma do štyroch vetrov, ja ťa budem chváliť, lebo ty si vyslyšal moje srdce...

– Jednako však vstal iba s námahou, s ubolenými kolenami. Mal nejasný pocit úzkosti, akoby tieň mračna prešiel po kostole a zastrel Magdaléninu tvár.

Aj tvár donny Noemi, sklonenej nad výšivkou na dvore, zastrel tieň mračna.

Efix odtrhol sirôtku z okraja studne a šiel ju ponúknuť panej. Uprela naňho prekvapené oči, ale nežný kvietok si nevzala.

– Hádajte, kto vám ho posielal? Vezmite si.

– Ty si ho odtrhol, tak si ho nechaj.

– Nie, naozaj, vezmite si ho, donna Noemi.

Sadol si pred ňu na zem, nohy skrížené pod sebou ako otrok, a rukami si oblápal kolená. Nevedel ako začať, ale cítil, že pani už vie. Naozaj donna Noemi si pustila sirôtku do vyšitej dierky. Srdce jej bilo, áno, uhádla.

– A kde je donna Estera? – opýtal sa Efix, skloniac sa k zemi. – Tá bude šťastná, keď sa to dozvie! Don Predu si ma zavolať do dediny akurát preto...

– Čo to táraš, nešťastník?

– Nie, nevraťte mi nešťastník! Ja som šťastný, akoby som umieral, posvätený božou milosťou, akoby som už videl otvorené nebesá... Bol som v kostole, než som sem prišiel, poďakovať Pánovi. Prisahám na svoje svedomie, že je to tak...

– O čo vlastne ide, Efix? – povedala zastretým hlasom, pričom pichla ihlou do sirôtky. – Ja ti nerozumiem.

Efix pozdvihol oči: videl, ako zbledla, pery sa jej chveli, viečka zosineli ako mŕtvej. Určite radosť jej vyhnala krv z tváre. A on sa zachvieva na celom tele, rád by si kľakol pred ňou a povedal jej: Áno, áno, je to veľká radosť, donna Noemi, plačme spolu.

– Vy súhlasíte, donna Noemi, pani moja? Ste naozaj šťastná? Mám mu povedať, aby prišiel?

Prudko zareagovala; zahryzla si do pery, otvorila oči a krv sa jej znova vrátila do líc, ale iba pomaly, iba okolo očí a do perí. Pozrela na Efixa a on mal pred sebou znova jej niekdajšie strašné oči, plné nepriateľstva a pýchy. Tõňa zostúpila naňho.

– Neráčte sa uraziť, keď vám to vravím ako prvý, donna Noemi! Som biedny sluha, áno, ale mlčím ako hrob. Ak súhlasíte, don Predu pošle kňaza, aby vás popýtal o ruku, alebo chcete, aby prišiel niekto iný...

Noemi striasla poranenú sirôtku na zem a začala pichať ihlou do výšivky. Vyzerala pokojne.

– Ak sa chce don Predu vysmievať, nech sa len vysmieva. Mne na tom nezáleží.

– Donna Noemi!

– Nevravím, že to nemyslí vážne. Inak by si tu nebol. Ale teraz buď taký láskavý, vstaň a odíď.

– Donna Noemi, preboha!

– Tak čo ešte chceš? Dvihni sa, nekľáč predou mnou so zopätými rukami! Si hlupák!

– Ale, donna Noemi, čo vám je? Dávate mu košom?

– Dávam.

– Dávate? Ale prečo, milá donna Noemi?

– Prečo? Vari si spadol z duba? Som stará, Efix, a stareny nemajú chuť na žarty. A už o tom nerozprávajme.

– To je všetko, čo mi poviete?

– Všetko.

Zmlkli. Ona šila, on si narovnal kolená a stískal medzi nimi zopäté ruky. Prichodilo mu to ako sen, nechápal. Napokon zdvihol oči a rozhliadol sa. Nie, nesnívalo sa mu, všetko bola najživšia skutočnosť. Dvor bol plný svetla a tieňov. Nejaký kolík vypadol z balkóna, ako padajú na jeseň borovicové šušky. Za múrom sa týčil biely Vrch, akoby bol z cukru, a všetko bolo ľúbezné a nežné ako ráno, keď odchádzal od dona Preda. Zdalo sa mu, že ešte počuje, ako ženy upratujú, ako klepú koberce. A cítil, akoby údery dostával on. Áno, niečo ho šľahalo po chrbte, po pleciah, po lopatkách, po lakťoch a kolenách a po hánkach prstov. A donna Noemi tam sedela bledá, šila a šila, aj ona mu pichala dušu ihlou. A lastovičky ustavične lietali do kruhu nad ich hlavami a vytvárali pohyblivý živý veniec čiernych kvetov, malých čiernych krížikov. Ich tieň bežali po zemi ako listy hnané vetrom. Vtedy ho omarila znova úzkosť, ktorú zakúsil, keď vstával z chladnej dlažby v kostole pod kazateľnicou, vtedy zazrel tieň na Magdaléninej tvári. Hlboko si vzdychol. Pochopil. Boží trest nad ním neúprosne visel.

Efix žmolil okraj sukne donny Noemi a pomaly začal rozprávať. Ani dobre nevnímal zmysel svojich slov. Bol to istotne málo presvedčivý rozhovor, lebo donna Noemi ďalej šila a neodpovedala, pokojná, s nevyspytateľným úsmevom na perách.

Iba keď sa zdalo, že už povedal všetko, všetky minulé biedy a všetok budúci lesk, prehovorila ona, ale ticho, sotva nadvihla oči, akoby rozprávala iba očami.

– Prečo ťa to tak trápi, Efix? Nemiešaj sa do mojich vecí. Napokon vieš: žili sme doteraz a budeme žiť aj odteraz. Vari sa nám zle žilo? Chýbalo nám niečo? A budeme to ťahať s božou pomocou ďalej. Chlieb nám chýbať nebude. Don Predu je príliš bohatý, nestačila by som ani dozerať na jeho bohatstvo.

Efix bol z toho celý zúfalý. Rozmýšľal, čo robiť: či sa neuchýliť k nejakej lsti.

Znova jej začal žmoliť okraj sukne.

– Napokon, musím vám povedať dôležitú vec, drahá donna Noemi. Nechcel som, ale vy ma svojou zanovitosťou nútite. Don Predu je taký zaľúbený, že umrie, ak si ho nevezmete. Áno, akoby mu bol niekto pobosoroval! Už ani nespáva. Vy neviete, čo je láska, drahá donna Noemi! Od lásky sa umiera! Nesmiete byť predsa taká ukrutná, aby ste ho láskou umorili na smrť...

Donna Noemi sa zasmiala a jej zdravé zuby zažiarili ako zuby bezstarostného a pochabého dievčaťa. Jej smiech však Efixa bolel, dráždil ho, takže sa uchýlil k novej lsti.

- A je tu ešte jedna dôležitá vec, donna Noemi! Áno, nechcem vám ju ďalej zatajovať. Don Giacinto sa vyhráža, že sa vráti... Rozumiete?

Prestala šiť, vypála hruď, vyvrátila dozadu hlavu, s tvárou dohora, akoby lapala vzduch. V rukách kŕčovite zvierala rám s výšivkou.

Efix vyskočil poľakaný, lebo si myslel, že omdlieva.

Ale to bola iba chvíľka. Donna Noemi znova naňho uprela svoje zlé oči a pokojne povedala:

- Aj keď sa vráti, nemáme čo stratiť. Už nepotrebujeme nikoho, aby nás chránil.

Efix zodvihol zo zeme sirôtku a šiel si sadnúť na schody, ako to urobil tej noci, keď umrela donna Ruth. Už si nekládol otázky, prečo donna Noemi odmieta život. Zdalo sa mu, že pochopil. Pochopil, že je to boží trest za jeho hriechy, trest, ktorý visí nad celým domom. A on bol tým červom v plode, bol črvotočou, ktorá rozhlodala osudy rodiny. Presne ako črvotoč v skrytosti: hlodal, hlodal, hlodal, a teraz sa čudoval, že všetko okolo neho je črvotočina. Musí odísť: to jediné chápal. Ale nitka nádeje ho ešte držala ako svieža byľ, ktorá drží bledú sirôtku v jeho trasúcich sa prstoch. Boh neopustí kresťanské ženy! Keď on odíde, donna Noemi, ktorú azda urazilo jeho neokrôchané posolstvo, sa podvolí. Tak či tak, dve ženy nemôžu žiť bez chlupskej ochrany.

Bolo treba odísť. Ako je to možné, že to doteraz nepochopil? Odrazu sa mu zamarilo, že ho volá neznámy hlas. A hlas ho naozaj volal z druhej strany múru, z ticha ulice.

Vstal a vykročil. Potom sa ešte vrátil, vzal si plecniak, zavesený na kolíku pod balkónom. Bol tam už niekoľko storočí, odtrhol sa a spadol medzi kamene na dvor ako veľký čierny prst. Efix sa zachvel. Áno, bol najvyšší čas! Aj kolík sa už odtrhol, pretože nechcel držať jeho žobracky plecniak.

Donna Noemi kútikom oka pozorovala tento výjav, bola prekvapená, keď videla, že Efix kolík nezdvihol a nepripevnil na pôvodné miesto, ale bez slova vykročil.

– Efix, ty odchádzaš?

Postál so sklonenou hlavou.

– Ani nepočkáš na Esteru? A prídeš na Veľkú noc? Efix potriasol záporne hlavou.

– Efix, ty si sa urazil? Povedala som ti niečo zlé?

– Nič zlé, pani moja. Ja musím odísť. Je naozaj najvyšší čas.

– Tak choď spánombohom.

Chvíľu rozmýšľal. Mal pocit, že na niečo zabudol, ako keď sa človek vydáva na cestu a kladie si ešte poslednú otázku, či je o všetko postarané.

– Donna Noemi, rozkázete niečo?

– Nie. Iba sa mi zdá, že sa necítiš najlepšie, Efix. Si chorý? Zostaň tu, zavoláme lekára. Trasú sa ti tuším nohy.

– Musím ísť.

– Efix, počuj, nemaj mi za zlé, že som sa s tebou takto zhovárala. Je to tak, ver mi, inak nemôžem. Viem, že tá to trápi, ale inej cesty niet. Estere nič nevrav. A choď, ak chceš naozaj ísť. Ale ak sa budeš zle cítiť, vráť sa. Nezabúdaj, že tento dom je aj tvoj.

Upravil si plecniak a vykročil. Na schodoch brány si otriasol baganče, aby z domu, ktorý opúšťal, neodniesol ani zrnko prachu.

XIII.

Vonku ho čakal Zuannanto.

– Tri razy som na vás volal! Podťe, babke je veľmi zle a chce sa s vami zhovárať. Prečo už nejdete? Ved' vám neukradneme chlieb z plecniaka.

Starena ležala na posteli oblečená, jej holé prekrvené ruky pálili ako žeravé uhľíky. Vyzerala, akoby ticho spala, ale keď sa Efix nad ňou sklonil, povedala zastretým hlasom:

– Vidíš? Odišla na riekú prať, lebo treba pracovať. A ty si povedal, že sa s ňou ožení!

– Teta Pottoička! Musíte byť trpezlivá. Narodili sme sa, aby sme trpeli.

Starena zdvihla ruku a kľčovite ho k sebe ťahala. Hnilobný pach postele ho ovanul, ale on sa neodtiahol, hoci jej rozpálený náhrdelník sa ho dotkol a jej horúci dych mu prešiel po vlasoch ako pavúk.

– Počúvaj, Efix, stojíme pred božou tvárou. Ja už odchádzam. Príde si po mňa sám don Zame, ako sme si povedali v krásnom čase našej mladosti. A keď budeme prechádzať okolo miesta, kde si ho zabil, ja mu poviem, aby sa nezastavoval a aby ti odpustil pre lásku, ktorou si zahŕňal jeho dcéry. On ti odpustí, lebo si niesol veľkú ťarchu. Efix, ale zachráň ešte aspoň Grixendu. Inak bude stratená. Čaká už iba na moju smrť, aby mohla odtiaľto utiecť. A ja nemôžem zatvoriť

v pokoji oči. Chod' za Giacintom a povedz mu, aby jej neničil život, aby nezabudol, čo jej sľúbil... A nech sa s ňou ožení, tak aspoň donna Noemi nebude viac naňho myslieť. Chod'.

– Odtisla ho od seba a on otvoril oči, ale mal pocit, že mu ich ošľahol oheň, zanesol popol, akoby vyšiel rovno z pekla. Starena už oči neotvorila: ruky meravé, prsty roztvorené a tvrdé. Mrvila ešte fialovými perami, ale hlas z nich už nevychádzal.

A potom už neprehovorila.

Cez diery v streche, ako z prevráteného lievika pršal zlatistý lúč, osvetľoval čierne telo na posteli a ligotajúci sa náhrdelník. Ostatok bezútešnej izby sa ponáral do tmy. Efix sa díval ako zo dna hlbkej studne na vysoký vzdialený bod. Ale odrazu sa mu zdalo, že lúč zmenil smer, zamieril naňho a osvietil jeho vedomie. Takto bolo znova všetko jasné. Jeho spíepňajúce oči už rozlišovali všetko: temné omyly života, priezračný stred bezpečnosti – trest boží za zločin:

Vyhodil si plecniak na chrbát a bez slova vyšiel.

Keď prišiel k domu dona Preda, zavolať Stefanu a oznámil jej, že musí odcestovať za svojimi vecami a nevie, kedy sa na usadlosť vráti.

– Povedz aspoň, kam ideš?

– Do Nuora.

– Do Nuora je dva dni pešo.

Cesta stúpala, Efix kráčal pomaly, po krátkych úsekoch. Keď ho zmáhala únava, zvalil sa do trávy v priekope pri ceste. Zatváral oči, ale nespál. Keď ich znova otvoril, mal pred sebou

prachovožltú hradskú, ktorá sa strácala v zelených a belasých dialľavách a ťahala sa k Nuorským vrchom a dolu k prímorskej Barónii. Tamdolu na dne údolia zanechal svoj zločin, tamhore vo vrchoch ho čaká miesto pokánia.

Počasie bolo krásne. Doliny už pokrývala sýta zeleň: ako detské oči sa z nej usmievali naňho rozkvitnuté kvietky zimozelene.

Horské bystriny zurčali a iskrili medzi zeleňou svahov a rieka šumela dolu medzi jelšinami. Po hradskej hrkotal voz a Efixa premohla túžba opýtať sa pohoniča, či by ho nezviezol. Ale nevdojak ho takáto myšlienka zarmútila a rozhorčila.

Nie! Musí ísť pešo ako kajúcnik! Musí prísť na miesto pokánia bez pomoci blížneho.

Táto jeho prvá cesta z dediny mala svoj presný cieľ. Teda ešte mu neboli celkom ľahostajné veci tohto sveta. Záležalo mu na tom, aby do Nuora došiel čím skôr a všetko vybavil. Domnieval sa, že potom bude už slobodný, že mu zostane iba vlastná ťarcha, ktorú trpezlivo ponesie až do posledného dychu.

Prvú noc strávil v starej kolibe pod úšustom, ale nemohol zaspať. Noc bola priezračná a vlažná. Na bielom nebi nad údolím, stráženým rozoklanými balvanmi, visel mesiac ako zlatá lampa v chrámovej lodi. Ale v kolibe nevľúdnej ako maštal' stonal chorý človek a ľudská bolesť narušovala ticho horskej samoty.

Efix sa vydal na ďalšiu cestu ešte pred úsvitom, ustatejší ako predtým. A hľa, z bielych hmlistých tiem vynorilo sa pred ním kadidlo Olienských vrchov oproti drsnému granitovému oltáru Orthobena. Celá krajina pôsobí posvätným dojmom, lebo Vykupiteľ zastavil svoj let na najvyššom brale, a odtiaľ jeho kríž rozhadzuje svoje čierne ruky na zlatý blankyt neba.

Efix si klakne, ale nemodlí sa, nevládze sa modliť, zabudol slová ľudskej modlitby. Veď jeho oči, chvejúce sa ruky a celé telo, zmietajúce sa v horúčke, vyslovujú pravú podstatu modlitby.

Čím väčší sa približoval k Nuoru, tým mocnejšie cítil, akoby nad údolím viselo veľké srdce, akoby čoraz mocnejšie klepalo.

– To je ten mlyn a Giacinto je v ňom, – zaradoval sa. Bol už v poslednej etape svojej tuláckej cesty, na poslednej zastávke svojej kalvárie: na stúpajúcej cestičke, špinavej, páchnúcej olejom, so zdochnutou mačkou uprostred všakovakých nečistôt a s ružovou oblohou nad vysokým múrom, obrasteným burinou.

Prišiel do polovice cestičky a obrátil sa. Do údolia sa ťahala chmára a opisovala hnedastý kruh po ružových úbočiach Orthobena a doháňala aj jeho na cestičke. Zhora doliehal klepot mlyna: jeho mužský huriavk výrazne kontrastoval s ženskou ozvenou zvona, ktorý práve vyzváňal anjelpána. A na úradí hradskej prechádzali sedliaci s volskými záprahmi, impozantní mešťania, pripomínajúci dona Preda,

ženy s amforami na hlavách. Iné ženy, strhané a bledé, opierali sa o kamenný múr, ktorý ohradzoval mlyn, a odpočívali.

Efix, ustatý, s plecniakom, ktorý sa mu kĺzal z chrbta, sa im prihovoral.

– Býva tu Giacinto?

– Kto? Ten z mlyna? Áno, tu povyššie. Čože mu nesieš v tom plecniaku? Si vari jeho sluha?

– Áno. A čo robí don Giacinto?

– Ech, pracuje a zabáva sa. Je veselý. Zlatý chlapec. Všetky ženy sa za ním obzerajú... Bijú sa oňho ako včely o med...

Vtedy si Efix spomenul na púť k Panne Márii Pomocnici, na Natoliu a Grixendu, ako Giacinta strhli do kola a tancovali s ním. Pichla ho zžieravá bolesť, ale s bolesťou sa prihlásila aj mocná túžba urobiť niečo proti zlému osudu.

– A kdeže ho môžem nájsť? Je teraz v mlyne?

– Veď práve prichádza!

Naozaj, Giacinto prichádzal náhlivým krokom, bez čiapky, vlasy a šaty zamúčené. Nieкто ho už istotne upozornil na sluhov príchod.

– Čo si sa sem trepal? – vítal ho, chytil ho za plece a triasol ním.

Efix sa naňho mlčky díval a dal sa viesť úzkou uličkou na zatvorený dvorec medzi dvoma domčekmi nad údolím. Chlap, nízky mešťan, skôr zákrpok, s veľkými melancholickými očami a s bielou tvárou, ťahal práve vodu zo studne a Giacinto mu ho predstavil ako domáceho pána.

– Musím sa s tebou zhovárať, – povedal Efix.

– Som tu, hovor.

Sadli si do kuchyne, ale mešťan sa nedal vyrušovať a pripravoval večeru. Efix nechcel rozprávať v jeho prítomnosti. Pravdaže, Giacinto ustavične žartoval a smial sa. Ani náznakom nesúrtil, aby Efix povedal, po čo prišiel.

Cez oblôčik bolo vidno na bralách Orthobena ako lastovičku malého Vykupiteľa a zo záhrady sálala vôňa fialiek, ktorá Efixovi pripomenula dvor jeho paní.

Efix cítil, že ho bolí srdce, ale nemohol rozprávať. Povedal iba: – Giacintino, ako vidím, berieš ešte stále všetko na ľahkú váhu!

– Čo mám robiť? Mám sa obesiť?

Pri týchto slovách človečik, ktorý varil makaróny, pozdvihol smutné oči, a Giacinto sa zasmial, keď jeho zrak spočinul na krokve pod strechou.

– Vieš, Efix, v prvých dňoch, keď som prišiel na kvartiel k tomuto božiemu služobníkovi, som sa naozaj chcel obesiť. Pamätáte sa, Micheli? – Človečik prikývol na znamenie súhlasu, ale hneď potriasol karhavo hlavou.

– A on ma zachránil, uložil ma do postele ako dieťa. Zviazal ma remeňmi, keď vyšiel z domu. Blúznil som, mal som vysokú horúčku. Ale potom mi to prešlo a teraz som veselý a spokojný. Však, Micheli? Nie som azda veselý a spokojný? No tak, Efix, povedz, čo máš na srdci. Určite si sem prikvitol, aby si ma obral o veselosť.

– Stará Pottoička umrela, – povedal Efix konečne, a Giacinto mu predstrčil vidličku pod nos, akoby ho chcel pichnúť.

– Chod', ty zlovestný vták! Vedel som, že prídeš s nejakou smrťou! A čo ďalej?

– A Grixenda nás chce opustiť. O niekoľko dní ju tu máš. To som ti prišiel povedať.

Giacintovi sa vrátila niekdajšia detská tvár, smutná a vydesená.

– Len to nie, preboha! Len to nie! Nechcem, aby sem prišla!

– Nechceš? A ako jej v tom môžeš zabrániť? Napokon, Grixenda je tvoja verenica. Sľúbil si, že sa s ňou oženiš!

– Nemôžem sa s ňou oženiť. Však sa nemôžem oženiť, Micheli, však? Nemôžem a nechcem! Nie som v takom položení, aby som sa mohol ženiť. Som bedár, mám iné povinnosti! Veď ty dobre vieš! Koniec koncov pred týmto človekom môžeme rozprávať otvorene. Vie o mne všetko práve tak, ako to vieš aj ty a má so mnou strpenie. Musím splatiť za tety dlh. Práve preto som sa chcel zahubiť: bol som taký zúfalý. Ale tento človek mi povedal: prichýlim ťa zadarmo pod svoju strechu, dám ti jesť, ak budem mať, ale musíš pracovať a splatiť dlh.

S počudovaním a s nedôverou pozrel Efix na človečika, akoby sa ho očami pýtal, skadiaľ berie toľkú šľachetnosť. A človečik, ktorý jedol sklonený z taniera makaróny, pozdvihol oči a povedal:

– Sme predsa kresťania!

Vtedy sa Efix vrátil do seba, do príbytku svojej duše, a spomenul si, po čo vlastne prišiel.

– Giacinto, a jednako sa musíš s Grixendou oženíť. O niekoľko dní ju tu máš. Neodháňaj ju od seba, nenič jej život!

– Och, ty svätá prostota! Načo máš uši, keď nepočuješ? Ja ti vravím, že si ju tu nemôžem nechať, že sa s ňou nemôžem oženíť, aj keby som chcel! Musím splatiť tetám dlh! Všetko splatíš, keď sa s ňou oženíš.

– Vari toľko zdedila po starej Pottoičke? – uškrnul sa Giacinto. Ale Efix naňho vážne pozeral a zopakoval:

– Prišiel som, aby som ti to povedal.

Domáci pán pochopil, že jeho prítomnosť im je na príťaž, a napriek Giacintovým protestom mlčky vyšiel z izby.

– Nechaj ho, – povedal Efix. – To, čo ti chcem povedať, sa nesmie nikto dozvedieť.

Keď zostali v kuchyni sami, zmocnili sa ich ešte väčšie rozpaky. Zdalo sa, že sa jeden pred druhým hanbia v ostrom svetle. Vyšli na dvorček, sadli si na schod a Giacinto privrel za sebou dvere, aby oheň a svetlo neboli svedkami ich rozhovoru. A Efix hľadal slová, akoby dostal zo svojho srdca bolestné tajomstvo. Tajomstvo bolo také veľké a ťažké, že darmo sa mocoval, aby ho vytiahol na povrch: podarilo sa mu to iba v zakrvavených franforčekoch. Sklonil sa nad sebou a s mlčanlivou uvzatosťou ťahal a ťahal, akoby vyťahoval balvan z hlbkej studne. Napokon sa narovnal a ustato a nemohúcné zavzdychal:

– Giacinto, tak ti to poviem. Taký je už beh sveta. Don Predu požiadal donnu Noemi o ruku a donna Noemi mu dala košom. A to je tvoja vina!

Giacinto neodpovedal, ale chytil ho mocne za plece, akoby mu ho chcel oddrapiť. Potom ho pustil.

Giacinto si ľahko vzdychol, akoby ho premohla náhla mdloba. A Efix si ohmatával plece, ktoré ho páľilo od stisnutia, a úzkostlivo si vydýchol.

– Áno, tvoja vina, tvoja vina, – zopakoval takmer útočne. – Ty si to nevedel? No konečne! Chvalabohu, že ti to starena nepovedala. Ale teraz si to musíš vážne rozmyslieť. Teraz to musíš vytĺcť tete z hlavy, rozumieš? Rozumieš?

– Čo ja v tom môžem urobiť? – povedal Giacinto. A zdalo sa, že znova ho trýzni starý smútok. Sklonený v tóni díval sa do zeme a videl iba čiernu priepasť.

– Čo môžeš urobiť? To, čo som ti povedal. Začni plniť svoju povinnosť. Potom aj ona splní svoju...

– Čo môžem urobiť, čo môžem urobiť? Ty si myslíš, že človek je pánom svojho osudu? Spomeň si, o čom sme sa zhovárali kedysi na usadlosti. Pamätáš sa? A ty si bol, ty si bol pánom svojho osudu?

Aj Efix sa sklonil. A tak zotrvali hodnú chvíľu. Boli tak blízko pri sebe, že sa opierali o seba bokmi a cítili vzájomné teplo. Dotýkali sa sluchami a v súhlasnom tepote krvi načúvali tajomný hlas.

– To je pravda! Nie sme pánmi svojho osudu, – pripustil Efix.

– A ty si myslíš, že donna Noemi by bola šťastná, keby sa vydala za bratanca Preda? Nielen chlebom je živý človek. Teraz to viem už aj ja... Človek potrebuje čosi viac!

– Ale povedz mi, Giacinto, povedz... ty si to naozaj... ty...

– Ja?

– Áno, ty si to vedel?

– Čo ti mám vysvetľovať? Chlap to vždy vycíti. Ale na jasnú pamiatku svojej matky prisahám, že ja som si tetu Noemi vždy vážil! Bola mi ako sviatosť... A jednako sa ti nemôžem nezdôveriť – napokon, teraz ti to už môžem povedať – prišlo to ako blesk, iba raz, vtedy keď omdlela a ja som plakal nad jej očami a moje slzy sa miešali s jej slzami, áno, poviem ti to, akoby som to povedal vlastnej matke, keby žila: dívali sme sa na seba, ale tak nevinne... cez slzy a hádam vtedy... hádam vtedy...

Neviem, to je všetko a iné ti neviem povedať. Je možné, že práve preto som odišiel, áno, preto, a nie preto, čo som navysrážal.

– Dovoľ, aby som sa ťa opýtal ešte niečo. Keď si vtedy prišiel taký vzrušený na usadlosť, vieš, posledný raz, vtedy si to už vedel?

– Áno, vedel.

– Tak ty si, – povedal Efix a narovnal sa, – ty si chlap!

– A čo mám byť? – odvetil vzápätí s úľubou Giacinto. – Poznám trochu život, nič viac. Človek vnikne chytro do zákrut

života, keď sa narodí tam, kde som sa narodil ja. Aj ty poznáš život, ibaže svojím spôsobom, a preto sme si hneď porozumeli, hoci rozprávame inou rečou. Pamätáš sa, vtedy, keď som prišiel predposledný raz za tebou na usadlosť... Hral som celú noc s Milesem a falšoval som podpis, pretože som chcel splatiť dlh prístavnému kapitánovi, chcel som sa pred ním ukázať, že nie som taký úbožiačik, ako vyzerám. On by bol povedal: Ó, ten nešťastník sa pozdvihol! Lenže ja som klesal čoraz nižšie ako opustený vojak do blata v močarine... Tak mi to prichodí, akoby ma zachvátilo nejaké bláznovstvo. Až teraz sa mi otvorili oči a vidím, kde je ozajstná záchrana. A kde si našiel ozajstnú záchranu ty? Žil si pre iných, a to chcem urobiť aj ja, Efix, – povedal mu takmer do tváre, – ty si ma zachránil: a ja chcem byť ako ty... Povedz, mám pravdu? V Oliene som ti ublížil, keď som ťa šmaril na zem. Ale aj so svätcami ukrutne zaobchádzali, a preto neprestanú byť svätcami. Odpovedz, mám pravdu? – opakoval Giacinto a triasol Efixa za pleciami. – Pamätáš sa, o čom sme sa zhovárali na usadlosti? Ja na to nikdy nezabudnem, a v duchu si vždy vravím: Áno, Efix a ja sme bedári, nešťastníci, ale sme ozajstnými ľuďmi. Sme ľuďmi viac ako strýko Predu, a určite oveľa viac, ako ten ošmek Milese! Strýko Predu? Aký je strýko Predu? Dovolil, aby tety toľké roky živorili, ani prstom nepohol, keď sa ľudia smiali ich biede! Dokonca ľudskú zlobu ešte podporoval! A teraz si myslí, že sa očistí od všetkej viny, keď sa ožení s donnou Noemi! Robí to však iba preto, že Noemi sa mu páči ako žena, ako sa mne páči Grixenda, a to je všetko.

Je to láska? Je to súcit? A ona dobre robí, že ho nechce. Dobre robí! Schvaľujem jej to na celej čiare! Ak existuje nejaká láska, tak to bola tvoja láska k nim. A ak je niekto na svete, koho by mali milovať a za koho sa mali vydať, áno, aj vydať, to vravím s jasnou hlavou, to si mal byť ty, nie strýko Predu... Ony ťa však odohnali ako starého psa teraz, keď už nie si na nič súci. A ty ich preto ešte väčšmi miluješ, lebo tvoje srdce je ozajstným srdcom človeka. Nuž a čo urobíš teraz? Ajhľa, človek! Hanbi sa! Ešte si sa dosť nenaplakal? Tak odvahu, človeče! Vstaň a choď!

Chytil ho zozadu za plecía a znova ním zalomcoval. Ale Efix plakal, prelomený žiaľom a starobou na dvoje, s hlavou medzi kolenami. Jeho stonanie naplňalo kvíľbou tichú noc a on si spomínal, ako vracal krv pred starým olienským kostolom po podobnej scéne s Giacintom. Aj teraz sa cítil, akoby mu všetka krv vytekla očami. Všetka zlá krv – hriešna krv. Cítil sa, akoby už nemal v tele kvapôčku krvi a duša sa mu trepotala v prázdnom chladnom priestore, preplnenom hustou čiernou nocou. Ale Giacintove slová lásky boli preňho ako večerné blýskavice na temnom pozadí vesmíru a jeho vlastné slzy mu svietili na zvyšok cesty, žiarili mu okolo žmurkajúcich hviezd.

Zostal celý týždeň v Nuore.

Aj Efix aj Giacinto čakali, že každú chvíľu príde Grixenda. Ale dni sa míňali, a Grixenda neprichádzala.

Giacinto sa vlastne ešte nerozhodol. Vyzeral vyrovnaný, ustavične pracoval. Prichádzal domov iba v čase jedla, a vždy žartoval so svojím domácim. Dokonca sa ho opýtal, ako má prijať Grixendu, keby naozaj prišla.

Naozaj jej nechcem zničiť život, úbohej sirote! Čo keby ste si ju vy vzali? Ženskú v dome predsa potrebujete. Človečik doňho fľochol karhavými očami, ale mlčal, aspoň v Efixovej prítomnosti. A Efix zasa nechcel pokúšať osud a myslel si, že by bolo hriechom reptať proti prozreteľnosti. Treba sa odovzdať do vôle božej, ako sa semeno odovzdáva vetru prv, než padne na úrodnú pôdu. Boh vie, čo robí.

Nevedel sa rozhodnúť, či má odísť, a preto radšej čakal na Grixendu. A keď Giacinto pracoval v mlyne, Efix zišiel do uličky, sadol si na vyvýšený okraj údolia a pozoroval celé hodiny bielu hradskú pod úpäťm Vrchu. Hukot mlyna v ňom vyvolával pocit dojatia, takmer údesu. Zastretý klepot mu prichodil ako búšenie srdca, nového srdca, ktoré omladzuje starú divokú zem. Tam v tom hukote prúdila Giacintova krv. Keď si naňho pomyslel, bol dojatý až k slzám. A Efix sa stáva obeťou čarovného preludu: Giacinto tam stojí vysoký, pokojný, zamúčený od hlavy po päty ako mladý prút pokrytý inoväťou, očistený prácou a pevným úmyslom konať už iba dobro. Všetci ho majú radi, a on je milý ku všetkým. Ženy, ktoré prinášajú zrno do mlyna, zbiehajú sa okolo neho, keď im váži múku a dívajú sa naňho očami matky, očami milenky. Efix ho tam raz večer navštívil. Hukot strojov, pleskot remeňov, pobehúvanie bielych postáv v prašnej kúrňave, mihot tieňov a škripot žarnovov, mu prichodili akoby na chvíľku nazrel do očistca, v ktorom Giacinto pyká medzi hriešnikmi a čaká na deň vykúpenia.

V nedeľu po Veľkej noci šiel Efix na púť do kostolíka vo Valverde.

Bolo sychravé popoludnie a zdalo sa, že v údolí Isally, šľahanom severákmi, v pozadí s vrchom Albom, dolu medzi mračnami ako s loďou zmietajúcou sa na rozbúrenom mori, vládne ešte zima.

Efix sa pripojil k zástupu dedinčaniek zahalených v drsných tunikách, a keď mu šľahal do prs vietor, cítil, akoby mu čosi nové, mocné prenikalo do srdca. Pútnici kráčali smutní, ale vyrovnaní, ako na procesii: neuberali sa na miesto zábavy, ale na miesto modlitby. Aj hlas vzdialenej harmoniky opakoval refrén náboženských piesní a on cítil, že jeho pokánie sa začalo.

Prišiel ku kostolíku na výšine skalnatého svahu, sadol si k bráne kostola a začal sa modliť. Zdalo sa mu, že malá Panna Mária pozerá trochu bojazlivo zo svojho vlhkého výklenku na toľké množstvo ľudí, ktorí neprestajne spievali, aby narušili jej krásnu samotu, a že vietor fúka čoraz dotieravejšie a slnko by už bolo najradšej za horami, aby prinútilo ziapajúcich pútnikov čím skôr odísť. A naozaj, ženy sa lepšie zababušili do svojich odevov a po náhlivom odmodlení bolestného ruženca vykročili na spiatočnú cestu. Zostala tam iba predavačka tureckého medu a marcipánových figúrok a po jednom chlapovi z každej strany kostolnej brány pod rozváľaným átriom.

Efix sedel obďaleč na kameni a so záujmom ich pozoroval. Obaja mu boli povedomí, videl ich už kedysi na púti k Panne

Márii Pomocnici. Obaja boli žobráci, pomerne slušne po mestsky oblečení: dlhé belasé nohavice a barchetové kazajky. Jeden, ešte mladý, vysoký a pochýlený, s voskovou bezmäsitou tvárou, ktorá vyzerala na lícných kostiach ako potiahnutá kožou, so sinavými sklopenými viečkami, modlil sa a božekal, sotva hýbuc sivými perami na veľkých vyčnievajúcich zuboch, akoby spal a hovoril zo sna, ľahostajný k vonkajšiemu svetu. Druhý, starý, ale mocný a územčistý chlap, s karmínovou prekrvenou tvárou, triasol sa ustavične na celom tele, akoby predstieral zimnicu, klobúk mal medzi nohami na zemi a podchvíľou doň nazeral, aby sa presvedčil, koľko drobných mincí mu uštedril ľudský súcit.

Ale súmrak rýchlo padal na zem, obťažkaný mračnami, a ľudia odchádzali. Aj kramárka pozatvárala už škatule s cukríkmi a rozhorčene sa začala zhovárať so žobrákmi.

– Ký pes mi sem radil merať toľkú cestu! Dnes to už nie sú púte, aké bývali za našich mladých liet, bratia moji!

– Človek už pomaly zo žobrania nevyžije, – prisvedčoval starec kramárke a vysypal drobné mince z klobúka do plátenného vrečka a klobúk si nasadil na hlavu. Ale keď vstával, nohy sa mu pošmykli na vyhladenej kostolnej dlažbe a s rozťahnutými rukami trepol hlavou do múra.

Rozsypané mince zacengali a kotúľali sa po dlažbe. Druhý žobrák dvihol na tento zvuk zemitú tvár, vypleštil sklené oči, akoby počul zlovestný hrmot.

Starec stonal. Kramárka a Efix k nemu priskočili, ale nevládali mu dvihnúť hlavu.

– Musím ho vystrieť a položiť na chrbát, – vravela kramárka. – Počkaj, ja mu dám trochu likéru. Natiahni ho, pomôž mi.

Vystreli ho na dlažbu, ale kvapky zeleného likéru, ktorý sa mu snažila vliať cez zatisnuté zuby do úst, sa mu rozliali po brade.

– Veď je už celkom meravý, a ty sa nehneš? – vyčítala druhému žobrákovi. – Čo mu bolo? Akú chorobu mal? Stratil si reč?

Žobrák sa snažil prehovoriť, ale z úst mu vychádzalo iba nezrozumiteľné kňučanie. Potom sa rozplakal.

– Choď, hýb sa, zavolaj pastierov, sú tam v lese...

– Kam ho posieláš? Nevidíš, že je slepý? – zahundral Efix, kľáčiac pri zomierajúcom starcovi. Mal ruku na jeho hrudi, aby sa presvedčil, či mu ešte bije. Srdce sa mu čudne šklbalo, skákalo, akoby mu chcelo vyletieť z hrude, ale odrazu spomaľovalo pulz a haslo.

Tône navidomoči hustli. Mračno na blízkom obzore natiahlo závoj, vietor zavýjal za kostolom, kriky sa chveli a pod náporom víchra sa preťahovali smerom do údolia, akoby chceli utiecť: ich listy sa blyšľali ako kovové, zmietali sa v smutnom a strašidelnom křči.

Kramárka sa naľakala samoty a najmä náhlejš smrti. Vyhodila si škatule na hlavu a povedala:

– Bračkovia, musím ísť. Ale ohlásim to lekárovi v Nuore.
Tak Efix zostal s mŕtvym a so slepým.

– Môj druh mával srdcové záchvaty, – rozprával žobrák. –
Aj v minulých dňoch ho trápili, ale nikto tomu neveril. Ľudia
nikdy neveria...

– Bol to tvoj príbuzný?

– Nie. Stretli sme sa pred desiatimi rokmi na púti
u Zázračnej Panny. Ja som vtedy chodil s Juannom Mariom,
ktorý ma strašne využíval. Zaobchádzal so mnou ako so psom.
Vtedy si ma tento nebožký vzal k sebe. Držal si ma ako syna,
nikdy mi nepustil ruku, ak som nebol v úplnom bezpečí. Teraz
je koniec...

– A čo chceš teraz robiť?

– Čo mám robiť? Zostanem tu a budem čakať na smrť. Na
všetko som pripravený a bude spasená duša moja.

– Ja ťa môžem zaviesť až do Nuora, – ponúkol sa Efix
a nevdojak sa rozplakal.

Skláňal sa nad mŕtvym, snažil sa ho priviesť k životu,
máčajúc mu pery likérom, ktorý tam zabudla kramárka, a čelo
handričkou namočenou vo víne. Ale tragická tvár žobráka
zachádzala do fialovozelenej farby, bola čoraz meravejšia
a tvrdšia v ponurom svetle súmraku. Aj srdce mu už prestalo
biť. Efix prežíval najstrašnejšiu chvíľu svojho života. V mysli
sa mu vynoril most, vlniace sa trstiny v mesačnom svite
a sklonený načúval, či ešte bije srdce jeho mŕtvemu pánovi...

A jednako cítil úľavu ako človek, ktorý po dlhom blúdení neschodnými cestami konečne nájde stratenú cestu a príde na miesto, z ktorého bol vyšiel.

– A ty nejdeš? – opýtal sa chlapec, ktorý sa doteraz nepohol zo svojho miesta.

– Pôjdem, keď Boh prikáže. Teraz rozložím oheň, lebo tu budeme musieť stráviť noc.

Efix šiel nazbierať raždia. Starec sa zmietal čoraz väčšími a mračná sa vyvaľovali okolo Orthobena, vírili ako prúdy lávy, ako stĺpy dymu, rozširujúc sa na celé údolie. Ale nad výšinami Nuora zostával pás smutnej, lazuritovo belasej oblohy a nový ružový mesiac zachádzal za dvoma bralami. Efix sa vrátil s raždím pod prístrešok a zazrel, ako sa slepec skláňa nad mŕtvym druhom a volá ho po mene.

Plakal a hľadal vrecko s mincami. Keď ho našiel, strčil si ho do záhrenia a ďalej plakal.

Takto strávili noc. Slepec rozprával príbehy zo svojho tuláckeho života a miešal ich s príhodami z biblie. A jeho bolesť za mŕtvym druhom sa tak rýchlo utíšila, ako rýchlo prišla.

– Čo si myslíš, bratku? Ja som sa narodil ako boháč, môj otec bol ako biblický Jakub, ibaže nemal toľko synov, a hovorieval: Nie je dôležité, či je môj syn slepý. Jeho oči sú aj tak zlaté (narážal na svoje bohatstvo) a aj tak bude vidieť. A moja matka, ó, tá mala hlas sladký ako zrelé ovocie, spomínam si, ako vravievala: Stačí, aby môj Istene zostal vždy nevinný, na inom pramálo záleží. A tak ti vravím, braček môj, keď mi umrel otec

a matka, príbuzní a známi sa zhrčili, všetko mi vyžrali, vyzobali ma ako vrabce strapiec hrozna! Boh im odpusť, prinútili ma, aby som šiel po žobraní, ej, ale nevinnosť som si uchránil! Tak ti vravím, braček: Ja som nikdy nikomu ani vlas na hlave neskrivil! A preto mi Pánboh vždy pomáhal. Najprv prišiel Juanno Maria, to bol vydr duch, Boh ho tam osláv! Potom tento, hľa, čo je už na pravde božej! To boli moji druhovia, moji bratia, ako anjeli, čo sprevádzali Tobiáša na jeho púti. Teraz...

– Ani teraz nebudeš bez spoločníka, – povedal Efix horlivo. – Ale čo tým vlastne myslíš, keď vravíš, že si nevinný?

– Že bezpečne kráčam do večnosti, – povedal slepec potichu. – Kráčam k bráne, ktorá sa predomnou dokorán otvorí, a na iné nemyslím. Ak mám kus chleba, tak ho zjem. Ak nemám, nerepcem. Nikdy som sa nedotkol cudzej veci. Nikdy som nepoznal ženu. Juanno Maria mi raz bol jednu priviedol. Cítil som od začiatku, že páchne hriechom a zlom a hodil som sa na zem, akoby ma bol sfúkol smrtonosný víchor. Čo mám robiť, duša moja? Ak si neuchránim dušu, čo iné mám na svete, braček drahý?

– Ale tohto mŕtveho si obral o peniaze, nešťastník! – karhal ho Efix.

– Boli moje. Čo si počne mŕtvy s peniazmi? Tak ti vravím, braček: Ja som nikdy nič neukradol, ani neprelial cudziu krv. Ani Jozefovi bratia nepreliali krv. Juda im povedal: Nezabýjame ho, radšej ho predajme Izmaelitom. A tak aj urobili. Poznáš ty vôbec, braček, históriu Jozefa Židovského? Ľutujem, že odchádzaš, rád by som ti ju vyrozprával.

- Ja neodchádzam, - ubezpečoval ho Efix, - ja ťa budem odteraz vodiť. Budeme sa navzájom držať za ruky.

Slepec zvesil na chvíľku hlavu, rozmýšľal a ohmatával si obsah vrecka. Ani sa veľmi nezačudoval, keď sa jeho neznámy druh takto rozhodol. Iba sa ešte opýtal:

- Aj ty si žobrák?

- Áno, - odvetil Efix, - vari si nevidel?

- Tak je to v poriadku. Tu máš, vezmi vrecko k sebe.

- A podal mu vrecko s peniazmi.

Odtiaľ odišli na púť do Svätého Ducha. Slepec dobre vedel, kedy a kde sa konajú púte, a cesty, ktorými sa treba uberať, poznal skutočne poslepiačky. I keď Efix držal slepca za ruku, viedol nevidomý vidomého.

– Keď prechádzali cez Nuoro, Efix odbočil uličkou k mlynu, slepca posadil chrbtom k múru a šiel pozdraviť Giacinta.

– Odchádzam na ďaleké miesta. Zbohom, Giacinto. Nezapadni na svoj sľub.

Giacinto práve vážil otruby. Zdvihol oči so zamúčenými viečkami a usmial sa:

– Na aký sľub?

– Aby si spravodlivo vážil, – odpovedal Efix a odišiel. Giacinto odvážil vrece otrúb a vyskočil z mlynice. Zazrel, ako sa dvaja žobráci držia za ruky a odchádzajú bledí a roztrasení, akoby boli na smrť chorí. Zakričal na nich, ale Efix nepokladal za potrebné obzrieť sa. Iba rukou zakýval Giacintovi na rozlúčku.

Len čo vyšli za mesto, začali sa škriepiť. Slepec, hoci mal batoh napchatý jedlom, chcel už znova začať žobrať, kým Efix namietal:

– Načo žobrať, keď máme plné batohy?

– A čo zajtra? Na zadné kolesá nemyslíš? Čo si ty za žobráka? Vidno, že si neskúsený.

Vtedy si Efix uvedomil, že zvyšok hanby mu bráni pýtať almužnu. Zahanbil sa v duši a vyčítal si svoju hanbu ako hriech proti pokore.

Počasie sa pokazilo. Navečer sa spustil trvalý dážď a dvaja druhovia dorazili k pastierskej kolibe. Ale vnútri ich nechceli, takže sa museli uchýliť pod otvorený prístrešok z čečiny vedľa maštale. Pastierski psi na nich štekali a uplakaný závoj pokryl celú rozmoknutú rovinu. Efix sa snažil rozdúchať oheň, ale vietor a dážď mu ho ustavične zhasínali.

Slepec sedel pevne a neciteľne pod svojou bolestnou maskou. Na noc si nikdy nelíhal, spával posediačky, s rukami zopnutými okolo kolien. Veľké žlté zuby sa mu blýskali v žiari ohňa. Fialové viečka mal sklopené, keď začal rozprávať svoje príbehy.

– Musíš vedieť, že tridsať plných rokov bolo treba, aby postavili Šalamúnovi palác. Postavili ho v lese, ktorý sa volal Libanon, z vysokánskych cédrov, ktoré tam rastú namiesto borovic. Svieže miestečko. A celý ten palác niesli zlaté a strieborné stĺpy, trámy z tvrdého vyrezávaného dreva a mramorová dlážka ako v kostoloch. Na dvore paláca stála fontána, a tá dávala vodu vo dne i v noci. A steny boli vykladané drahými kameňmi, kresanými na také kúštičky, ako sú škridličky. Bohatstvá vo vnútri paláca boli preveliké. Taniere boli zo zlata, hrnce zo zlata a celý palác bol vyzdobený zlatými granátovými jablkami a zlatými ľaliami. Aj psie obojky boli zlaté, konské postroje strieborné a prikrývky šarlá-

tové. A vtedy prišla Kráľovná zo Sáby, lebo chýr o neslýchanom Šalamúnovom bohatstve doletel až k nej na druhý koniec sveta. Hoci bola náramne bohatá, jednako žiarlila a chcela vidieť toho, kto bol ešte bohatší. Ženy sú zvedavé...

Jeden z pastierov, prilákaný slepcovým rozprávaním, strčil zvedavú hlavu pod prístrešok, aby nezmokol. Ďalší pastieri sa pritiahli za ním.

Slepec, povzbudený úspechom, ožil, narovnal sa v páse, vypál hrud' a začal rozprávať príbeh o Tamare a o pampúšikoch.

Pastieri sa smiali a podchvíľou do seba drgali laktami.

Priniesli mlieko, chlieb a dali slepcovi aj nejaké mince. Ale Efix bol smutný a len čo sa znova ocitli osamote, karhal svojho druha, že nemá čisté srdce a predchádza zlým príkladom.

– Ty rozprávaš, ako rozprávala moja mater, – durdil sa chlapec a o chvíľu zaspal, hoci mu kvapkala voda na hlavu cez deravý prístrešok.

Na púť do Svätého Ducha prišlo málo pútnikov, ale zato vyberaných. Boli to väčšinou bohatí pastieri s tučnučkými ženami a s krásnymi vrtkými dcérkami. Na koňoch prišli hrdí a počerní chlapci, s dlhými nohmi za pásmi z vybijanej kože, urastení mládenci, zuby a oči im priam iskrili, rezki ako Beduíni. A dievčatá boli vláčne a lúbezné ako biblické postavy vymaľované slepcovou fantáziou.

Počasie bolo sychravé a hmla ležala okolo hnedého kostolíka medzi skalami a v krovinách na návrší vládlo nekonečné ticho a ostrá lesná vôňa.

Po sivom nebi plávali oblaky a vtlačali tomuto miestu pečat' nevidanej fantastickosti.

Celé predpoludnie sa vynárali z hmlistého chodníka ďalší a ďalší chlapi na koňoch. Zoskakovali z koní mlčky, akoby boli prišli na tajnú schôdzku v tomto zapadnutom kúte, kam prichádza Pánboh iba raz do roka. Efix sedel so slepcom pri vchode do kostolíka a zdalo sa mu, že je to všetko iba sen.

Hoci tu nebolo iných žobrákov, Efix cítil nepokoj. Najmä keď začali popred nich prechádzať mocní a hrdí chlapi, ktorým sa v tej sychravine šírili od úst a z nosných dierok kúdoly pary, zmocnil sa ho pocit strachu. Pociť strachu a hanby, ba aj závisť. To boli ozajstní chlapi. Ich ruky vyzerali ako dravčie laby, kedykoľvek hotové chytiť šťastie za hrivu. Vyzerali napospol ako zbojníci, bytosti, na ktoré neplatí nijaký zákon. Istotne sem neprišli, aby sa kajali za svoje hriechy. Netrápilo ich, že v živote si musia vydobýjať spravodlivosť sami. Efixovi sa zdalo, že ním opovrhujú, keď mu začali hádzať mince, cítil, že sa zaňho ako za chlapa hanbia, a len-len že doňho nekopli ako do špinavej handry, keď odchádzali.

Ale potom sa zahľadel do diaľky. Zdalo sa mu, že tam za kulisami hmiel sa otvára druhý svet, že tam sa otvára brána, o ktorej rozprával slepec, obrovská brána večnosti. A vzápätí trpkó ľutoval, že sa hanbí za svoju úbohosť. Slepý druh vedľa ďalej prosil almužnu, pateticky deklamujúc naučenú modlitbu. Potom sa obrátil k Efixovi, aby chodci dobre počuli, čo hovorí:

- Čo si počneme v tomto biednom živote? Sme na farchu súcitným ľuďom, ktorí nám dávajú almužnu?

- Čo si počneme, drahý braček?

- Ech, druh môj trpiaci, bez božej vôle sa ani list na strome nepohne. My sme iba jeho nástroje a on nás používa, aby na nás skúšal srdce ľudí tak, ako sedliak používa motyku, keď chce zúrodiť pôdu a vyťažiť z nej úrodu. Kresťania, nehládte na nás ako na dve úbohé bytosti, skormútenejšie ako dva odronené listy, nezaobchádzajte s nami ako s malomocnými. Hľadte na nás ako na nástroje, ktorými Pán obmäkčuje vaše srdcia.

Medenáky pred nimi padali ako cvendziace kvety. Dvaja krásni mládenci z Nuora sa chceli ukázať pred svojimi dievčatami a začali hádzať peniaze slepcovi, mieriac mu z diaľky na hrud', a vždy, keď trafili, vybuchli v hlasitý smiech. Potom si vzali na mušku Efixa a hádzali doňho drobné mince ako do terča. Efix sa pri každom údere mince zachvel a myslel si, že ho kameňujú ako biblického proroka. Jednako však zbieral mince zo zeme priam s dychtivosťou ozajstného žobráka, ale napokon, keď mláďencov omrzela hra, ľutoval svoju chamtivosť a hanbil sa za ňu. Ženy medzitým pripravovali obed. Naložili vatru pod osamelým stromom a dym vatry sa miešal s hmlou. Ich červené živôtky sa mihali ako krvavé škrvny v sivastom dyme plameňa. Na tejto malej púti sa však ani nespievalo, ani nehralo, ani netancovalo. Efixovi prichodila skôr ako tajné stretnutie zbojníkov a pastierov, ktorí sa sem pozbíehali nie z potreby pokánia a kresťanského rozjímania, ale skôr z potreby potešiť sa so svojimi ženami.

Napoludnie sa všetci zhrčili pod stromom okolo vatry a kňaz si sadol medzi nich. Obloha sa vyjasňovala a zlatistý snečný lúč zo zenitu prenikol dierou oblakov a lial sa rovno na strom, pod ktorým bola hostina. A pod stromom sedeli na zemi pastieri, ženy s košíkmi v rukách, kňaz s plecniakom na chrbte, ovinutým okolo pliec, aby sa chránil pred vlhkosťou. Mládenci a dievčatá sa usmievali a žmurkali na seba. Psy vrteli chvostami a oddane hľadeli do očí svojim pánom, čakajúc na baranie stehno, aby ho mohli lepšie ohlodať. Všetko pripomínalo sladkú pohodu biblickej idyly.

Dobrosrdečné ženy prinášali veľké misy s kusmi chleba a zvánmi mäsa pre obidvoch žobrákov. A keď slepec počul šušať v tráve ich kroky, zdvihol hlas a začal rozprávať.

– Bol raz jeden mocný kráľ, a ten svojim poddaným prikázal, aby zbožňovali stromy a zvieratá, dokonca aby sa klaňali životodarnému ohňu. Vtedy sa Boh urazil a zaštepil sluhom tohto kráľa veľkú zlobu. Sluhovia prisahali, že svojho kráľa a pána zabijú. A tak aj urobili. Další kráľ ich potom prinútil, aby zbožňovali namiesto Boha zlaté teľa. A preto vládne vo svete taká pažravosť po zlate a po peniazoch! Preto sa často stáva, že za peniaze zabije príbuzný príbuzného a priateľ priateľa. Tak aj moji príbuzní, keď videli, že oko moje je zbavené daru svetla, ma ošklbali, ako mrazivý podzimný víchor ošklbe lístie zo stromu.

Pútnici a ostatná perepúť chytró odchádzali a dvaja smutní žobráci zostali znova sami na pustom mieste.

Hmla pomaly redla a na bledobelasom obzore sa zjavovali obrysy temných lesov. Potom sa obloha odrazu vyjasnila, akoby neviditeľné ruky odtiahli z každej strany horizontu oponu nečasu, a obrovská dúha v siedmich žiarivých farbách a za ňou menšia a zastretejšia preklenuli krajinu. Jar sa vtedy znova usmiala na skrehnutého Efixa, sediaceho na prahu dverí nuorského kostolíka. Veľké žlté iskerníky, puchnúce vlhkosťou a sviežosťou, akoby vyrástli z rosy, zažiarili na strieborných lúkach a prvé nebeské hviezdy zažmurkali s padajúcim večerom na bratské kvety zeme. Nebo a zem boli ako dve obrovské zrkadlá, ktoré si navzájom odzrkadľovali svoju krásu.

Na osamelom strome, haliacom sa ešte v dyme vetry, zaspieval slávik. Všetka večerná sviežosť, všetka harmónia priezračných dialáv, žmurkot hviezd na kvety, úsmev kvetov na hviezdy, hrdá veselosť driečnych mladých pastierov, tajomná láska žien s červenými živôtikmi, všetka melanchólia bedárov, ktorí žijú a čakajú odrobinky zo stola boháčov, vzdialené žiale a nádeje, minulosť, stratená domovina, veľká láska, zločin, výčitky svedomia, modlitba, clivá pieseň tuláka, ktorý kráča a nevie, kde ho zastihne noc, ale cíti, že ho vedie sám Boh, zelená samota usadlosti kdesi v diaľke, bublanie rieky a šumot jelšín, vôňa chvojok, Grixendin smiech i plač, smiech i plač donny Noemi, Efixov smiech i plač, smiech i plač celého sveta, všetko sa vracalo z minulosti, vynáralo sa v pamäti a chvelo trasľavou nocou v speve slávika na osamelom strome, ktorý prichodil Efixovi vyšší než vrchy,

lebo sa svojím vrcholcom dotýkal samotného neba a posledný list najvyššieho konárika siahal až do vnútra hviezdy...

A Efix sa znova rozplakal. Nevedel, prečo plače, ale plakal. Cítil sa opustený ako prst a jediným jeho druhom bol teraz slávik.

Ešte stále cítil, ako doňho hádžu mladí Nuorčania tvrdé medené mince. Na celom tele sa bolestne triasol, akoby ho naozaj kameňovali svojou ukrutnou almužnou. Ale cítil aj záchvev radosti, nikdy doteraz nepoznanú rozkoš z pokánia za hriech.

Jeho slepý druh, opretý o zatvorenú kostolnú bránu, s rukami medzi kolenami, spal a chrápal.

Zo Svätého Ducha odišli na púť k Svätým Mučeníkom do Fonni. Išli po krátkych úsekoch a zastavovali sa na salašoch, kde sa slepcovi vždy podarilo zaujať pastierov, aby počúvali jeho príbehy. A zdalo sa, že ich poznáva, ako vravel „podľa čuchu“ a rozprával najdojímavejšie príbehy zo Starého zákona tým najprostejším a bohabojným, príhody zle vykladané, a preto ich mladí a rozbujdošení prijímali s príchutou dobrodružstva.

Efixa zarmucovalo, že jeho druh sa takto správa. Po čase sa mu to tak zbridilo, že rozmýšľal, ako sa ho zbaviť. Ale keď sa mu všetko rozležalo v hlave, potlačil svoju ľudskú túžbu, pretože si uvedomil, že jeho pokánie bude takto ešte dokonalejšie. V duchu sa ubezpečoval:

Je to akoby som vodil chorého, malomocného. Moje pokánie bude pred Bohom o to hlbšie a úprimnejšie. Cestou

dohonili iných žobrákov, ktorí sa uberali na púť. Všetci pozdravovali slepca ako svojho starého známeho, ale na Efixa sa dívali nedôverčivými očami.

– Ty si ešte zdravý a mocný, – vyčítal mu krívajúci mládenec. – Ako je možné, že žobreš?

– Mám neviditeľnú chorobu, ktorá ma tak rozhlodáva, že nevládzem vonkoncom pracovať, – odpovedal Efix, ale v duši sa zahanbil za svoju lož.

– Pánboh prikazuje pracovať človeku, pokým vládze. Ech, keby som ja mohol pracovať! Och, akí šťastní sú ľudia, ktorí vládku pracovať!

Efix si pri týchto slovách predstavil Giacinta. Aj on je taký veselý a dobrý, odkedy si našiel robotu! A s trpkou lútosťou si položil v duchu otázku, či sa neprehrešil, keď opustil svoje panie.

Tak chodil s touto ťarchou a nenachádzal pokoj. A jeho myseľ sa ustavične vracala domov medzi trstiny a jelšiny na usadlosti. Najmä večer, keď spieval slávik, mučila ho túžba po domove.

– Čo si pomyslí don Predu? Istotne čaká, že prídem s odpoveďou donny Noemi? Veď Pánboh to už nejako zariadi. Teraz, keď som sa so svojím smrteľným hriechom dobrovoľne vyobcoval z ich spoločnosti, Pánboh to sám vybaví!

A tak kráčal a kráčal v krdli so žobrákmi hore zeleným údolím Mamojady, čoraz vyššie smerom do Fonni, po chodníkoch, nad ktorými sa v hmlistom podvečere týčili vrchy

Gennargenta ako fantastické hradné múry, kyklopské mohyly, strieborné mestá, belasé lesy zahalené v hmle. Zdalo sa mu, že jeho telo je ako prázdne vrece, do ktorého duje vietor zo všetkých strán, roztrhané a špinavé, súce už iba na to, aby ho odhodil medzi staré handry.

Jeho druhovia neboli o nič odchodnejší. Kráčali a kráčali, a nevedeli kam, nevedeli prečo. Miesta hurhaju, na ktoré sa terigali, im boli ľa ostajné, o nič veselšie, o nič smutnejšie ako horské samoty, na ktorých sa pravidelne zastavovali, aby si oddýchli a posilnili sa na ďalšiu cestu. A jednako sa medzi sebou ustavične škriepili. Vyrevúvali na seba mrzké slová, brali meno božie nadarmo, závideli si. V ich povahách sa sústredili všetky neresti šťastných ľudí. Efix bol už od nich na smrť zmorený, horúčka ho pálila až v kostiach. Ale nesnažil sa ich naprávať, ani k nim necítil súcit. Tak sa mu marilo, že kráča vo sne, že ho unáša krdeľ strašidiel, ako sa mu to neraz stalo v bezmesačných nociach na usadlosti. Zdalo sa mu, že je už mŕtvy a tára sa po svete ako bludná duša, vyhnaná z kráľovstva druhého sveta.

Vo Fonni žobráci zabrali všetky lepšie miesta na dvore okolo kostola preplneného ľuďmi z ďalekých dedín a Efix začal pociťovať nové muky. Báľ sa, že ho niekto spozná, a snažil sa skryť za chrbtom svojho slepého druha.

Vedľa nich boli dvaja ďalší žobráci, starý slepec a mládenec, ktorý predtým, než sa sem postavil, poranil si hrud pod pravým prsníkom a mokvajúcu ranku si napustil mliečím

jedovatej byliny. Miesto mu zapuchlo, nadulo sa do smrteľného nádoru a on ho vystavoval ľuďom na oči.

Efix zúril, že sa musel dívať na takéto podvody. A keď sa začali sypať mince do klobúka jeho druhovi, strašne sa hanbil, lebo si myslel, že aj on podvádza milosrdných ľudí.

A mince sa naozaj sypali neúrekom. Nikdy by nebol uveril, že na svete je toľko súcitných ľudí. Najmä ženy boli štedré a sladká hmla zahalila ich oči zakaždým, keď zazreli mladého človeka s nafúknutým a ako zrelá figa čiernym nádorom v záhybe rozhalenej koše.

Takmer všetky ženy sa pri ňom zastavovali so sklonenou tvárou a vypytovali sa ho na nešťastie. Niektoré boli vysoké a štíhle, oblečené v drsných vlnených látkach, so zásterkami prešívanými žltozelenými hieroglyfmi, v krvavočervených kapucniach, akoby boli práve prišli z antického Egypta. Iné mali boky mocné, tváre široké, s dvoma zrelými jablkami namiesto líc, mäsité ústa, šťavnaté, horúce a vlhké ako okraj medovej nádoby.

Efix odpovedal so sklopenými očami na ich otázky a so smútkom v oku prijímal almužnu.

Ale aj niekoľko chlapov sa zastavilo pri starom slepčovi a pri falošnej kalike. Jeden sa dokonca zohol a dobre si poprezeral mrzákov nádor.

– Pravdaže, nech ma Boh zavaruje! – povedal s hrôzou, – práve takto to vyzeralo. A o rok bol už hore bradou!

– Už o rok? – vykrikol druhý. – Ach, to by nestačilo ani na spísanie testamentu... Tu máš, vezmi si!

A hodil mrzákovi strieborniak. Vtedy sa začali hotové preteky. Každý chcel čím väčšmi obdarovať mládenca, ktorý bol odsúdený na skorú smrť. Strieborniaky pršali na jeho batoh. Starý slepec zosinel od hnevu a hlas sa mu triasol od závesti. Napoludnie odmietol jedlo. Potom zmlkol a bolo na ňom vidno, že ho zamestnáva nejaká podlosť. A naozaj, keď sa dav vyvalil z kostola na dvor a ženy sa už prehrabúvali vo vreckách, aby dali falošnému mrzákovi almužnu, slepec zakričal hromovým hlasom:

– Len sa naňho dobre podívajcie, ľudkovia! Tá pačmaga je zdravšia ako vy všetci dokopy! Pichol sa otrávenou ihlou! Vtedy sa ktorýsi dedinčan sklonil nad mrzáka, aby si lepšie prezrel nádor, a žobrák, bledý a naľakaný sa nevládal zmôcť na slovo. Ale starý slepec, jeho druh, odrazu vstal a taký vysoký, ako bol, sa zakolísal ako kmeň stromu, keď doň zaduje severák. Urobil niekoľko krokov, vrhol sa na Istena a pästami ako kladivami ho uderil po hlave.

Istene najprv sklonil hlavu, akoby si ju chcel kryť medzi kolenami. Potom sa dvihol, chytil útočníka za nohy a triasol ním. A keďže sa mu nepodarilo zvaliť ho na zem, pohrýzol mu koleno. Pri bitke vôbec nerozprávali a ich mlčanlivá zarytosť znásobila ešte tragiku výjavu. O chvíľu však už stál nad nimi strapec ľudí a vrešťanie žien sa miešalo s rehotom chlapov.

– Rád by som vedel, ako ho videl, keď je slepý?

– Veď nie je vôbec slepý! Bodaj ich kľč natiahol, klamú od prvého do posledného...

– A ja som mu dal trikrát po deviatich reáloch! Ako to robíš s tým nádorom? Povedz mi to, dám ti ďalších deväť reálov. Ja si to tiež urobím, aby som nemusel narukovať.

– Pozor, idú sem vojaci!

– Buďte ticho, akoby sa nič nebolo stalo!

Ľudia sa už rozostupovali a uvoľňovali cestu. Karabinieri, vysokí chlapíci, za klobúčikmi červené a belasé pierka, poletujúce ako exotický vták, zastali pred dvoma žobrákmi, čo sa zvierali v pevnom objatí na zemi.

Starec sa triasol od zúrivosti, ale nevydal ani hlások. Druhý znova zaujal svoju pozíciu a povedal smutným hlasom, že nič nevie, že on sa z miesta ani nepohol, iba vraj cítil, ako sa naňho vrhol nejaký chlap, akoby sa bol naňho zrútil padajúci múr.

Museli obaja vstať a karabinieri ich odviekli. Dav ich sledoval ako na procesii. Aj Efix šiel za nimi, ale nohy sa mu triasli a pred očami sa mu tmilo.

– Teraz aj mňa zatvoria! A zistia, kto som! A dozvedia sa všetko a odsúdia ma!

Ale nikto si ho nevšímal, a keď už slepci vošli do kasárne, ľudia sa z priestranstva povytrácali a Efix si sadol obďaleč na kameň a čakal.

Bál sa, ale za nič na svete by nebol slepca opustil. Čakal tam hodinu, dve, tri. Okolo neho bolo už úplné ticho. Ľudia boli dolu na púti a dedina v blízkosti kasárne je vždy ako

po vymretí. Slnko pukalo v škridliciach nízkych pokorných domčekov a poludňajší vánok privieval vôňu aromatických bylín a iba ojedinele sa ozval nejaký výkrik, doľahol vzdialený, zastretý zvuk.

Tento mier zvyšoval Efixov nepokoj. Prvý raz videl jasne, tak jasne ako bralo tam vo vrchoch cez priezračný vzduch, že jeho pokánie je omyl. Nie, nie, o takomto pykaní za hriech sa mu nikdy nesnívalo.

A čo jeho úbohé panie? Trpia a všetci ich opustili! Prvý raz zatúžil vrátiť sa, skončiť svoju púť pri ich nohách ako verný pes. Vrátiť sa, zatradiť si hoci aj dušu, ale nedopustiť, aby trpeli. To je pravé pokánie, ozajstné pykanie za zločin. Ale nemohol opustiť svojho slepého druha. A hľa, kasárenská brána sa otvorila a z nej vyšli slepci, držiaci sa za ruky ako rodní bračkovia.

Efix im bežal v ústrety a chytil za ruku svojho druha. Takto v trojici sa vrátili na kostolný dvor, obišli celé priestranstvo a hľadali falošného mrzáka. Ľudia tancovali a hrali, súmrak farbil na ružovo zvonice, strechy a okolité vysoké stromy.

Z kostola sa ozývali žalmy, vlievali sa do rytmu tanečných piesní a vôňa kadidla sa miešala s vôňou záhrad. A hoci nazreli do každej smradľavej diery, falošnú kaliku už nenašli ani na dvore, ani v kostole, ba ani na blízkych cestách. Ktosi vravel, že sa naľakal karabinierov a zvirgal.

Tak zostal Efix s dvoma slepcami.

Chodil s nimi dlhý čas.

Drgáľal sa s nimi z púte na pút. Ťahal ich za sebou, akoby boli pripútaní k pupočnej šnúre jeho života, v zástupe iných žobrákov, odsúdencov večne putujúcich, ale nikdy neprichádzajúcich na miesto pykania.

Všetky púte sa podobali ako vajce vajcu. Hlavné sa odbavovali zjari pred dozretím úrody alebo na jeseň po novom zrne. A konali sa napospol na čistinkách s osamelými krížmi, na priestranstvách vo vrchoch, na náhorných rovinkách a na úbočiach rozorvaných skál, puklinami ktorých vyšli z podzemných mučiarní svätí mučeníci. Vtedy na miestach, ktoré ležali celý rok úhorom, všetko bujne kvitlo a na polia zarastené burinou a bodľáčím vrútil sa život a radosť. Živé farby sedliackych krojov, šarlátová červeň živôtikov, žlté stužky vo vlasoch a sýty karmín zásteriek blčali ako kytice poľných kvetov medzi zeleňou pistácií a slonovinou strnísk.

A všade sa pilo, vyrevúvalo, dubasilo a kľbčilo.

Efix, oblečený ako ostatní žobráci, ťahal za sebou dvoch slepcov a zdalo sa mu, že sa stali jeho nerozlučným osudom: jeho zločinom a jeho trestom. Nemal ich rád, ale znášal ich s nadľudskou trpezlivosťou.

Ani slepci nemali radi jeho. Strašne na seba žiarlili, keď jedného pred druhým v niečom o vlások uprednostnil, a ustavične sa škriepili.

V auguste a v septembri boli jednotaj na nohách. Bol čas žobráckej konjunktúry, a preto sa museli rýchlo presúvať z miesta na miesto. Najprv sa vyterigali na vrch Orthobena na púť k Vykupiteľovi.

Bol august. Veľký ružový mesiac vychádzal z mora a svojim mliečnym prísvitom zaplavoval okolité vrchy a lesy. Bolo tak jasno, že Efix zazrel v zahmlenej diaľke svoj rodný Vrch. Celú noc prebdel pod čiernym krížom, ktorý akoby spájal belasé nebo so sivou zemou. Na úsvite k nemu doľahlo vzdialené spievanie žalmov. Procesia vystúpila z údolia a vo chvíli sa skaly pokryli belosťou a červeňou, kríky zakvitli mladými smejúcimi sa tvármi a pod zimné duby pokľakli starí pastieri ako druidovia, ktorí sa prišli obrátiť na kresťanskú vieru.

Na oltári vysekanom v skale zaiskril kalich v slnku a zdalo sa, akoby Vykupiteľ chvíľu otáľal, kým sa vzniesol zo skaly na nebesia, nechajúc za sebou kríž medzi sivou zemou a belasým nebom. Za krížkom niekto usedavo plakal. Bol to žobrák medzi dvoma slepcami. Efix.

V septembri sa vyšplhali na vrch Gonara. Zachytilo ich škaredé počasie, bičoval ich severák, oprala ich prudká búrka. Potôčky mútnej vody vyhlbovali brázdy na svahoch pod stromami, skuvíňajúcimi pod náporom vetra, a celý vrch stonal a otriasal sa burácaním hromov. Ale pútnici ustavične pribiehúvali. Vystupovali po všetkých krivolakých chodníčkoch, vynárali sa z haditých ciest a hrnuli sa do kostolíka s takou nástoľčivosťou, ako sa krv hrnie zo žíl do srdca.

Efix sa uchýlil so svojimi slepými druhmi do skalného výklenku a hľadel, ako sa vynárajú z hmly ľudské postavy, akoby kráčali v mračnách a príbeh o biblickej potope sveta, ktorú slepec rozprával vždy, keď pršalo, mu prichodil ako príbeh ich vlastného života. Aj vtedy sa zachránili iba niekoľkí patriarchovia na vrchu Ararate. Vynárali sa z prízemných mračen so svojimi ženami a deťmi a boli veselí i smutní súčasne, lebo verili, že tu nájdú, čo v živote stratili.

Najmä ženy sa vyjaveno dívali z konských chrbtov, ich tváre sa ostro odrážali od vlniakov, ich veľké oči blúdili zasnene po predmetoch, no chvíľami zaiskrili radosťou: niečo ich desilo, niečo ich tešilo, hádam ich vlastný údes.

A vzdialené výkriky sa rozliehali v hmle ako erdžanie zdivených koní, klusajúcich proti vetru.

Hoci Efix bol oblečený po mestsky a bradu mal sivú a jezátú ako polomaska zo somárskej srsti, trýznil ho strach, že ho niekto nebodaj spozná. Pozorne sledoval ľudí, ktorí prechádzali po chodníku pod jeho výklenkom, či niekoho nepozná, a naozaj, odrazu zvesil hlavu na hrud' a zatvoril oči ako deti, keď chcú zatajiť svoju prítomnosť.

Obďaleč za skupinou pútnikov pomaly vystupoval osamelý jazdec na vraníkovi. Bol celý zababušený do plášťa z tvrdej ovčej vlny s červenou podšívkou. Úporný vietor nadvihoval záhyby jeho španielskeho plášťa, takže chvíľami bolo vidno vyšívany plecniak a zavalité jazdcove lýtka s ostrohami ligo-tavými ako zo striebra. Kapučňa na hlave, dobrácka a súčasne

sarkastická tvár. Jazdec sa obrátil k žobrákom a ľahko sa uškrnul: jeho ruka ľahostajne hodila žobrákom niekoľko drobných mincí.

Efix otvoril oči a pomaly narovnal tvár.

– Vieš, kto je tamten? – povedal mladému slepcovi.

– To je môj pán!

Prestalo pršať a traja druhovia pokračovali v ceste. Mlčali, hrbili sa, naťahujúc krky k zemi, akoby na chodníku niečo hľadali. Mračná bežali po skalách a kríkoch a stromy sa vzpínali vo vetre, akoby ich poháňala bláznivá túžba vytrhnúť sa z koreňov a putovať so žobrákmi. Hromy ešte rachotili a všetko vajatalo vzruchom a úzkosťou. Efix sa cítil ako suchý list uprostred krútnavy.

Usalašili sa pri kríži, ktorý označoval smer chodníka.

Vietor fúkal s čoraz väčším náporom, ale predvečerom slnko roztrhlo mračná a zrazilo ich pod obzor, zasvietilo a ožiarilo okolité vrchy a doliny, kde sa hmla sústredila do priehľadných strieborných jazier.

Žobráci sa vyhrievali na slnku a Efix zbieral almužnu a trýpol zakaždým, keď zachrupčal niečí krok, v strachu, že sa vracia don Predu. A jednako podchvíľou natrčal uši, či nepočuje v diaľke jeho ťažký krok.

Mal pocit, že ešte stále sedí pred chatrčou na usadlosti a počuje, ako sa mu privrávajú trasľavé trstiny, ale to sa mu privrávalo iba jeho roztrasené srdce.

– Efix, ak si sem prišiel dobrovoľne pykať za svoj zločin, prečo sa bojíš, že ťa niekto spozná? Keď príde tvoj pán, vstaň a pozdrav ho.

A odrazu ho radosť priam nadvihla, prenikla ho teplým lúčom ako slnko, ktoré mu sušilo vlhké šaty a ohrievalo skrehnuté údy. A hľa, znova sa mu v mysli vynorili jeho panie, ešte stále cítil, že ich má rád, a preto sa rozhodol, že počká dona Preda a opýta sa ho, ako sa majú.

Ale don Predu sa nevracal.

Dolu chodníkom však schádzala z omše skupina sedliackych dievčat, krásnych ako ruže v rozpuku. Išli tesne za sebou a veselo štebotali.

– Videla si toho veľkého chlapa, čo sa spovedal? – povedala jedna. – Je to šľachtic, veľký boháč, ktorému niekto počaril.

– Viem. Hovorí sa, že mu počarila chudobná dievčina. Sľuboval jej manželstvo a potom sľub nedodržel...

– Keby si netárala, Mária! Ak mu počarila, tak mu počarila preto, aby sa s ňou oženil...

– Preto ma nemusíš sácať! Ty táraš, Francisca!

Zuby sa im blýskali v ústach, keď sa prekárali. Keď prechádzali okolo Efixa, ktorási postála a hodila žobrákom drobnú mincu. Vietor jej nadvihoval rožky vyšívaneho ručníka.

Efix čakal dona Preda. Schádzali vážni otcovia rodín, mlčanlivé ženy, mládenci s pružnými nohami, malí pastieri s očami plnými osamelého smútku, ale don Predu sa neukazoval.

Efix čakal. Popoludní boli už všetci pútnici v svojich búdach dolu na rúbanisku a don Predu sa ešte vždy nevracal.

Vtedy Efix vyviedol obidvoch slepcov až ku kostolíku. Niekoľko mládencov, vyšplhaných na skalnatej terase, sa prizeralo na konské preteky dolu na úbočí. Zdalo sa, akoby vietor odnášal po lesnom prieseku dlhé berberské žrebce so sedliackymi jazdcami v kapucniach.

Efix oprel slepcov chrbtami o kostolný múr a vošiel do svätyne. Kráčal na prstoch až po schody pred oltárom. Don Predu tam kľáčal ako socha, modlil sa s tvárou dohora. Zlaté pološero mu hádzalo na vlasy belasý odtieň, obrátený červený záhyb plášťa sa menil na fialový, mal ostrohy na nohách a pripomínal vo všetkom „Barónov na púti“, ako ich vídal Efix namaľovaných na starom obraze v ktoromsi kostole.

Modlil sa sústredene, ale keď sa mu Efix ľahko dotkol kapucne, strhol sa a prudko sa obrátil, ale žobráka nepoznal.

– Do čerta? Ani v kostole nedajú človeku pokoj?!

– Don Predu, pán môj! Ja som Efix, nepoznáte ma? Don Predu vyskočil, napravil si záhyby plášťa, akoby chcel objat svojho sluhu. A dívali sa na seba ako starí priatelia.

– No, namojhriešnu!

– No, namojhriešnu?

– Áno, – povedal don Predu a spamätal sa, – Giacinto mi rozprával o tvojom husárskom kúsku, povaľač! Zavoňalo ti ľahké remeslo, darebák! Krásne, len čo je pravda! Tu máš, vezmi si!

– A podal mu mincu. Efix sa neurazil, ale díval sa mu upreto do očí ako verný pes a zakňučal:

– Don Predu, pán môj, čo robia moje panie?

– Tvoje panie? Zaliezli do toho svojho brlohu ako kuny.

– A Giacinto?

– Videl som ho v Nuore. Je viac bitý ako chleba sýty! Prečo si ho nenakriatol, aby ti pomáhal žobrať? A vieš, čo teraz robí? Hlupák, ide rozmnožovať psotu – žení sa s Grixendou!

– To je dobre. Splní sľub, – dodal Efix a radosť mu preteplila zatrpknuté srdce. – Pán môj, vymodlili ste milosť božiu, – myslel si a usmieval sa na mrzké nadávky dona Preda, ktorý už oľutoval svoju blahosklonnosť a správal sa k nemu ako k ozajstnému žobrákovi.

Pút k svätému Kozmovi a Damianovi v Mamojade sa skončila a Efix sa odobral so slepcami do Bitti na pút k Zá-
zračnej Panne. Na ceste sa zastavil v Orune. Efix bol na smrť
ustatý, ale usnúť nemohol. Báľ sa, že mu ukradnú vrečko
s hrbkou mincí vyžobraných na posledných púťach. Sedel
a modlil sa so zatvorenými očami. Iba občas ich odchýľil, aby
sa presvedčil, či jeho druhovia pod dubom spia.

Bola ešte noc, ale svetlo sa už začínalo zbierať na východe.
Na obzore pukala obruč úsvitu a medzi vrchmi bolo vidno
more. Efixa premáhal spánok, už nevládal zdvihnúť viečka.
Myslel, že sa mu sníva. Vo sne videl, ako si starý slepec pod
dubom sadol, natrčil ucho, rukou sa oprel o kmeň stromu,
vstal a po krátkom zaváhaní sa priblížil k nemu, krivou rukou
si pritiahol Efixov plecniak a potme v ňom šmátral.

Efix sa nepohol, neprehovoril. A slepec odchádzal potichu medzi skalami a kríčkami, ani sa neobzrel, veľký a čierny na belasom pozadí vrchov.

Iba keď sa mu stratil z dohľadu, Efix si uvedomil, že to nebol sen. Vyskočil, ale neviditeľná sila ho sťahovala dolu a nútila ho, aby si znova sadol a nebúril sa proti osudu. A pomaly po tom obrovskom napätí sa mu rozliala v srdci radosť, túžba smiať sa. A Efix sa vtedy naozaj zasmial a všetko okolo neho sa zahalilo do ružovobelasého šera a sýkorky prvý raz zapíпали v kroví.

– Hľa... pomyslel si, – Pánboh ma zbavil jedného z mojich druhov. Spadla mi z pliec veľká tárcha!

Zobudil druhého žobráka a povedal mu, čo sa stalo.

– Vidiš? Teraz mi už veríš? Ja som vedel, že sa pretvaruje, beštia! Nevravel som ti to od samého začiatku? A ty si ho vláčil so sebou, krmil ako krkavca a každý odboha deň si ma kvôli nemu karhal a trápil! Teraz ho pôjdeme udať! Alebo ho vyhladáme a rozmlátime mu pysky na marmeládu!

Efix sa usmieval. Toho dňa sa cítil takmer šťastný. Záplava pútnikov, o akej nechyroval, zapratala kostolík, ba obsadila aj nádvorie a chodník do dediny. Procesie ustavične prichádzali a krútili sa okolo kostola ako bieločervený a tmavožltý had. Zástavy povievali ako obrovské motýle. Nábožné piesne, erdžanie koní vystrojených na preteky a výkriky radosti sa miešali do ťažkých kantilén pútnikov. Prvé prechádzali ženy s čiernymi rozpustenými vlasmi, splývajúcimi po pleciach ako smútočný závoj. Za nimi kráčali chlapi s obnaženými hlavami,

s voskovicami v rukách, bosí, zaprášení, tak ako prišli z druhého konca sveta. Všetkým sa v očiach zračili nezodpovedané otázky a nádeje.

Trpezlivé kone sa štvrali zráznou cestou pod ťarchou radosti i bolesti. Sedeli na nich rezkí mládenci s tvármi blčiacimi ohňom mladej krvi, bledé dievčatá, skrývajúce si svoju lásku ako uhlíky v pahrebe; chorí, blúznivci, posadnutí diablom: všetci mali v očiach smäď po živote a smrti. Efix sa postavil obďaleč kostola na miesto, kadiaľ neprechádzali procesie. Slepec sa jedoval, hundral, lamentoval, mračil tvár a hrozil.

Pred večerom – tržba bola chudobná – popustil uzdu hnevu a obvinil Efixa, že zavraždil tretieho druhu, aby sa ho zbavil a zhrabol všetky peniaze.

Efix sa usmieval.

– Poď, – povedal, chytil ho za ruku a viedol niekoľko krokov. – Počuješ?

Slepec počul hlas toho tretieho, ako tam pred nimi sedel a prosil almužnu.

– Ale teraz už musíte robiť dobrotu, – pripomínal Efix. – Lebo ak sa ešte raz porujete a zatvoría vás, ja si namojdušu umývam ruky!

Vtedy sa skutočný slepec sklonil k falošnému slepcovi a cez zatisnuté zuby priduseno precedil:

– Ty farizej, prečo si to urobil?!

– Pretože sa mi to páči.

Efix sa usmieval. Slepec videl jeho úsmev a strašne sa najedoval: všetok hnev na zlodejského druha si vylial na Efixovi.

– Ja s tebou už nechcem chodiť! Radšej niekde v priekope skapem! Ty si sprosták, nanič súci babrák! Chodíš so mnou iba preto, aby si ma trápil a vyžíval sa v našom nešťastí! Chod' sa obesíť! Prepadni sa na dno pekla!

– Veľmi dobre vieš, že ťa neopustím, braček, a preto takto rozprávaš, – odpovedal Efix. – Hoci si slepý, dobre ma poznáš, ale ja teba nepoznám, hoci som vidomý. Ale ak si myslíš, že si nájdeš lepšieho druha, prosím, ja ti zavádzať nebudem.

Falošný slepec ticho načúval, pričom si pevne držal pri sebe ukradnuté vrečko s peniazmi. Chytil Istenovi ruku a povedal mu:

– Zostaň so mnou, čert pekelný!

Obaja slepci stáli pred ním, držali sa za ruky ako vtedy, keď ich vypustili z kasárne vo Fonni. Vyškierali sa Efixovi a čakali, že prehovorí. Potom Efix vytiahol vrečko s mincami, ktoré vyžobrali toho dňa, trochu ním pred ich očami potriasol a dívajúc sa na nich, s úsmevom pustil vrečko do ruky skutočnému slepcevi a odišiel.

Konečne bol slobodný! Ale stále mal pocit, že má v päťach svojich druhov a ešte chvíľu si robil pre nich starosti. Kráčal celú noc a celý nasledujúci deň údolím Isally, kým neprišiel k moru. Tam sa zvalil na zem medzi dva olivovníky a zdalo sa mu, že obišiel celý svet a vrátil sa do rodného kraja.

Vo sne sa mu však zjavil falošný slepec, skláňal sa nad ním: mrvil pootvorenými sinavými perami ohrnutými nad vlčími zubmi akoby sa mu vysmieval, akoby ho ľutoval.

– Ty si myslíš, že si sa od nás oslobodil a konečne nájdeš pokoj? Mýliš sa, braček! Iba teraz sa začína tvoja skutočná trnistá cesta!

Vliekol sa hradskou ako nepotrebný ľudský odpadok, od ktorého sa odhodil aj slepý žobrák. Ale čím väčšími sa približoval k usadlosti, tým jasnejšie počul kvílenie harmoniky. Jeho ušiam, zvyknutým na zvuky pútí, to prichodilo ako halucinácie.

Veci dávno zatlačené v mysli sa mu začali vynárať vo vedomí. A listy stromov a kríkov na okolí sa hýbali, akoby ho vítali. Tu je živý plot, tu je rieka, vršok, chatrč. Dojatie ho už nestrhávalo, iba sladké zastreté bublanie, vychádzajúce z tichej zelenkastej vody, ho čičikalo ako stratená ozvena povedomej piesne.

Vošiel, rozhlíadal sa a hneď si všimol, že usadlosť je zanedbaná. Vyzerala ako záhrada bez pána. Na stromoch nebolo už takmer nijaké ovocie: iba niekoľko suchých zlomených konárov smutne viselo do všednej siroby.

Pod viničnou besiedkou pred chatrčou sedel Zuannantonio a vyhrával na harmonike. Jednotvárna melódia prestierala snový závoj na bezútešnom mieste.

Keď chlapec zazrel, že k chatrči kráča neznámy človek, prestal hrať a zbystril sluch. Potom jeho nežné oči zlostne zaiskrili:

– Čo tu hľadáte? Efix si strhol čiapku.

– Strýko Efix! – vykrikol a znova začal vyhrávať, rozprával a smial sa súčasne. – Vy ste neumreli? Povrávalo sa, že ste odišli do Ameriky, že ste tam strašne zbohatli. Vraj posielate náramné peniaze svojim paniam? Teraz som tu strážcom ja. Keby som chcel, môžem vás odtiaľto vyhnať ako zlodēja. Ale ja to neurobím. Strýko Efix, chcete hrozno? Vezmite si. Môj pán don Predu oň nestojí, nedbá o túto škvarku zeme. Má dosť iných lepších usadlostí. Tá veľká v Badde Saliche, tá hej, tá mu vynáša! Celú úrodu odtiaľto posielala do daru svojim sesterniciam, vašim paniam. Ale ony stále čušia doma ako gaštan v šupke. Och, strýko Efix, musím vám niečo povedať! Minulú noc – na noc sa vždy zatváram, lebo sa bojím duchov a každú noc mi babka škrabká na zarígľované dvere – minulú noc som sa strašne naľakal! Cítil som, ako sa mi čosi mäkké teperí medzi nohy. Kričal som, celý som sa spotil. A ráno som zistil, že je to ranený zajac. Chytil sa do slučky a podarilo sa mu z nej vytrhnúť, ale zlomil si nožičku. Ale potom sa triasol v horúčke ako človek, ktorý má zimnicu. Pálil na rukách ako žeravý svorník, potom očernel a zdochol.

Efix si sadol pred chatrč a díval sa do ďaleka.

– Čo myslíš, Zuannantoni, – opýtal sa vážne, – vezme ma don Predu do služby?

Chlapec sa naježil.

– A mňa vari vyženie? A kam sa potom podejem ja? Grixenda sa vydá a odíde. Čo budem robiť bez nej? Pôjdem po žobraní? Nie, chodte žobrať vy, vy ste starý!

– Máš pravdu, – povedal Efix a sklonil hlavu na hrud'. A jeho zrieknutie vrátilo chlapcovi znova láskavý tón.

– Don Predu je taký bohatý, že vás môže prijať do služby aj tak. Môže vás poslať na iné usadlosti, lebo mne sa tuto veľmi páči. Tu je krásne miesto. To vraví aj Grixenda.

– Čo robí Grixenda?

– Šije si svadobné šaty.

– Povedz, Zuannantoni, bol Giacinto niekedy v dedine?

– Môj švagor, – povedal hrdó chlapec, – prišiel v júli. Grixenda bola v jednom kuse chorá. Prísť tak o deň neskoršie, nájde ju na márach. Áno, prišiel...

Odmlčal sa, hľadel na harmoniku, oči plné spomienok.

– Povedz mi všetko. Mne to predsa môžeš povedať, Zuannantoni. Patríme predsa do rodiny.

– Dobre, poviem vám. Teda Grixenda bola chorá. Dohárala ako knôť v lampe. V noci blúznila. Drvila ju zimnica, ale ona vyskočila z postele a kričala: Musím ísť do Nuora! Ale keď mala prekročiť prah dverí, nemohla. Viete, vonku za dverami bola babka, tlačila dvere a nedovolila jej vyjsť. Tak som sa rozhodol a zašiel som do Nuora sám. Švagra som našiel na takom mieste, kde to vyzeralo ako v pekle: v mlyne. Všetko som mu povedal. On si vyžiadal tri dni dovolenky a vrátil sa so mnou. Prenajal si koňa, lebo kôň je lacnejší ako kočiár. A mňa vzal do sedla. Tak krásne som nikdy necestoval! Prichodili sme si obaja ako obri z hôr. Potom požiadal Grixendu o ruku a na Všetechsvätých sa budú brať.

– A koho poslal, aby ju požiadal o ruku?

– Nikoho. Požiadal ju predsa sám!

– Povedz mi, Zuannantoni, bol don Giacinto vtedy aj u svojich tetiek, u mojich paní?

Chlapec znova zaváhal.

– Bol, – povedal chlapec, – bol aj u nich. Myslím, že sa strašne škriepili, lebo Giacinto od nich pribehol s vyplakanými červenými očami. Grixenda sa naňho usmievala cez zatisnuté zuby. Vtedy Giacinto povedal: – Už nikdy neprekročím ich prah!

Efix sa ďalej nevypytoval. Strávil noc v chatrči. A keďže sa vonku strhol prudký vietor a trstiny na brehu stonali ako duše v očístci, naháňajúc strach mladému strážcovi, Efix začal rozprávať príbehy z biblie, ako ich počul od slepca.

– Bol raz jeden kráľ a ten svojim poddaným prikázal, aby sa klaňali stromom, zvieratám a dokonca aj ohňu, lebo v nich sú duchovia. Vtedy sa Boh urazil a zaštepil kráľovským služobníkom zlobu do srdca. A služobníci sa prisahali a kráľa zabili. Potom to Boh zariadil tak, aby sa poddaní klaňali zlatému teľatú. A odvtedy vládne na svete taká pažravosť po peniazoch, že pre ne zabije príbuzný príbuzného, priateľ priateľa. Dokonca aj nevinné duše zbožňujú peniaze.

Potom začal opisovať Šalamúnov chrám a palác. Zuanantoni zaspal a Efix rozprával ďalej. Trstiny na brehu šumeli tak prudko, akoby sa medzi nimi rozpútala bratovražedná bitka.

Na úsvite vyšiel Efix z chatrče a videl, že celé stovky trstín sú polámané, dokmášané víchrom. Ich dlhé steblá ležali na zemi ako dolámané kopije. A tie, čo stáli, boli ošklbané z lístia a skláňali sa na zem, akoby hľadeli na svoje mŕtve družky, hladkajúc ich svojimi doráňanými listami.

– Vezmite si hrozno, strýko Efix, – ponúkal chlapec, želajúc mu v duchu šťastlivú cestu. – Ak vás don Predu pošle sem, budem rád. Budete mi rozprávať príbehy a čas nám poletí. A choďte ku Grixende a pozdravte ju aj odo mňa.

A tak už Efix vystupuje po hradskej do dediny. Ráno je takmer chladné a biele vršky vyzerajú, akoby ich pokrýl sneh. Kopce nad dedinkami, roztrúsenými na roviny za Kaštieľom, dymia ako uhoľné miliere. A všetko mlčí a utápa sa v mŕtvom, ružovom ráne.

Efix však znova našiel svoju stratenú dušu a zdalo sa mu, že sa vracia do domu svojej bolesti ako márnوترatný syn, keď už bol stratil všetky nádeje.

Vošiel rovno k úžerničke a usmial sa, pretože cítil, že hoci ho na prvý pohľad nepoznala, prijala ho láskavo ako neznámeho cudzinca, sluhu nejakého bohatého vlastníka, ktorý prichádza požičať peniaze na úžernický úrok.

– Kallina, bodaj ti krkavec vyzobal oko, nepoznávaš ma? Aj ty si sa prepadla a scvrkla, nemysli si!

Kallina práve držala v ruke topánky. Jedna po druhej jej vypadli na zem, potom sa zohla a zdvihla ich.

– Vidiš, Efix? Ako som ťa prekliala, tak sa vyjavilo! Aj šaty si si zmenil! Spomeň si, ako si ma chcel zalomáziť!

– Ešte stále mám kedy, ak neprestaneš! Povedz, ako sa máš.

– Zle-nedobre. Od istého času ma pobolieva hlava a bolesť a nespavosť ma tak zdrvili, že som maličká, zhrbená, akoby mi bol vampír vycical krv!

– Chvalabohu! – zaželel jej v duchu Efix, ale nepovedal.

– Bolenie hlavy je psia choroba, Efix môj. Dokonca som sľúbila Panne Márii, že pôjdem na púť k Svätému Františkovi teraz v októbri...

– Počuj, – povedal Efix, ktorý si medzitým bez vyzvania sadol ku kozubu a tváril sa, akoby sa tu chcel usalašiť navždy, – darmo ty budeš sťahovať svätých za nohy! Ak sa chceš kajať, kajaj sa v svojom dome.

– Ja sa nemusím kajať! Ak pôjdem, pôjdem z horlivosti. Moja duša môže predstúpiť pred božiu tvár hocikedy, ale ty... taký hriešnik...

Efix zvesil hlavu.

– Počuj, – opakoval, – potrebujem šaty a peniaze. Musíš mi pomôcť, Kallina. Ak chceš, môžeš mi urobiť takú láskavosť. Som teraz ako vojak, ktorý sa vrátil z veľkej bitky. Vojak sa vráti, ale v erárnych šatách chodiť nesmie.

– Aspoň mi povedz, kde si vlastne bol?

– Túlal som sa trochu po svete. Bol som až na východe, kde stál Šalamúnov chrám a palác... Ten palác bol celý zo zlata... dvere mali namiesto kľúčiek zlaté granátové jablká... ajisky

a nádoby boli zo zlata, dokonca aj kľúče a závary na dverách boli zo zlata...

Starena naňho zízala kútikom oka, pričom si navliekala nové šnúrky do topánok, ale ani staré ešte nezhodila, lebo aj tie môžu ešte na niečo poslúžiť. Prečo on takto rozpráva – s patetickým spevavým dôrazom žobráka? Vysmieva sa jej, alebo blúzni?

– Efix, duša moja, v tom svete si zodral nielen topánky, ale aj rozum!

Ale napokon mu peniaze predsa len požičala. On sa však nebral na odchod.

– Nemôžem takto odísť, zjaviť sa ako trhan pred posmeškárskymi slúžkami dona Preda. Musíš mi zohnať nejaké šaty. Choď, čo rozmýšľaš? Choď, choď, veď aj ty si duša kresťanská.

– Ako to – aj ja? Duša moja, ja som vernejšia kresťanka ako ty, to si zapíš za uši! Ja som nikdy nenechala dom a dedinu naverímboha, aby som sa na staré kolená tárala svetom...

– Kallina, ak neprestaneš, chytím kyjak! Daj si na mňa pozor!

Celý deň sa takto urážali, trochu žartovne, trochu vážne. Ale napoludnie Kallina predsa len vyšla z domu a kúpila zánovný oblek od ženy, ktorej muž odišiel do Ameriky. Navečer sa Efix vrátil k svojim paniam. Áno navečer, po dlhom dni slobody, keď sa nečinne túlal s nepokojom v srdci. Tamhore bolo všetko také pokojné a smutné! Vrch sa týčil nad čiernym

domom na zelenkastom súmračnom nebi, nový mesiac padal na Vrch a večernica žmurkala trasľavým okom na mesiac.

Brána bola zatvorená, pri múre a na schodoch rástla vysoká tráva. Efix si netrúfal zabúchať.

Keď zazrel Grixendine dvierka, žiariace ako zlatý obdĺžnik na čiernom múre, spomenul si na Zuannantoniho odkaz. Grixenda stála pri ohni a sušila si vyhrnuté sukne. Bola bosá a rovné lýtko jej žiarili, akoby boli z bronzu. Keď zazrela chlapa, spustila si sukne a usmiala sa. Od radosti priam vykrikla, keď ho spoznala.

– Čože, Grixenda! Ty chodíš ešte na riekú prať? Ženích ti to dovoľí?

– A vari on nepracuje? Je azda nejaký pán? Keby bol zostal pánom, ja by som bola pod zemou... A prečo nejdete ďalej? Sadnite si. Ten plecniak vás už istotne omína? Je plný zlata, však? Vidíte, urobili ste vo svete šťastie, ale tak potichučky? Vy ste potmehúd!

Sadol si, zhodil plecniak na zem a díval sa na Grixendu. A Grixenda sa figliarsky dívala zasa naňho, akoby mu chcela dať na vedomie, že vie o ňom všetko.

– Ale aj my, strýko Efix, aj my, ja a Giacinto, sa hýbeme. Môžeme dokonca zbohatnúť, strýko Efix. Ktožehovie? Na svete je všetko možné, keď je človek mladý. Ja myslím, že všetko sa nám podarí.

– Vari nie ste bohatí? Kto je bohatší od vás dvoch? Sklonila sa nad neho, pôvabná a detská ako kedysi.

– To sú moje slová! Keď si vaše panie neželali, aby sme sa s Giacintom vzali, lebo ja som chudobná, ja som si vpravela: Ja som mladá! A mám ho rada! Vari donna Noemi a don Predu s celým majetkom sú bohatší ako my? Áno, sú bohatší, ale na roky! Na roky, a nie na iné!

Efix sa zachvel.

– A vezmú sa?

– Áno, vezmú sa. On sa trápi, ako som sa trápila ja tejto jari. Povrávalo sa, že mu počarila. Áno, počarila mu. Počarila láskou. Bol dokonca až v Oliene u zariekačky. A posledný raz, pred týždňom, bol na púti u Zázračnej Madony v Gonare a obetoval tri zlaté toliare, aby sa stal zázrak. Tak vravia nežičlivci!

Efix hľadel zadumano na zem medzi svoje kolená.

– Mám sa k nim vrátiť? – dával si v duchu otázku.

– Uveria, že ma privia vietor šťastia?

A odrazu na chvíľku mu bolo ľúto, že donna Noemi súhlasila prv, ako sa on vrátil. Ale hneď sa striasol a zahanbil sa za svoju ľútosť, lebo ju pokladal za rúhanie sa proti skromnosti.

– Myslíš, že don Predu je tam? – opýtal sa, keď mal prekročiť prah.

– Ja som tu, nie som tam, strýko Efix! – povedala Grixenda a pribehla k nemu na prah s úsmevom, a ani nemôžem povedať: idem sa presvedčiť, lebo vaše paničky zatvárajú bránu na dva západy, keď ma zazrú!

Efix odišiel. A ešte raz sa mu srdce zachvelo a zdalo sa mu, že údery na bránu bolestne dopadajú na jeho ubolené srdce.

Prišla otvoriť donna Noemi. Zjavila sa pred ním vysoká a štíhla, s bledou tvárou na tyrkysovom pozadí dvora. V prvej chvíli sa Efixovi zamarilo, že má pred sebou Liu v dievčenských rokoch, znovuzrodenú Liu!

Kým ho vpustila na dvor, prezerala si ho dôkladne, ako si prezeráme neznámeho človeka. Potom celkom prirodzene povedala.

– Tak to si ty, Efix? Tak si sa predsa vrátil!

Neveľké prekvapenie donny Noemi, jej nedôverčivý a trochu ironický tón, predsa len stačili, aby znásobili jeho pokorenie a vzrušenie.

– Tak som sa vrátil, donna Noemi, drahá pani moja, – povedal, keď prechádzali cez nádvorie. – Bludár sa vrátil. A ako sa má donna Estera? Dovolíte, aby som vás navštívil?

V tyrkysovom pološere všetko mŕtvo stálo na svojom starom mieste. Čierny balkón hore na sivom pozadí múru, studňa s červenými muškátmi a povraz na zábradlí schodišťa.

V kuchyni bolo svetlo, nie však jagavé svetlo Grixendinej izby, lež pohrebné svetielko na starobylej lavici uprostred veľkej tône.

Nie, nič sa nezmenilo. Všetko bolo mŕtve ako predtým. A Efixa bolestne pichlo v srdci.

– Istotne nie je pravda, že donna Noemi súhlasila.

Urobil mimovoľný pohyb a chcel zavesiť starý plecniak na kolík, ale kolíka už nebolo. Nikto ho nenasadil odvtedy, čo Efix posledný raz odišiel z tohto domu. Tak si podržal plecniak v rukách ako hosť, ktorý sa nehodlá dlho zdržovať. Na nízkej stoličke pred starou lavicou donna Estera pokojne čítala. V tóni za svetielkom sedel kocúr a očami sledoval pohyby jej rúk. Odrazu jej skočil na lono, akoby sa chcel ukryť, a odtiaľ šibol pod lavicu. Estera zdvihla hlavu, zazrela neznámeho a začala zízať naňho a na knihu, ktorá sa jej triasla v rukách.

Áno, to som ja, pani moja! Vrátil som sa. Bludár sa vrátil. Čo na to povieť? Donna Estera, ako vám slúži zdravie?

– Efix, Efix, Efix! – bľabotala.

– Veru Efix. Bolia vás oči, donna Estera, že nosíte okuliare?

– Ty, Efix! Sadni si. Áno, zapálili sa mi oči od veľkého plaču!

Donna Noemi ich pozorovala svojimi nevraživými očami a škodoradostne sa zabávala na tomto výjave.

– Áno, Estera! Nosíš okuliare, lebo si už stará.

– Sadni si, – ponúkla ho aj ona, ťapnúc rukou na lavicu. A Efix si sadol vedľa svojej ostarnutej panej, chvejúcej sa na celom tele od prekvapenia. Spočiatku nevedeli, čo si povedať. On stískal v rukách svoj plecniak a skláňal hanblivo hlavu. Ona si zložila okuliare, založila ich do knihy a Efixovi sa zdalo, akoby sa mu chcela oprieť o plece.

Konečne zdvihli obaja súčasne hlavu, zadívali sa na seba a Estera potriasla hlavou, akoby mu vyčítala.

– Dobre! Vrátil si sa, ty tulák! Ale prečo si nikdy nenapísal ani riadok, ani pozdrav? Veď medzitým sa ľudia vrátili až z Ameriky!

Efix otvoril ústa na odpoveď, ale pobadal, ako sa donna Noemi uškrína. Zdalo sa mu, že aj ona vie o ňom všetko, a preto bol ešte pokornejší.

– A odišiel si tak náhlivo, Efix! Akoby sme ťa boli urazili, akoby si nemal ani dar reči, Efix! Vieš, ja som si vždy kládla otázku: Prečo to Efix urobil? Môžeme konečne vedieť, prečo si odišiel?

– To je taký osud! Starneme a vracia sa nám detský rozum, – odpovedal neurčito. – Ale teraz som tu... A už o tom nerozprávajme.

– A čo zamýšľaš robiť teraz? Vrátiš sa k donu Predovi? Alebo je pravda, čo sa v dedine povráva? Že si vraj náramne zbohatol? Prečo si neodložíš ten plecniak? Aspoň niečo si u nás zaješ.

– Drahá donna Estera, mám naponáhlo... Prišiel som vás iba pozdraviť.

– Zostaneš u nás do zajtra, – povedala donna Noemi, machacím pohybom mu vydrapila plecniak a položila ho ďalej na lavicu.

Podívali sa na seba. A on pochpil, že oni dvaja sa majú ešte pohovárať, že musia dokončiť načatý rozhovor.

– Efix, aspoň nám vyrozprávaš, čo si prežil, keď si nám už nikdy nenapísal. Istotne toho máš plný plecniak. Och, Efix, kto by si bol pomyslel, že na staré kolená sa budeš drgáľať po svete!

– Lepšie na staré kolená, drahá donna Estera, ako nikdy!
Ale na rozprávanie je to málo!

– Porozprávaj nám to málo.

– Dobre, porozprávam...

Donna Noemi ticho prestierala na stôl. Efix znova videl ten istý košík, sčernetý a vyleštený používaním. Hľa, aj ten istý chlieb a príkrm k chlebu. Efix jedol a rozprával, ale jeho slová boli neurčité, zastreté bojazlivou lžou. Ale keď zhrnul zo stola otrusinky a vylial na dlážku spodok pohára – lebo aj zem si žiada svoj diel pokrmu človeka – narovnal sa trochu v krížoch a vrásky okolo očí mu zažiarili ako lúče.

– Teda na cestách nás bolo veľa takých bedárov. Chodili sme z miesta na miesto a nikdy sme nevedeli, kde sa naša cesta skončí. Ale vždy nás hriala nádej, že si zarobíme. Išli sme v zástupe ako odsúdenci...

– Ale neboli ste na mori?

– Ale hej, aj na mori... Na rozbúrenom mori. Neraz som bol do nitky premoknutý. Hladom sme netrpeli, nie, to by som klamal. A potom, ja nie som veľký jedák, ja nie. Občas som, pravdaže, cítil, ako mi nejaká železná ruka zvierá žalúdok, akoby mi ho chcela vytrhnúť z tela. Ale vtedy som sa najedol a zvieranie prestalo. Keď sme prišli na miesto, dali sme sa do roboty.

– A aká to bola robota?

– Ľahká, verte mi, ľahká... taká... prenášali sme zem z miesta na miesto...

– Je pravda, že sa tam kope prieplyv, aby sem prišlo more?
A voda ešte netečie do kanála?

– Ba hej, už začala tiecť do kanála, ale dali ta mašiny a tie ju držia a nepustia. Sú to také pumpy... ja ich, verabože, neviem ani len opísať, nie veru!

Donna Noemi ticho počúvala a hladkala chrbát kocúrovi, ktorý jej na lone rozkošne priadol. Počúvala, ale jej myseľ lietala ďaleko.

– Boli ste niekde na vidieku? Hovorí sa, že je tam obrovská drahota. Pamätáš sa ešte, čo rozprávali tí amerikáni na púti u Panny Márie Pomocnice? A potom sa vraví, že v tých končinách sa človek nemôže ani len zabaviť!

– Ó, človek sa môže všade zabaviť! Kto má chuť zabávať sa, môže sa zabávať od rána do večera! Jeden vyhráva, druhý tancuje, tretí sa modlí a štvrtý sa opíja. A keď sa šichta skončí, všetci sa rozídu...

– Rozídu sa? A kam?

– Rozídu sa... do svojich barakov – odpočívať.

– A akou rečou rozprávajú?

– Akou? Všetkými možnými. Ja som sa rozprával po sardínsky s mojimi druhmi...

– Ach tak! Ty si mal sardínskych druhov?

– Mal som sardínskych druhov. Jedného starého a jedného mladého. Podchvíľou sa mi zdá, že na nich nikdy nezabudnem, pravdaže, ak neberiem do úvahy vaše milosti.

Oči donny Noemi zlomyseľne zaiskrili.

– Dúfam, že my sme čistotnejšie! – povedala a stisla mu plece.

– Áno, jeden starec a jeden mládenec. Ustavične sa škriepili. Boli zlí, závistliví, žiarlili na seba, ale v podstate dobráci od kosti. Chlap je už tak stvorený: dobrý a zlý, zlý a dobrý. Napokon nešťastných ľudí je všade dosť... Aj boháči sú často nešťastní. Taký je život!

Keď mu donna Noemi stisla plece, mal ten istý pocit, ako keď mu ho stisol Giacinto na dvorčeku v Nuore, a to mu pripomenulo, čo asi bránilo donne Noemi prijať ponuku dona Preda.

– Napríklad don Predu, – povedal takmer proti svojej vôli, dívajúc sa na mladú paniu, – nie je vari bohatý a nešťastný?

Ale Noemi sa smiala a jeho to mimovoľne podráždilo.

– Čo je tu na smiech? Vari don Predu nie je nešťastný? Keď sa vy, donna Noemi, pani moja, nad ním nezľutujete... Lebo on je dobrák.

Donna Noemi vstala, oprela si ruku operadlo lavice a prísne na nich hľadela.

– Akýže dobrák, – odsekla donna Noemi, a už sa nasmiala. – Je už starý a nemôže sa ľuďom vysmievať: to je všetko! Nerozprávajme o ňom!

– Ba rozprávajme, – povedala donna Estera rozhodne.

– Efix, vysvetli mi, čo si chcel povedať.

– Čo vám mám vysvetľovať donna Estera? Že don Predu sa chce oženiť s donnou Noemi?

– Ó, aj ty to vieš? A odkiaľže to vieš?

– Ja som bol predsa jeho prvým pytačom.

– Prvým a posledným, – vykrikla donna Noemi, odhodiac z lona kocúra ako kľbko niti. – Dost, nechcem, aby sa o tom rozprávalo!

Ale Efix sa búril.

– Veľmi dobre viete, donna Noemi, že ja som mu mal odniesť vašu odpoveď a doteraz som mu ju neodniesol! Akože som mohol prísť k nemu s tým, že mu dávate košom? Neodvážil som sa, a práve preto som utiekol.

Donna Noemi si znova sadla vedľa neho a on cítil, že sa chveje na celom tele.

– Ach, Efix, – šepkala Estera. – On chcel už vtedy a ty si mi nič nepovedal? A utiekol si! Ale prečo? Ak mám povedať pravdu, prichodí mi to ako sen. Ja som nikdy nič nevedela. Iba ľudia sem chodili a vraveli, naznačovali, iba cudzí ľudia. A ty, sestra moja, ty si... ty si mi nič...

– Čože som ti mohla povedať, Estera? Prišiel niekedy azda on sám? Vyslovil sa? Posiela darčeky, niekedy sa zastaví, sadne si, tára zvyčajne s tebou a na mňa sa takmer nepodíva, neosloví ma. Vyhнала som ho vari ja?

– Ty ho nevyháňáš, ale robíš horšie. Smeješ sa, keď príde. Robíš si z neho dobrý deň.

– Čo zasial, to zožína!

– Noemi, prečo tak rozprávaš? Od istého času si ako bláznivá! Nedá sa s tebou vážne rozprávať. Vravíš, že si robí z teba dobrý deň, a to iba preto, že ti odkázal, že ťa má rád?

– Odkázal mi to po sluhovi!

Donna Estera pozrela na Efixa, ale on sklonil hlavu a mlčal. Robil to vždy, keď sa jeho panie škriepili. Napokon dúfal, že donna Noemi napriek znevažovaniu všetkého, o čom sa tu hovorí, sa určite za ním ešte vráti: budú pokračovať medzi štyrmi očami v rozhovore, ktorý kedysi nemohli dokončiť.

– Efix, počuješ, ako rozpráva? Lenže ja viem, že jej to povedal aj niekto iný... Giacinto...

Toto slovo vyvolalo medzi nimi priam strašidelnú prázdnotu. Donna Noemi sa kŕčovito zachvela, vyskočila a zosinela hnevom a nenávisťou.

– Estera! – vykrikla panovačne. – Prisahala si, že nikdy predtým nevyslovíš jeho meno!

A hneď vyšla z izby, akoby sa dusila hnevom.

– Áno, – šepkala donna Estera Efixovi do ucha.

Strašne ho nenávidí... Musela som jej odprisahať, že nikdy nevyslovím jeho meno. Keď posledný raz prišiel a oznámil nám, že sa ide ženíť s Grixendou, a keď donne Noemi radil, aby sa neodhadzovala od dona Preda, tak strašne sa napaprčila, že ho vyhnala z domu. A on odišiel s plačom. Ale povedz mi, povedz, Efix, – pokračovala žiaľne, – nestíha nás nespravodlivý osud? Giacinto nás zničil, teraz sa žení s tou bedárkou a Noemi odmieta šťastie, ktoré sa jej núka! Prečo je to tak, Efix, povedz mi, ty si videl svet. Je to všade takto? Prečo nás osud tak kosí ako víchor trstiny?

- Áno, - odvetil jej, - sme naozaj ako trstiny vo vetre, milá donna Estera. Preto je to tak! Sme trstiny a osud je vietor.

- Áno, dobre, ale prečo je osud taký ukrutný?

- Prečo je ukrutný víchor? To vie iba Pán Boh.

- Nech sa stane jeho vôľa, - povedala, zvesiac hlavu na prsia. Keď Efix videl, aká je zlomená, aká je chuderka stará a smutná, cítil sa takmer mocný. A aby ju potešil, zišlo mu na um zopakovať príbeh svojho slepého druha.

- Koniec koncov, človek nebude nikdy spokojný. Poznáte príbeh o kráľovnej zo Sáby? Bola krásna a jej kráľovstvo nemalo hraníc, plné figovníkov a záhrad s granátovými jablňami a celý palác zo zlata. Keď sa však k nej doniesol chýr, že jestvuje ešte bohatší kráľ ako ona, nemohla spať. Závist ju hlodala. Tak ju hlodala, že sa vydala na cestu, prešla polovicu sveta, aby spoznala kráľa Šalamúna...

Donna Estera sa sklonila trochu na druhú stranu, vzala knihu so založenými okuliarmi.

- Tieto príbehy sú tu. Je to svätá biblia.

Efix pozrel pokorený na knihu a ďalej nepokračoval. Keď zostal sám, vystrel sa na rohožku, ale napriek veľkej únave nemohol zaspať. Ustavične mal pocit, že obaja slepí druhovia ležia pri ňom a že okolo neho a vonku v tme sa rozkladá neznámy kraj. Jeho panie však sedeli na lavici a pozorovali ho: donna Estera, stará a roztrasená, donna Noemi ironická a strašnejšia v svojej prísnosti ako kedykoľvek predtým.

A čudná vec: donny Estery sa už nehanbil a donny Noemi sa už nebál. Bol naozaj ako sluha, ktorý sa vykúpil svojím utrpením z otroctva, a preto sa cítil bohatý pred svojimi beďárskymi paniami.

– Veď ja im môžem pomáhať, ja im môžem byť ešte na úžitok, aj keď to z hrdosti odmietajú... Zajtra...

S napätím očakával zajtrajšok. Veď práve preto nemohol usnúť. Zajtra sa pohovára s donnou Noemi medzi štyrmi očami. Budú iba pokračovať v rozhovore, ktorý pred mnohými mesiacmi načali, a on azda teraz už bude môcť priniesť donu Predovi príjemnú odpoveď.

Potom sa začal ticho modliť a modlil sa čoraz hlasnejšie, až sa mu zdalo, že jeho modlitba prešla v tichý spev, v žalosťnú kantilénu, ako to robili pútnici u Zázračnej Madony, od ktorej čakali zázrak.

Zajtra... Zajtra bude zasa všetko v poriadku, všetko sa vyjasní, pokrivené veci sa narovnajú, a všetko sa šťastlivo uzavrie. Zdalo sa mu, že konečne pochopil zmysel svojej púte. Boh sám ho vyduril, aby opustil dom svojich paní a šiel sa túlať svetom. Čas medzitým dozrel: Giacinto mal čas vojsť do svedomia a donna Noemi sa vyliečila zo svojej nezdravej túžby.

– Keby som bol vtedy priniesol odpoveď donu Predovi, zlo by bolo zvíťazilo nad dobrom, – myslel si s pocitom úľavy. A zaspával so svojím snom. A v tom sne sa rozlieva matný jas nad okolitou krajinou. Veľký tmavý kruh s prstencom bieleho svetla. Je úsvit. Slepci vstávajú, chytajú sa za ruky, nakláňajú sa

nad ním. On si sadne na ich ruky a ovinie im svoje ruky okolo dopukaných šijí. Slepci ho nadvihnú a odnášajú so spevom, ako to robievajú deti v svojich hrách.

Efix sa usmieval, a nikdy nebol taký šťastný. Ale v kúte temnej kuchyne donna Estera a donna Noemi sa nepohli z lavice. A hľa, prečo sa jednej bojí a druhej hanbí? Vtedy zatvoril oči a tváril sa, akoby bol aj on slepec. A tak kráčali všetci traja, sem a tam po mäkkej zemi, spievali sväté chvály na Hospodina. Vtom ho však chytila zozadu za kapucňu neznáma ruka a zastavila celú skupinu. On sa hodil na zem a plakal. Keď otvoril oči, donna Noemi stála pred ním s lampou v ruke.

– Spal si už Efix? Estera mi vravela, že zajtra ráno chceš odísť, tak som sa vrátila ešte dolu.

Efix sa strhol a sadol si na rohožke pri jej nohách. Ona tam stála s lampou v ruke. Obkolesoval ju veľký tmavý kruh s prstencom bieleho svetla, ako sa mu to prisnilo.

– Efix, chcela som sa s tebou pohovárať medzi štyrmi očami. Estera nechápe určité veci. A ty si zle urobil, že si s ňou táral. Ani ty tomu nerozumieš.

Efix chápal, ale mlčal. Musel mlčať a tváriť sa ako otrok.

– Nerozumieš, a preto priveľa rozprávaš, Efix! Keby si bol prišiel toho dňa iba s posolstvom a nedával mi hneď rady, bolo by sa to lepšie skončilo. Povedali sme mnoho zbytočných vecí. Teraz však chcem vedieť iba to, či je pravda, že ty si naozaj nič nepovedal donu Predovi, o čom sme hovorili.

- Nič, zhola nič, donna Noemi, pani moja!
- Chcem sa ťa opýtať ešte na jedno, Efix. Ale musíš mi povedať pravdu. Ty... - Na chvíľku zaváhala, potom zvýšila hlas: - Rozprával si sa o tom s Giacintom? Povedz mi pravdu.
- Nie, - zaklamal pevným hlasom. - Prisahám vám, o tom nebolo medzi nami nikdy reči.
- Ty teda myslíš, že mu to povedal sám don Predu?
- Som o tom presvedčený, pani moja.
- Ešte niečo. Povedz mi, prečo si vlastne odišiel?
- Neviem. Práve na to som teraz myslel, keď ma premáhal spánok.

Nazdával som sa, že sám Pán Boh mi vnukol, aby som odišiel. Hanbil som sa a bál som sa ukázať pred donom Predom s vašou odpoveďou. Áno, donna Noemi, lebo don Predu ma prevzal do služby iba preto, ja to chápem. On vás mal rád a chcel, aby som bol jeho prostredníkom. A keď ste povedali nie, nie, ja som sa stratil...

- Noemi sa zasmiala, ale bol to lahodný smiech, celkom odlišný od jej niekdajšieho štiplavého smiechu. Ľutovala Efixa, ľutovala aj dona Preda a ľutovala aj seba. A spokojnosť a neha jej zažiarili v tvári. Nikdy, nikdy predtým nepočul, že by sa bola takto usmievala. A jednako odkiaľsi poznal tento úsmev, tú sklonenú tvár nad ním, tú vôňu a trasľavé svetlo. A srdce sa mu mocne rozbúšilo, tak sa mu rozbúšilo, že si myslel, že sa mu roztrhne.

Lia stála pred ním, ako ju mal v spomienke z tej noci, keď utekala z domu.

– Ešte niečo a to bude stačiť. Počuj, ty si myslíš, že Giacinto sa naozaj ožení s Grixendou?

– Áno, to je už hotová vec.

– Kedy majú svadbu?

– Ešte pred Vianocami.

Donna Noemi stiahla knôt lampy, akoby mu chcela lepšie pozrieť do tváre. A tak osvietila aj svoju tvár. Bola taká bledá, taká mladá a súčasne taká stará!

Hrdosť, vášeň, túžba rozbiť svoj starý biedny život a z čre-
pín postaviť iný, nový a mocný, jej horeli v očiach.

– Počuj, Efix, – povedala, odťahujúc od neho lampu, – dobre, zajtra povieš donu Predovi, že sa zaňho vydám. Ale sobáš musíme mať skôr, než si Giacinto vezme Grixendu.

Efix bol znova na usadlosti.

Keď sa skončila sezóna a obralo ovocie, don Predu poslal Zuannantonioho pást ovce do trstinoviska neďaleko dediny. Zuannantoni odišiel rád, lebo mohol vyhrávať svojim ovečkám.

A Efix znova sedí na zvyčajnom mieste pred chatrčou pod brehom s tyrkysovými trstinami. Obloha je ružová a celkom hore nad vrškami biela. Pofukuje lahodný vetrík, trstiny sa chvejú a tíško si šepocú.

– Spomínaš si, Efix? Spomínaš si? Odišiel si, vrátil si sa znova si medzi nami ako člen rodiny. Jeden sa ohne, druhý sa zlomí, jeden odoláva dnes, ale ohne sa zajtra a pozajtra sa zlomí. Spomínaš si, Efix, spomínaš si?

Efix plietol rohožku a modlil sa. Rezavá bolesť v boku ho chvíľami tak lámala, že vyskočil a meravo stárpol, akoby mu niekto vrazil železný ražeň do slabín. Skrúcal sa na všetky strany, osinel a triasol sa na celom tele: ako trstina vo vetre. Po kŕčovom záchvate premohla ho ochabnutosť, priam ťažobná sladkosť, lebo dúfal, že čoskoro umrie. Jeho deň sa skončil.

Kým vládol odolávať, zostal pripútaný k zemi, ktorá vy-cicala všetky jeho sily a všetky jeho slzy.

Bola už pokročilá jeseň, sladké októbrové dni sa minuli a hlásilo sa prvé ochladenie. Vrchy pred ním nad údolím vyzerali ako soptiace vulkány. Oblaky dymu, šľahané bledými

plameňmi, a za nimi výstreky belasej lávy a stĺpy ohňa vystupovali k oblohe.

Navečer sa obloha vyjasnila, zlato všetkých baní sveta blčalo na kopách, na horiacich hraniciach pod obzorom. Roztápali ho neviditeľní robotníci, stavali z neho domy, budovy, celé mestá, a hneď nato ich ničili a zrúcaniny a trosky sa beleli v súmraku, zrúcaniny zarastené zlatistou trávou, ružovými kríkmi. Nad nimi leteli mračná tmavosivých kobyliiek. Žltý kotúč žiaril za rozváľaným Kaštieľom a vyzeral ako ohníček pustovníka alebo zbojníka, ktorý sa vzdal života medzi ľuďmi. Vychádzal mesiac.

Jeho svit pomaly osvetlil celú tajomnú krajinu a ako šibnutím čarovného prútika všetko sa stratilo. Belasé jazero zaplavovalo obzor, priezračná a chladná jesenná noc s veľkými hviezdami na nebi a so vzdialenými ohňami na zemi sa rozkladala od vrchov po more. V tomto tichu bystrina bublala ako krv v tepne spiaceho údolia. Efix cítil, že smrť je už na ceste. Pomaličky, potichučky vystupovala po chodníku s celou perepúťou bludných duší, približovala sa s plákaním rubášov panas, žien zomretých pri pôrode, dýchala z ľahkého mávania perutí nevinných duší, premenených na listy a kvety...

Raz v noci ležal v chatrči na rohožke a odrazu sa strhol zo spánku a precitol, akoby ním niekto zalomcoval.

Zdalo sa mu, že ho gniavi tajomná bytosť a nožom sa mu prehrabúva v útrobach. Mal pocit, že všetka krv mu vytiekla z rozrezaného tela, že zaplavila rohožku, skrvavila mu vlasy, tvár, ruky.

Vykríkol, akoby ho naozaj niekto vraždil, ale v tichej noci mu odpovedal iba zurkot bystriny.

Strašne sa naľakal a hneď sa rozhodol, že sa vráti do dediny. Ale celé dlhé nočné hodiny sa nevládal pohnúť z miesta, slabý, zbavený síl, akoby už nemal v sebe ani kvapku krvi. Smrteľný pot ho zalieval na celom tele.

Na úsvite vstal. Zbohom! Teraz už odchádzal natrvalo a v chatrči dal všetko na poriadok. Hospodárske nástroje do kúta, zvinutú rohožku povedľa, prevrátený kotlík na hák, zväzok trstín do druhého kúta, ohnisko vyčistil od popola. Všetko dal do poriadku ako dobrý sluha, ktorý doslúžil a záleží mu, aby po ňom zostal dobrý dojem tomu, kto ho vystrieda.

Plecniak vyniesol pred chatrč, zo živého plota odtrhol jazmínový kvietok, rozhlíadal sa po krajine a pozeral. Celé údolie mu prichodilo nežne belostné ako jazmín v jeho prstoch.

Krajina zôkol-vôkol dýchala takým prelestným tichom, že aj noční duchovia sa stiahli za chmáru úsvitu, dokonca aj rieka si začala tichšie šepkať svoju večnú melódiu, aby lepšie počula ozvenu Efixových krokov dolu po chodníku. Iba listy trstín na brehu sa hýbali, vzpriamené a napnuté ako meče, mieriace svojimi hrotmi na kovovo chladné nebo.

– Zbohom, Efix, zbohom, Efix.

– Prišiel k svojim paniam a ľahol si na rohožku.

– Dobre si urobil, že si sem prišiel, – povedala donna Estera a prikryla ho plachtou. Aj donna Noemi sa k nemu sklonila, opáčila mu pulz na zápästí, chytila ho za plece a snažila sa ho presvedčiť, aby si ľahol na posteľ.

– Nechajte ma tu, donna Noemi, pani moja, – stonal a usmieval sa pritom, ale oči mal zahmlené ako slepec – jeho druh, zastreté závojom smrti. – Toto je moje miesto.

Neskoršie ho schvátil nový záchvat a krč ho tak poskrúcal, že celý očernel. A kým panie poslali po lekára, Efix začal blúzniť.

Kuchyňa sa plnila strašidlami a tá strašná bytosť ho neprestávala gniaviť a pichať vo vnútornostiach. A jednotajne mu kričala do ucha:

– Vypovedaj sa! Vypovedaj sa!

Aj donna Estera si kľakla k rohožke a šepkala.

– Efix, duša moja, chceš, aby sme zavolali kňaza Pasqualeho? Prečíta ti evanjelium a hneď sa ti uľaví.

Ale Efix na ňu tupo pozeral sklenými očami v čiernej tvári, sperlenej kvapkami potu. Hrôza pred koncom mu zastavovala dych. Báľ sa, že duša sa odrazu odlepí z tela a utečie, ako on utiekol z domu svojich pánov, a vyhnaná zo sveta spravodlivých, bude večne nepokojná blúdiť, odsúdená naveky medzi strašidlá v údolí. Jednako však odpovedal: Nie, nie! Nechcel kňaza. Viac ako smrti a večného zatratenia báľ sa toho, že bude musieť vyjaviť svoje tajomstvo.

Vtom prišiel don Predu. Sadol si na stoličku blízko rohožky a začal žartovať. Don Predu je veselý. Znova stučnel a zlatá refáz sa mu už nehompáľa tak nízko pod čiernou vestou.

Prečo si sa sem trepal, bibas? Bolo by ti azda zle, keby si bol prišiel do môjho domu? Si ako mačka: Odniesú ju vo vreci a ona sa vráti. Poď, ideme, ľahneš si do Stefaninej posteľe.

Aj donna Noemi sa nad ním skláňa, miskú pariacej sa polievky v ruke, utiera si pot z čela a snaží sa napodobňovať svojho drsného snúbenca.

– Nože, vypí! Chceš vari umrieť ako starý mládenec?

– Tak teda, – povedal Efix a nadvihol hlavu, ale odmietol polievku, – tak teda poďme...

– Čo to vravíš? Chceš znova odísť? Och, ty tuláčisko...

– Si chlap, či čo? Poďme k Stefane, odložila ti granátové jablko... Vstávaj, mládenec!

Efix zvesil hlavu a zatvoril oči. Nie preto, že by ho urážali žarty jeho pánov, ale preto, že už bol od všetkých a od všetkého taký vzdialený. Vzdialený, čoraz vzdialenejší, so strašnou ťarchou na bedrách, zapriahnutý do ťažkého naloženého voza, ktorý mu nedovolil pohnúť sa ani dopredu, ani dozadu. Bolo to horšie, ako keď sa drgálal s dvoma slepcami na vrch Orthobena.

Konečne prišiel lekár. Poohmatával ho, hánkami prstov mu klopkal na brucho tvrdé ako bubon, prevrátiť ho najprv doluznačky, potom horeznačky a napokon naňho hodil plachtu, akoby prikrýval peceň kysnúceho chleba.

– Peceň si robí s tebou kruté žarty. Musíš ísť na posteľ, Efix! Chorý dvihol ukazovák a zakýval, že nie.

– Aj tak musím umrieť. Nech teda umriem ako sluha.

– Pred Bohom niet sluhov, ani pánov, povedala donna Estera. A don Predu sa zohol a snažil sa ho dvihnúť v náručí.

– Ticho, hlupáčik, ticho!

Ale Efix sa trepal a chabo pišťal ako ranený vták, ktorý chce ešte vzlietnuť k oblohe.

– Vy chcete, aby som umrel skôr, ako treba...

– Vtedy lekár pokynul rukou i hlavou, prevrátiac oči k nebu. A don Predu hneď zložil chorého na rohožku, prikryl ho plachtou a už nežartoval.

Tak ho nechali. A hodiny a dni sa míňali. Efix blúznil a ustavične sa mu marilo, že kráča so slepcami, že sa s nimi mocuje cez údolia a salaše na rúbaniskách. A snívalo sa mu, že je na púti a medené mince sa kotúľajú k jeho nohám. Videl súcitné a milosrdné ženy, krásnych mládencov na ohnivých žrebcoch, bežiacich opreteký s vetrom po horských úbočiach. Videl, ako mu zo sedla hádžu mince a s mincami urážlivé slová.

– Vysoké zadymené steny s červenými škvrnami meďorezov, s Javicou v pozadí, zužovali čoraz väčšími jeho obzor. Ale na druhý svet neodchádzal, hoci sám cítil potrebu odísť, aby sa zbavil svojej ťarchy, aby sa vystrábil zo svojej bolesti.

Donna Noemi ho dva razy pristihla, ako vstal a pokúšal sa vyjsť zo dvora. Musela vytiahnuť z brány kľúč.

Donna Estera si k nemu kľakla, popravila mu podhlavnicu, narovnala plachtu a skúšala mu pulz.

– Efix, dostaneš návštevu, príde pán rektor.

Efix ani neotvoril oči, iba zdvihol ukazovák a naznačoval, že si neželá.

V prvých dňoch sa niekto hlásil na návštevu. Ale donna Noemi iba odchýlila bránu a poslala každého spánombohom.

Efix však vnútri všetko počul. A že si ľudia spomenuli naňho, na bezvýznamného a úbohého sluhu na prahu smrti a sveta, ho prekvapovalo a vzrušovalo.

– Kto ma pred chvíľou hľadal? – opýtal sa raz ráno donny Estery.

– Myslím, že to bol Zuannantoni.

– Ak sa vráti, drahá donna Estera, pre Boha vás prosím, pusťte ho... Dobre bude, keď sa už začnem pomaly lúčiť...

– Čo to vravíš, Efix! Čo ti to ustavične behá po rozume? Prečo nechceš, aby prišiel rektor? Prečítal by ti evanjelium a už by si sa nebál smrti...

Efix neodpovedal. Nie, klamali ho. Ale ešte neprišla jeho hodina. A chytal sa života, aby sa nemusel zbaviť svojej farchy, aby nemusel vyjaviť svoje tajomstvo v dome svojich paní.

Život okolo neho dostával nový vzhľad. Vlna radosti zaplavila dom vždy, keď prišiel don Predu. A donna Estera sa bojazlivo usmievala, aj reči snúbencov boli bojazlivé a odmerané. Len čo sa rozhovorili, už zmĺkali, zadŕhané prítomnosťou chorého v dome.

Vtedy Efix cítil, že je na farchu a strašne túžil odísť. Donna Estera spávala teraz na prízemí, aby nad ním bdela. Raz ráno včasne vstala, všetko upratala a ustavične si čosi ticho premieľala. Potom prišla k Efixovi a podala mu šálku mlieka so slovami:

– No, Efix, raduj sa! Dnes Predu určí deň svadby. Si rád?

Naznačil, že je rád. Hneď si však vytiahol plachtu na tvár

a pod ňou si predstavoval, že je už mŕtvy, ale aj tak sa raduje zo šťastia, ktoré predsa len napokon neobišlo jeho úbohé panie.

Toho dňa aj donna Noemi včasne vstala. Škriepila sa so sestrou a hrdo vravela:

– Prečo má deň svadby určovať on, a nie ja? Ja nie som sedliačka, ja sa nemusím riadiť dedinskými zvyklosťami!

– Kedyže už prestaneš s tými svojimi vrtochmi! Kňaz vás už zhodil z kancľa! Dnes sa dohodne ostatné.

Donna Noemi bola vzrušená a Efix počul, ako chodí sem a tam na poschodí ľahkým, ale nervóznym krokom. Napokon si sadla k dverám a ticho vyšívala. Keď prišiel don Predu, odstavila stoličku, odtiahla záves v dverách, aby mohol prejsť. Ale iba máličko zdvihla tvár, keď sa naňho dívala, a na pozdrav mu odpovedala ľahkým kývnutím hlavy. A donna Estera si hneď opásala zásterku, hotová obslúžiť snúbencov, medzi ktorými dochádzalo často k nedorozumeniam, lebo donna Noemi sa hneď na všetko urážala a chápala všetko naopak napriek dobrej vôli dona Preda.

Spočiatku, keď don Predu vošiel, vždy sa zastavil pri Efixovi a poďíval sa naňho.

– Ako sa darí? Zdá sa mi, že výborne. Tak poďme na nohy!

Efix naňho pozrel ľahostajnými hlbokými očami a keďže don Predu sa vždy k nemu sklonil a chcel ho pohladkať, Efix vystrel ruku, akoby chcel od seba odtlačiť jeho zdravé telo, ktoré ho zraňovalo už svojou prítomnosťou.

– Chodíte, chodíte...

A don Predu si šiel prisadnúť k snúbenici.

– Akú máme dnes náladu, he?

– Nechaj, Predu, neťahaj mi výšivku, lebo sa pichnem.

– To práve chcem!

– Nechaj, Predu, si ako dieťa!

– Ty si na vine. Počarila si mi a ja som vyšiel na detský rozum...

– Predu, prestaň!

– Vieš, čo vraví tá filozofka Stefana? Vraví, že teraz si mi zasa počaril naopak. Najprv, aby som schudol, a teraz, aby som stučnel...

– Ty žartuješ, Predu! A tvoje slúžky majú podrezané jazyky!

– Ale je jasné, že tučniem. Je iba jeden prostriedok, ako ma môžeš odčarovať...

Donna Estera sa oprela o stoličku donny Noemi, mlčky pozrela na bratanca a čakala. On vtom zdvihol tvár k nej, tlápol si rukami o stehná a povedal:

– Tak čo, kedy pretrhneme tú reťaz?

– Záleží od teba, Predu, aby si rozhodol...

Donna Noemi vyšivala, aj ona zdvihla tvár, oči jej zažiarili, ale chytro ich sklopila a nepovedala ani slovo.

– Estera, ja by som povedal, že ešte pred adventom.

– Dobre: ešte pred adventom.

– Myslíš, že všetko bude hotové za pol mesiaca?

– Všetko bude hotové, Predu.

– Tak je to dobre.

Mlčanie. Donna Noemi vyšívala a donna Estera ju cez plece pozorovala. Napokon don Predu bojazlivo prerušil mlčanie:

– A čo vravíš ty?

– O čom rozprávate?

– Noemi! – hnevala sa donna Estera. Ale Predu jej naznačil, aby radšej mlčala a začal potahovať výšivku z kolien snúbenice.

– Rozprávam o čarách! Aby si ma odčarovala, kým nestučniem a budem nanič. Ako ináč sa mám zbaviť čarov, povedz? Iba takto, iba takto! Nech závidí, kto nás vidí! Donna Estera sa nasilu smiala. Donna Noemi sa bránila, ale don Predu ju držal pevne za plecía a tak tuho ju bozkal, že sa to ozvalo v miestnosti.

– Aký som šťastný! Teraz už môžem umrieť, – myslel si Efix pod plachtou. Ale strašne ho tiesnil pocit, že nemôže odísť, že nemôže vyjsť z kruhu múrov, ktorý sa stále zužoval a stláčal ho.

Don Predu zostal u nich celý deň, lebo sesternice ho pozvali na obed. Rozprával, smial sa a znova si robil dobrý deň z blízneho svojho. Chvilami však zmĺkal, akoby si uvedomoval, že donna Noemi mu nevenuje takú pozornosť, ako by sa patrilo. Vtedy doľahla na Efixa ťažobná mlkvota. Pocho-pil, že im prekáža, že ženy sa hanbia a tak isto aj don Predu.

Bol už najvyšší čas, aby odišiel. Musí odísť, aby sa snúbenci uvoľnili a ľúbili, aby ich radosť nebola priškrtená, aby ich neťažil obraz smrti, ktorý mali pred sebou.

A odrazu tam v tme pod plachtou pochopil, prečo nemôže ešte odísť. V dome jeho pánov ho ešte niečo zdržiavalo: nevyrovnaný účet, ktorý treba vyrovnať.

Donna Estera sa domnievala, že Efix spí. Sklonila sa a ľahunko nadvihla okraj plachty: mal vyjavené oči, krv sa mu hrnula do tváre, pery sa mu chveli.

– Čo ti je, Efix? Chceš mi niečo povedať?

Chvejúcimi perami jej naznačil, aby sa k nemu celkom priblížila a slabuškým hlasom jej vravel priamo do tváre:

– Donna Estera, pani moja, prosím vás, ak chcete, pošlite po kňaza Pasqualeho.

Vyspovedal sa a už neprehovoril, ani nezastonal. Hlavu mal zakrytú plachtou, ale donna Estera zakaždým, keď ju nadvihla, zisťovala, že jeho tvár je čoraz menšia, čoraz fialovejšia a sťahovala sa ako vyschýnajúca slivka.

Raz navečer odrazu otvoril oči a hľadel na ňu takým vytrešteným pohľadom, že ho musela veľmi ľutovať, a potom ešte tichulinko zašepkal:

– Je dlhá donna Estera! Majte strpenie, pani moja...

– Čo je dlhé, Efix?

– Cesta... Človek nevidí koniec...

Naozaj sa mu zdalo, že kráča po ceste, ktorej nevidno konca. Vystupoval na vrch, prechádzal cez salaš. Ale keď prišiel na prvý vrch, vynoril sa pred ním ďalší, ešte strmší, ešte vyšší a za ním bolo už iba nekonečné more.

Avšak teraz už kráčaľ pokojne, vyrovnaný so všetkým, iba mu bolo strašne ľúto, že na koniec cesty nikdy nedôjde a nebude môcť sám odpratať svoje telo z domu svojich paní. Ale raz, vo dne alebo v noci – čas už nevnímal – sa mu zamarilo, že prišiel až po múrik na usadlosti, tamhore na breh medzi trstiny. Celou svojou nevládnou ťarchou sa vystrel na skaly. Trstiny šumeli, skláňali sa až k nemu, akoby sa ho chceli dotknúť a pohladkať ho svojimi listami, ktoré boli živé ako prsty, ako jazyky. A všetky sa mu nežne prihovárali. Jeden list ho dokonca uštipol na uchu, aby lepšie počul. V tajomnom šepote sa opakoval šepot strašidiel v údolí, bublanie rieky, žalmy pútnikov, klepot Mlyna, kvílenie Zuannantonioho harmoniky. Načúval, ležiac doluznačky na múriku: z jednej strany videl kuchyňu svojich paní, z druhej kúdoly hustej hmly ako kedysi, keď sa díval do údolia z výšiny vrchu Gonara.

Donna Estera vystupovala z údolia a tvár mala zakrytú čiernym krídlom. Odrazu krídlo nadvihla a zjavila sa mu jej bolestne zachmúrená tvár, oči zastreté súcitom a smútkom. Ale odťahovala sa od múrika, akoby sa bála, že spadne do priepasti. A vtom už vystupovali ďalšie postavy a všetky mali tváre zahalené čiernymi krídlami, všetky sa približovali k múriku, ale odrazu všetky cúvali v strachu, že sa zrútiť strmhlav do priepasti.

Efix ich všetky poznal. Počul dokonca, ako rozprávajú. Chápal, že sú živé a skutočné. A jednako mal dojem, že je to sen: boli to postavy jeho životného sna.

Bol medzi nimi aj kňaz Pasquale, bol tam aj Milese, bol tam Zuannantoni so svojou harmonikou, boli tam aj slúžky dona Preda, ba aj sám don Predu a donna Noemi. Podchvíľou sa niektorý z nich osmelil a snažil sa ho zložiť z múrika, ale ani jednému sa to nepodarilo.

A odrazu mu prichodili všetci strašne dotieraví. Obrátil tvár na druhú stranu a díval sa do hmistého údolia. A hľa, hmla začala rednúť, koruny zlatých stromov mu prichodili ako útržky belasej oblohy a na brehu nad ním granátová jablň, ako mu rozprával slepec v príbehu o kráľovnej zo Sáby, sklonila nad neho svoje vetvy oťažené červenými jablkami, z ktorých naňho vypadávali perlové zrníčka.

Ale ľudia na druhej strane múrika mu nedožičili, aby mohol v pokoji vychutnávať toľkú radosť. Už sa k nim ani neobrátil. Až jedného dňa istá chvejúca sa ruka mu spočinula na pleci a mäkký hlas mu ticho šepkal do ucha:

– Efix! Efix!

Efix sa zachvel. Cítil, že sa nad ním skláňa Giacintova tvár, s očami zarosenými lútosťou. Medzi toľkými mŕtvymi postavami jeho sna iba on jediný mu prichodil živý, taký živý, že jeho horúce ruky mali ešte silu zadržať ho nad priepasťou a postaviť ho do tohto sveta.

Ale to bol iba okamih. Aj Giacintova postava sa zmenila na siluetu, strácala hmotnosť reálneho života a menila sa na snovú vidinu. Vtedy Efix pocítil bolesť, akoby umieral Giacinto a nie on.

– Efix, vstaň, vstaň! Čo robíš? Nič mi nepovieš?

Prišiel som si po teba, vieš. Som tu pri tebe. Nechceli ma vpustiť, ale ja som preskočil múr. Nože, pozri na mňa, Efix!

Efix sa naňho díval, ale už mu nevidel oči.

– Teta Noemi sa stratila ako vietor, keď ma zazrela! Istotne mi nikdy neodpustí! Čo ti rozprávala, povedz mi? Že ma už nikdy nechce vidieť? Vraj prisahala, že už nikdy nevysloví moje meno! Viem, ale na tom nezáleží! Som rád, že sa vydáva. Vieš, čo sa stalo posledný raz, keď som sem prišiel z Nuora? Povedal som jej: Teta Noemi, vydajte sa! Strýko Predu je bohatý, ľúbi vás, urobí vás šťastnou. Ona na mňa hľadela s opovrhnutím a ja som pochopil, že sa nikdy nerozhodne. Tak teda, Efix, počúvaj! Ale hovorme potichu, aby nás nepočula... Vtedy som jej pripomenul tvoju radu. Pozrel som jej rovno do očí a povedal som jej: Teta Noemi, ja sa ožením s Grixendou, lebo iba Grixenda, chudobná ako ja, mladá a opustená ako ja, môže byť mojou družkou. Vtedy donna Noemi zbledla ako mŕtvola. Naľakal som sa jej pohľadu a odišiel som. Plakal som. Povedala ti to? Ale, Efix, ty ma nepočúvaš! No! Tu je teta Estera. Však je pravda, teta Estera, že Efix sa pretvaruje, že je chorý. Nechce sa mu ísť na moju svadbu a na svadbu tety Noemi, aby nám nemusel kupovať darček? Veď sa povráva, že si priniesol z vandrovky veľa peňazí...

Efix počúval jeho slová a chápal ich, hoci tie slová nemali zvuk, boli ako mŕtve písmená.

- Tak mi aspoň povedz, čo ti je. Ani mi nevyrozprávaš, kadiaľ si chodil? Spomínaš si, ako si prišiel do mlyna a ja som sa ťa pýtal, kam ideš? A ty si odpovedal: Na krásne miesto. Nepamätáš sa už? No, otvor oči, pozri na mňa. Kam si išiel?

Efixa to už strašne unavovalo. Na chvíľku otvoril oči, ale znova ich zatvoril. Premáhal ho už spánok smrti. A Giacintove slová sa miešali na druhej strane múrika s šumotom trstín, so svišťaním vetra.

Odzrazu sa mu však zazdalo, že sa nadvihol a ožil. Celý večer ho moril prudký záchvat, ako drví tlk soľ v mažiari. Od bolesti onemel a ohluchol, ale ešte videl, ako nevraživo pozerá don Predu na donnu Noemi za to, že svadba bola určená na zajtra. Ak Efix teraz umrie, prinesie mladomanželom nešťastie, preto by bolo lepšie odložiť sobáš na neskoršie. Vtedy zo dna temnoty, do ktorej sa už rútil, vznietila sa životodarná iskra a pomohla Efixovi odohnať na chvíľku smrť.

Odkryl si tvár a prehovoril.

- Donna Estera, je mi lepšie. Dajte sa mi napiť. Pribehli k nemu obidve panie. Donna Noemi mu nadvihla hlavu a donna Estera mu pridržala pohár na sinavých perách.

- Výborne, Efix! Ty si chlapík! Vieš, čo sa dnes robí? Efix prikyvoval a pil.

- Si naozaj rád, Efix? Koľko si čakal na tento deň? Istotne ti to prichodí ako sen.

Efix prikyvoval hlavou. Preňho bolo predsa vždy všetko ako sen.

Potom ho nechali samého, lebo bol najvyšší čas, aby sa Noemi obliekla. Efix zdvihol hlavu, ukradomky sa rozhlíadal okolo seba a znova mlčky prikyvoval hlavou. Všetko išlo dobre. Svadba sa odbavovala v ženíchovom dome a tu nič nenarušovalo patriarchálny pokoj. Brali ohľad na chorého sluhu, preto ani nedali vybieliť kuchyňu, ako sa to robieva pred svadbou.

V dome a na dvore vládlo ticho, čierny kocúr driemal nepohnuto na lavici a chvíľami zablýskal zelenkavými očami ako bôžik samoty. A v tom tichu bolo chvíľami počuť výzvanie starého, črvotočinou rozožraného trámu na balkóne, a keď Efix dvihol trocha vyššie hlavu, posledný raz zazrel rozváľaný múr, vysokú trávu a dažďom vymyté a slnkom vybielené kosti predkov na starom cintoríne.

Ale odrazu sa vynorila na prahu dverí postava, ktorú nepoznal: vysoká, štíhla, oblečená do priliehavých karmínových šiat s čiernymi kvetmi, na hlave venček z čerstvých ruží: na tvári, na prsiach a na nohách sa čosi iskrilo: oči, šperky, topánky...

Otvoril oči a spoznal donnu Noemi. Donna Estera stála za ňou a upravovala jej ruže na venčeku a záhyby na šatách. S čiernymi krídlami drsného šálu na pleciach mu prichodila ako mladuchina tôňa.

– Dobre vyzerám, však? – opýtala sa ho, stojac pred ním v celej svojej nevídanej kráse. – Nie sú mi úzke tie šaty –, však? Dnes sú také v móde. A pozri, ten je krásny. Dar od Preda.

Hoci mala také priliehavé šaty, jednako sa zohla a ukázala mu perlový ruženec s veľkým zlatým krížikom na hrdle.

– Vidiš? Tento krížik patrilo starému biskupovi. Biskup ho dostal od Predovej starej matky, ktorá bola našou spoločnou starou matkou. Tak zostane v rodine. Je krásny, však? Pozri, a ten Kristus na ňom, akoby sa usmieval, hoci mu padajú slzy a tečie mu krv... A pozri ešte...

Efix mlčky pozeral, nepohnuto, a čiernymi vychudnutými rukami stískal okraj plachty. A zdalo sa mu, že je už dávno mŕtvy a pozerá sa z druhého sveta, aby sa mohol posledný raz radowať zo šťastia svojej panej. A ona sa zohla ešte nižšie, kolenami až pri zemi, pri jeho biednej rohožke. Tvárou sa mu takmer dotýkala tváre a povedala:

– Vidiš, Efix, to je dar!

Granátové šaty ešte zvýraznili jej bledosť a jej zlomyselné oči sa zarosili slzami.

Ale Efixa to už nebolelo.

– Narodili sme sa, aby sme trpeli. Môžeme iba plakať a mlčať... – povedal jedným dychom.

A to bolo jeho blahoželenie.

Odvtedy už neprehovoril. Zdalo sa mu, že sa drží okraja plachty, aby nespadol do priepasti. Akoby sa len díval z múrika na divadlo sveta, ktoré pokračuje ďalej. A hľa, už si prichádzajú don Predu a príbuzní po mladuchu. Vchádzajú a mlčky sa stavajú uprostred kuchyne ako snové postavy a v tom chaose sa výrazne črtajú ich telesné a povahové zvláštnosti.

Don Predu je v čiernom, má priliehavý oblek, pod ktorým sa mu ťažko dýcha, ale Efixovi sa rozplýva jeho tvár, hoci veľmi dobre vidí sarkastické ústa Mileseho, roztiahnuté od ucha k uchu, zovreté, akoby plné potláčaného výsmechu a naduté brucho príbuznej, ktorá má viesť mladuchu pred oltár, a dve sviece s ružovými stužtičkami v rukách bledých družičiek.

A všetci sa tvária dôstojne a vážne, smrteľne vážne, akoby boli prišli poňho, po mŕtveho, a nie po mladuchu, a kráčajú ticho, aby ho nevyrušili.

Dona Estera s uvoľneným, trocha povievajúcim šalom na pleciach zoraďuje svadobný sprievod: najprv deti so sviečkami v rukách, potom mladucha s tučnou príbuznou, potom ženích s príbuznými a družbami, a napokon niekoľko svadobníkov. Milese kráča posledný, akoby sa z toho mlčky vysmieval.

– Teraz ma nechajú osamote, – myslí si Efix a sám seba trochu ľutuje. – Osamote. A ja som to všetko dal dokopy!

Donna Noemi sa ešte obráti vo dverách a zlatým krížikom mu kýva na rozlúčku. Zbohom! A Efix má pocit, že umrie ona, a nie on.

Všetci povychádzali, všetci odišli. Iba donna Estera sa ešte nad ním skláňa, akoby ho hcela prikryť svojimi čiernymi krídlami.

– Hneď sa vrátim, len čo bude po sobáši. Musím ísť, buď pokojný a nehýb sa zo svojho miesta.

Áno, on sa zo svojho miesta ani nepohol. Bol pokojný.

Zvonku sem doľahol hlas harmoniky. To Zuannantoni vyhráva na počesť mladomanželom a Efixovi sa vynorilo v mysli toľko všakových vecí: klepot mlyna v Nuore, oblaky nad vrchom Gonarom, šušťanie trstín na brehu...

- Efix, spomínaš si? Efix, spomínaš si?

Kuchyňa sa odrazu rozostúpila! Temná a vlažná, s nekonečnými stenami, s tajomnými zákutiami ako dajaký nočný salaš. Slávik spieval v dúbrave a slepec rozprával príbeh o zlatom teľati, o zlatom Šalamúnovom paláci...

... všetko, všetko bolo zo zlata, ako vo svete pravdy. Všetko bolo čisté, ligotavé a žiarivé. Zlaté granátové jablká namiesto kľúčiek, zlaté misy, zlaté rohožky...

A on videl dona Preda pod granátovou jabloňou s granátovými jablkami, z ktorých vypadávali perlové zrníčka, zlaté strapce hrozna v jeho besiedke...

- Noemi sa bude mať dobre... tam bude výdatne jedávať, stučnie a dá peniaze donne Estere, aby mohla dať opraviť vŕzgajúci balkón. Bude sa mať dobre... Ako kráľovná zo Sábý. Ale ani kráľovná zo Sábý nebola šťastná. Aj donnu Noemi unaví zlatý krížik a zatúži po ďalekých krajinách ako Lia, ako kráľovná zo Sábý, ako všetci...

Ale jeho to už nenapĺňalo úžasom: odísť ďaleko, bolo treba odísť ďaleko, do inej krajiny, kde sú oveľa väčšie a úžasnejšie veci ako u nás.

A on išiel.

Zatvoril oči a zakryl si plachtou tvár. A znova sa ocitol na múriku na usadlosti. Trstiny šepkali, Lia a Giacinto sedeli mlčky pred chatrčou a dívali sa do diaľky, na more.

Zdalo sa mu, že usína. Ale odrazu sa strašne strhol. Mal pocit, že sa rúti z múrika strmhlav do priepasti.

A naozaj sa zrútil do údolia smrti.

Donna Estera ho tak našla. Bol pokojný. Meravý pod plachtou. Poslúchol ju: nepohol sa z miesta.

Zatriasla ním, volala naňho, a keď zistila, že je mŕtv, že ho nechali umrieť opusteného, začala plakať a plakala tak srdcervúco, že sa naľakala svojho plaču. Snažila sa utíšiť, ale nevládala. Tak jej to prichodilo, akoby proti jej vôli plakala jej duša. Potom vybehla na dvor a zatvorila bránu, aby nikto nepočul, ako žiali nad mŕtvym sluhom. Ani nesmela pripustiť, aby sa ľudia dozvedeli, že ho nechali umrieť opusteného, kým rodina išla oslavovať radosť.

A aby sa jej hodiny míňali, zdvihla mŕtveho sluhu, vyschnutého a ľahunkého ako dieťa, umyla ho, obliekla. Medzi modlitbou sa mu tichunko privrávala, rozprávala mu o sobáš, ako Noemi plakala, keď prekročila prah svojho nového bohatého domova – prirodzene, Noemi plakala od radosti, od šťastia! – ako bol dom plný svadobných darov, ako ľudia po celej ceste z kostola sypali zrno a kvety na mladomanželov a želali im šťastie a ako všetci radovali.

– A ty si nám toto urobil... Odišiel si takto potajomky... a nič si nepovedal... Ako kedysi... Ach, Efix, to si nám nemal urobiť... dnes, práve dnes!...

Zdalo sa, že počúva jej slová s privretými sklenými viečkami, pokojný, ale rozhodnutý neodpovedať, ako mu káže povinnosť dobrého a poslušného sluhu.

Donna Estera si spomenula, že Efixovi sa páčili kvety. Odtrhla krásny červený muškát zo studne a zastokla mu ho medzi prsty, meravo zvierajúce čierny kríž. Napokon prikryla mŕtve telo zeleným hodvábnym kobercom. Ale koberec bol krátky a Efixovi trčali spod neho bosé nohy smerom ku dverám. A sluha Efix spal posledný raz v šľachtickom dome, aby si odpočinul, kým sa vydá cestu do večnosti.

Tento román je dostupný v digitálnom formáte na webovej stránke Talianskeho kultúrneho inštitútu v Bratislave. Do zbierky našich digitálnych kníh sa dostanete prostredníctvom nasledujúceho QR kódu. Môžete si ho stiahnuť a šíriť.

Il presente romanzo è reperibile, in formato digitale, sul sito web del nostro Istituto. Potrete accedere alla collezione dei nostri libri digitali attraverso il seguente QR-code, scaricarlo e condividerlo:

Pôvodný text si môžete stiahnuť zo stránky liberliber.it, voľne dostupnej databázy digitalizovaných kníh, naskenovaním tohto QR kódu.

Il testo originale è inoltre scaricabile dal sito liberliber.it, grande iniziativa di digitalizzazione della letteratura di pubblico dominio, scansionando questo QR-code:

V dome sestier Pintorových, ktoré napriek svojmu šľachtickému pôvodu žijú v chudobe, sa sluha Efix usiluje udržať pri živote dávnu dôstojnosť za cenu veľkých odriekaní a nekonečnej oddanosti svojim paniam: Ruth a Ester, utápajúcim sa v melancholickom opare spomienok a zaslých zvykov, horkokrvnej Noemi, ktorá sa búri a uzatvára do pohľadavej samoty. Náhly návrat synovca Giacinta, nezodpovedného a márnivého syna ďalšej sestry Lie, ktorá pred mnohými rokmi ušla na pevninu pred otcovou pevnou rukou, náhle oživí spomienky, nevraživosť, nádeje, zabudnuté vášne. A výčitky svedomia za dávny hriech začnú ešte naliehaťšie doliehať na verného Efixa, strážcu hrozivého tajomstva.

Román *Grazie Deleddy* z roku 1913 ovláda intenzívny pocit hriechu spolu s tragickým vedomím neúprosného osudu, ktorému sú postavy vydané napospas ako „trstiny vo vetre“. V próze sa prelínajú vnútorné stavy duše a krajiny, človeka a drsnej Sardínie – prastarého a primitívneho sveta, ktorému spisovateľka pripisuje takmer mýtický rozmer.

Grazia Deledda

(1871 – 1936)

Talianska spisovateľka, nositeľka Nobelovej ceny za literatúru. Narodila sa 27. septembra 1871 v meste Nuoro na Sardínii v početnej meštianskej rodine. Okrem základného vzdelania nenavštevovala žiadne školy a vzdelávala sa sama čítaním. Už v detskom veku písala poviedky a uverejňovala ich v rôznych časopisoch. Vydala sa a s manželom sa presťahovala do Ríma, kde sa mohla v spisovateľskej činnosti ešte viac zdokonaľovať. V roku 1926 jej bola udelená Nobelova cena.

Blahoslav Hečko

(1915 – 2002)

Významný a rozhodne najproduktívnejší slovenský prekladateľ a teoretik umeleckého prekladu, autor stoviek prekladov rôznych žánrov z taliančiny a francúzštiny, znalec diela talianskeho dramatika Carla Goldoniho.